

4.1.4. Ochrana přírody a krajiny

Ochrana přírody má v našem státě dlouholetou tradici. Jako jedny z nejstarších rezervací v Evropě byly rozhodnutím vlastníka již v roce 1838 zřízeny první dvě rezervace v Čechách – Žofínský prales a Hojná voda v Novohradských horách. Již před I. světovou válkou vzniklo několik dalších chráněných území a celá řada jich přibyla po vyhlášení samostatného Československa při provádění pozemkové reformy. V roce 1933 byl Ministerstvem školství a národní osvěty vydán souhrnný výnos o jejich vyhlášení, v němž bylo uvedeno více než 100 přírodních rezervací. Většina z nich existuje dodnes. K hlavnímu rozvoji sítě chráněných území došlo po II. světové válce. Jádrem pojetí moderní ochrany přírody byla myšlenka, že přírodu chráníme především pro člověka, jako zdroj všech jeho životních potřeb a nezastupitelnou část životního prostředí, ale zároveň ji musíme chránit i před člověkem, respektive před jeho neuváženými zásahy.

Ochranářské snahy byly v Čechách a na Moravě dovršeny v roce 1956, kdy byl vydán **zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody**. Tento zákon umožnil rozlišit již existující chráněná území do několika kategorií lišících se motivem, cílem a režimem ochrany. Ochrana přírody tehdy spolu s památkovou péčí patřila do působnosti ministerstva kultury. Pod tímto resortem působila až do konce roku 1989, kdy bylo ústavním zákonem č. 173/1989 Sb. z 19.12.1989 zřízeno Ministerstvo životního prostředí, a to s účinností od 1.1.1990. Od počátku existence tohoto resortu připravovala ochrana přírody novelu zákona č. 40/1956 Sb. i jeho prováděcích předpisů, neboť tyto předpisy již neodpovídaly překotnému vývoji společnosti a v mnohém ohledu nesplňovaly požadavky na ně kladené.

Nový **zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**, ve znění zákonů ČNR č. 347/1992 Sb. a č. 289/1995 Sb., se zapracovanými změnami dle nálezu Ústavního soudu č. 3/1997 Sb., ve znění zákonů č. 16/1997 Sb., č. 123/1998 Sb., č. 161/1999 Sb., č. 238/1999 Sb. a č. 132/2000 Sb. byl schválen 19.2.1992 s účinností od 1.6.1992 (v současné době je projednávána novela tohoto zákona).

Zákon vychází částečně z předchozích oborových právních předpisů, ale jeho rozsah je mnohem větší, neboť kromě **speciální ochrany přírody** – tj. zvláště chráněných území, ochrany vybraných druhů živočichů a rostlin, upravuje i **obecnou ochranu přírody** a zavádí celou řadu do té doby neužívaných pojmů, které jsou spolu s nástroji ochrany přírody podrobně vymezeny v úvodních paragrafech tohoto zákona. Předchozí vývoj totiž jasně ukázal, že nelze spoléhat jen na speciální ochranu přírody a nesnažit se vhodnými způsoby regulovat lidské činnosti i ve „volné“ krajině. Proto nová právní úprava zavedla nový a velmi důležitý pojem – obecnou ochranu přírody a krajiny.

V současně platném právním předpisu je **obecná ochrana přírody** definovaná v části druhé, paragrafech 4 - 13. Obecná ochrana přírody se tedy především týká:

- obecné ochrany rostlin a živočichů;
- významných krajinných prvků a jejich registrací;
- ochrany dřevin;
- povolení ke kácení dřevin;
- náhradní výsadbou a odvody;
- ochrany a využití jeskyní;
- ochrany paleontologických nálezů;
- ochrany krajinného rázu a přírodního parku;
- přechodně chráněných ploch.

Zvláštní ochrana přírody se týká zvláště chráněných území všech kategorií (část třetí zákona č. 114/92, § 14 - 45), památných stromů a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů (část čtvrtá zákona č. 114/92, § 46 - 57). V případě zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů jsou tyto druhy děleny podle stupně ohrožení na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené. Konkrétní druhy a jejich zařazení podle stupně ohrožení jsou jmenovitě uvedeny v seznamech přílohy č. II a III vyhlášky MŽP č. 395/1992 Sb. Seznam zvláště chráněných nerostů nebyl ještě MŽP vydán.

Prováděcím předpisem k zákonu o ochraně přírody a krajiny je vyhláška MŽP č. 395/1992 Sb. ve znění vyhlášek č. 105/1997 Sb., č. 200/1999 Sb., č. 85/2000 Sb. a č. 190/2000 Sb. Provádí některá ustanovení zákona a obsahuje 5 příloh, kterými se upravují závazné vzory označení zvláště chráněných území a památných stromů (příloha č. I), vydává seznam zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů rozlišených podle stupně jejich ohrožení (příloha č. II a III), upravuje vzor provedení služebního odznaku, razítka a průkazů (příloha č. IV) a v příloze č.V se převádějí stávající zvláště chráněná území do nových kategorií ochrany tak, jak je určil a vymezil zákon ČNR č. 114/1992 Sb. Příloha č.V obsahuje jmenný seznam národních přírodních památek a přírodních rezervací. Všechna ostatní k tomu datu existující chráněná území, která nejsou zařazena do některé ze tří jmenovaných kategorií, jsou nadále chráněna v kategorii přírodní památka.

4.1.4.1 Obecná ochrana přírody a krajiny

Pojem obecné ochrany přírody a krajiny byl blíže specifikován v úvodu celé této kapitoly. Zde se proto již omezíme pouze na bližší charakteristiku jednotlivých okruhů.

4.1.4.1.1 Významné krajinné prvky

Významné krajinné prvky (dále jen VKP) definuje zákon ČNR č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny ve svém paragrafu 3 následujícím způsobem: „významný krajinný prvek jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. **Významnými krajinnými prvky (tzv. „ze zákona“)** jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje podle § 6 Zákona orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků. Zvláště chráněná část přírody je z této definice vyňata (písmeno f zákona).

Základní povinnosti při obecné ochraně přírody týkající se VKP vyplývají z § 4 Zákona: „významné krajinné prvky jsou chráněny před poškozováním a ničením. Využívají se pouze tak, aby nebyla narušena jejich obnova a nedošlo k ohrožení nebo oslabení jejich stabilizační funkce. K zásahům, které by mohly vést k poškození nebo zničení významného krajinného prvku nebo ohrožení či oslabení jeho ekologicko-stabilizační funkce, si musí ten, kdo takové zásahy zamýšlí, opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody. Mezi takové zásahy patří zejména umisťování staveb, pozemkové úpravy, změny kultur pozemků, odvodňování pozemků, úpravy vodních toků a nádrží a těžba nerostů. Podrobnosti ochrany významných krajinných prvků stanoví ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem (vyhláška MŽP ČR č. 395/1992 Sb.).

Definice jednotlivých krajinných prvků je třeba hledat v příslušných složkových zákonech. V tomto duchu se také např. k pojmu „les“ vyjádřil legislativní odbor MŽP ve svém sdělení č. 9 z roku 1996 (Věstník MŽP 3/1996):

Podle starého lesního zákona č. 61/1977 Sb. se v podstatě jednalo o „lesní půdní fond“, jenž byl definován v § 2 zmíněného lesního zákona. Nový lesní zákon definuje les v § 2 písm. a) jako lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa, jež jsou blíže určeny ustanovením § 3 tohoto zákona. Toto je poněkud širší pojem než bývalý „lesní půdní fond“. V pochybnostech, zda jde o pozemky určené k plnění funkce lesa, rozhoduje orgán státní správy lesů (§ 3 odst. 3 nového lesního zákona). Obdobně je tedy třeba vykládat významné krajinné prvky „vodní tok“, rybník a jezero a při jejich definici vycházet ze zákona č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon).

Přehled významných krajinných prvků les, vodní toky, rybníky a jezera je detailně zpracován v kapitolách Lesní ekosystémy a Vodní ekosystémy předkládané Koncepce. Z tohoto důvodu se jimi v této části již dále nezabýváme.

Relativně problematickým ze zákona vyplývajícím VKP zůstávají **údolní nivy a rašeliniště**. Jejich vymezení není v zákonu dostatečné a proto se v praxi často setkáváme s odlišným přístupem a výkladem tohoto krajinného a fluviálně morfologického prvku.

Dle sdělení legislativního odboru MŽP č. 10 z roku 1993 (Věstník MŽP 4/1993) o výkladu pojmu „údolní niva“ (§ 3 písm. b) zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny) je údolní niva biotop, „jehož utváření, složení a vzájemné vztahy jeho jednotlivých složek jsou ovlivňovány hydrogeologickými poměry vodního toku (výše hladiny spodní vody, občasné záplavy). Údolní niva je charakterizována geomorfologicky (utvářením terénu), především však druhovým spektrem typických (rostlinných) společenstev (doprovodné břehové porosty, společenstva vlhkomilných druhů rostlin – lužní lesy, pobřežní křoviny, rákosiny, porosty ostřic, nitrofilní společenstva vysokých bylin). Terénními úpravami, zástavbou či jinými technickými zásahy ztrácejí tyto prostory svůj přirozený charakter a nejsou pak (přestože jejich fyzikální-hydrologická charakteristika může zůstat zachována) hodnoceny jako údolní niva ve smyslu § 3 zákona. Vymezení hranic údolní nivy v území je tedy otázkou biologického hodnocení stavu tohoto území s ohledem na funkci toku v něm (Věstník MŽP č.4/1993). Proto není v současné době přesné vymezení tohoto typu VKP pro potřeby předkládané koncepce možné. Z jeho přítomností je však nezbytné potřeba počítat podél všech vodních toků, které protékají otevřenou krajinou mimo zástavbu měst a obcí a jsou doprovázeny víceméně přirozenými břehovými porosty. Je zde nutné upozornit na skutečnost, že VKP údolní niva nezaniká v důsledku úprav toků. Z tohoto důvodu se s tímto typem VKP setkáváme jak na upravených, tak i neupravených úsecích vodních toků.

Posledním typem VKP ze zákona jsou **rašeliniště**. Rašeliniště jsou charakteristickým biotopem pro boreální zónu severní polokoule. Ve středoevropské krajině jsou však poměrně nápadná, vzácná a mají charakter ostrovních ekosystémů. Jsou zde vázána především na vlhké a chladné horské oblasti nebo na pánve či údolí s pomalým odtokem vody.

Jejich konkrétní vymezení je dáno především přítomností organogenních substrátů vzniklých ať už působením specifických klimatických faktorů (ombrogenní vrchoviště v horských oblastech), či sukcesními jevy na stanovištích (slatiniště v nížinách). V České republice zauímají různé typy rašelinišť rozlohu pouhých 0,34 % území (27 000 ha) (Primack et al 2001). Vzhledem k velmi malému plošnému rozšíření těchto stanovišť, která jsou navíc velmi citlivá k jakýmkoli zásahům do krajiny, a vzhledem k častému výskytu velkého počtu chráněných a/nebo zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin, jsou tyto plochy velice

dobře podchyceny, a to i díky mapování, které se uskutečnilo v souvislosti s projektem NATURA 2000.

Samostatnou kategorií VKP představují tzv. registrované VKP v souladu s § 6 zákona č. 114/1992 Sb. Přehled těchto VKP udává následující tabulka.

Tab. 61 Registrované VKP na území Olomouckého kraje

číslo	název	obecní úřad	katastrální území	výměra	popis	registrováno
1	Bludovská stráň	Šumperk	Bludov	52,05 ha	dubohabřina, olšina a mokré louky, soustava tůňek	20.6.1995
2		Lipník n/B	Lipník n/B	0,38 ha	křovinatý svah s výskytem chráněných rostlin	3.6.1995
3		Lipník n/B	Lipník n/B	2,58 ha	zámecký park	26.12.1994
4		Lipník n/B	Podhoří	0,54 ha	lesní porosty	22.11.1995
5		Lipník n/B	Podhoří	0,15 ha		22.11.1995
6	Včelínské louky	Kojetín	Kojetín	34,9 ha	úvalová louka	29.5.1995
7	Křenovské louky	Kojetín	Křenovice, Popůvky	46,4 ha	luční porosty	11.10.1995
8	Dubová alej a rybník Kolečko	Kojetín	Tovačov	10,17 ha	porosty dubu zimního a rybník	12.9.2000
9	Stromořadí ve Svinově	Mohelnice	Svinov u Pavlova	0,18 ha	stromořadí 7 dřevin (lípa velkolistá, klen, ořešák černý)	11.2.2003
10	Historický park Dlouhá Loučka	Uničov	Dlouhá loučka	1,55 ha	dřeviny parku a hnízdící ptactvo	15.7.1996
11	Bradlo	Uničov	Nová Hradečná	0,86 ha	zalesněný vrch s projevy zvětrávání	10.10.2000
12	Městský park Uničov	Uničov	Uničov	15,62 ha	park s významnými dřevinami	17.10.2003
13	Historický park Paseka	Uničov	Paseka	14,08 ha	park s významnými dřevinami	25.4.1997
14	Remíz u toku Lukavice	Uničov	Uničov	0,63 ha	dřevinný remíz u vodního toku	9.9.1996
15	Skalky	Uničov	Medlov	3,84 ha	louky s teplomilnými a vápnomilnými rostlinami, ptactvo	31.1.1996
16	Domašovské louky	Šternberk	Domašov nad Bystřicí	2,3 ha	mokřadní louky a olšiny u vodního toku.	17.3.1994
17	Jíšovské louky	Šternberk	Jísová	12,72 ha	prameniště s mokřadními druhy rostlin, květnaté louky	17.3.1994
18	Moštěnický park	Přerov	Horní Moštěnice		park s hodnotnými dřevinami	4.2.2003
19		Přerov	Přerov	368 m ²	porost břečťanu na štítové zdi	12.2.2001
20	Malá lipová	Přerov	Žeravice	1 ha	plochy po těžbě písku, hnízdiště břehule říční a dalších ptáků	25.11.1996
21	Vápencové zmoly	Přerov	Žeravice	1,9 ha	teplomilná vegetace na místě bývalé	25.11.1996

22	Skalice	Přerov	Žeravice	3,4 ha	těžby vápence teplomilná vegetace na místě bývalé těžby vápence	25.11.1996
23	Městský Michalov	park Přerov	Přerov		zbytek lužního lesa s chráněnými druhy bylin	11.11.1994
24	Kukačka	Javorník	Bílá Voda	3,97 ha	opuštěný vápencový lom s chráněnými druhy rostlin	24.9.1996
25	park Vlčice	Javorník	Vlčice	34,67 ha	historický park s významnými dřevinami	17.7.1996
26	Na příhonu	Litovel	Vilémov	2,28 ha	semixerotermní společenstva rostlin	18.3.1994
27	Hloušky	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
28	Starý sad nad Stařechovicemi	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
29	Starý sad nad Služínem	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
30	Gréty	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
31	Brus-okolí	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
32	Pod Brusem	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
33	Stříbrný potok – svah u Brusu	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
34	Za plotky	Prostějov	Stařechovice, Služín			21.6.1993
35	Vinohrádky Lutotína	u Prostějov	Kostelec na Hané			1.12.1993
36	Arboretum Kostelci	v Prostějov	Kostelec na Hané			21.4.1993
37		Prostějov	Ohrozim	2,02 ha	roklina s semixerotermními společenstvy rostlin	2.8.1999
38	Lom v Mostkovicích	Prostějov	Mostkovice			24.6.1998
39	Prameniště pod Alojzovem	Prostějov	Myslejovice			1.12.1993
40	Prutník u Smržic	Prostějov	Smržice			15.12.1993
41	U Protivanovského rybníka	Prostějov	Protivanov			30.11.1994
42	Kleščínek, Hájíček	Prostějov	Krumsín			17.5.1994
43	Remízek družstva	u Prostějov	Ivaň			30.4.1996
44	Polámané čtvrtě	Němčice nad Hanou	Poličky		Listnatý remíz nad obcí Poličky	7.4.1993
45	U kapličky Windmuhl	- Konice	Skřípov		Prameniště s chráněnými druhy rostlin (prstnatec)	9.11.1994
46	Horní mlýn	Konice	Kladky	0,94 ha	Vlhká louka s výskytem zvláště chráněných druhů rostlin.	17.4.2002
47	Vršky	Konice	Dzbel		Drobná lada po	10.6.1993

48	Vršky II	Konice	Dzbel	0,31 ha	místní těžbě vápence Křovinaté meze a remízky	
49	Kaštan u Křištofů	Jeseník	Dolní Lipová		soliterní jedinec jírovce maďalu	17.6.1996
50	Jesenické rhododendrony	Jeseník	Jeseník	0,06 ha	dvě skupiny vzrostlých pěnišníků	2.12.1996
51	Priessnitzova alej	Jeseník	Jeseník		vícedruhová alej mohutných dřevin	14.4.1999
52	Alšova	Jeseník	Jeseník		vícedruhová alej 41 mohutných dřevin	4.2.2002
53	Kolonáda	Jeseník	Jeseník		vícedruhová alej 274 mohutných dřevin	1.3.2002
54	Památná lipová alej	Olomouc	Samotičky	0,88 ha	unikátní alej podél poutní cesty	17.5.1996
55	Hrušňová alej	Olomouc	Luběnice, Slatinice		letitá hrušňová alej podél cesty mezi oběma obcemi	5.5.1998
56	Prameniště Zlaté stružky	Olomouc	Luděšov	1,37 ha	prameniště potoka, mokřady	15.7.1996
57	Park Drahanovice	Olomouc	Drahanovice	1,69 ha	Historický park se vzrostlými dřevinami	11.1.1999
58	Park Velká Bystřice	Olomouc	Velká Bystřice	2,79 ha	Historický park se vzrostlými dřevinami	26.6.1995
59	Parčík s platany	Olomouc	Lutín	0,33 ha	Skupina vzrostlých dřevin v intravilánu obce	5.4.1994
60	Novodvorské meze	Zábřeh	Zábřeh	1,52 ha	Porost meze s hnízdícím ptactvem	11.1.1996
61	Alej na hrázi	Zábřeh	Zábřeh	0,26 ha	stromořadí vzrostlých lip	3.10.1995
62	Alej u cesty na hřbitov a na hřbitově	Hanušovice	Hanušovice	1,04 ha	Javorová alej podél cesty na hřbitov a ke kostelu	13.8.1996

Poznámka: Pokud není některý údaj v tabulce uveden, souvisí tento nedostatek s neúplnými údaji v původním Oznámení o registraci konkrétního VKP (např. údaje o rozloze či popis VKP jsou uvedeny v příloze k Oznámení, která již není k dispozici).

Přehled těchto registrovaných VKP je zpracován na základě podkladových materiálů, které zpracovatelé laskavě poskytly jednotlivé obce s rozšířenou působností. Ne všechny lokality, které byly prezentovány jako registrované VKP však splňovaly procesní požadavky, které jsou pro jejich registraci nezbytné. Z tohoto důvodu byly nejednoznačné případy z prováděné analýzy vyřazeny. Bližší podrobnosti k jednotlivých registrovaným VKP jsou přehledně zpracovány v „Databázi ochrany přírody“, která je nedílnou součástí Koncepce.

4.1.4.1.2. Přechodně chráněné plochy

Území s dočasným nebo nepředvídaným výskytem významných rostlinných nebo živočišných druhů, nerostů nebo paleontologických nálezů může orgán ochrany přírody svým rozhodnutím vyhlásit za **přechodně chráněnou plochu** (§13 Zákona). Přechodně chráněnou plochu lze vyhlásit též z jiných vážných důvodů, zejména vědeckých, studijních či

informačních. Přechodně chráněná plocha se vyhláší na předem stanovenou dobu, případně na opakované období, například dobu hnízdění. V rozhodnutí o jejím vyhlášení se omezí takové využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení vývoje předmětu ochrany.

Vznikne-li vlastníku či nájemci pozemku v důsledku ochranných podmínek přechodně chráněné plochy újma nikoliv nepatrná, přísluší mu na jeho žádost finanční náhrada od orgánu ochrany přírody, který přechodně chráněnou plochu vyhlásil. Orgán ochrany přírody při rozhodování o výši finanční náhrady může požadovat doložení žádosti doklady či údaji o výnosu pozemku.

Tab. 62 Přechodně chráněné plochy na území Olomouckého kraje

název	obec s rozšířenou působností	katastrální území	rozloha	popis	vyhlášení nabylo právní moci
Račinka	Šumperk	Velké Losiny		Vodní tok a přilehlé pozemky, výskyt mihule ukrajinské	3.4.1999
Louka na Pomezí	Jeseník	Dolní Lipová	4,40 ha	Louka s výskytem řady vstavačů.	30.8.1996
Skalka	Jeseník	Horní Údolí	0,59 ha	Lokalita výskytu významných druhů rostlin	31.10.1996
Bledule Lipová	Jeseník	Dolní Lipová	1,80 ha	Lokalita výskytu bledule jarní	31.10.1996
Arcibiskupský lom	Jeseník	Vápenná	1,80 ha	Lokalita výskytu raka říčního	13.2.1997
Leštinské tůň	Zábřeh	Leština Zábřeha	1,40 ha	Soustava tůní a mokřadů, výskyt žábřonůžky, sněžní a dalších chráněných živočichů	9.4.2000

4.1.4.1.3. Přírodní park

K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn jako zvláště chráněné území, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem **přírodní park** (§12 Zákona) a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.

Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umisťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

K umístování a povolování staveb, jakož i jiných činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody.

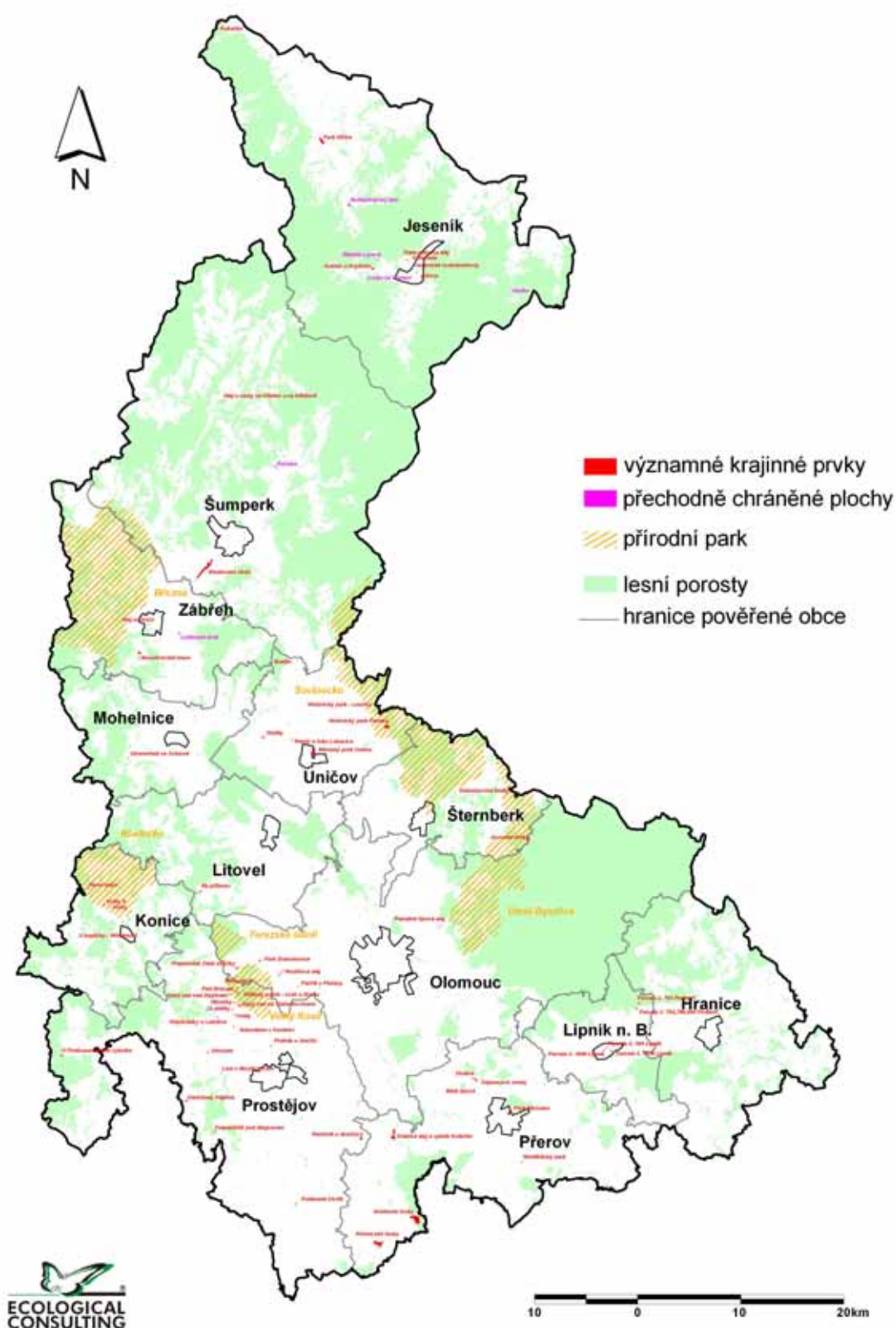
Kategorie „přírodní park“ je totožná s bývalou kategorií „oblast klidu“. Podle § 90 zákona č. 114/92 Sb. se oblasti klidu, vyhlášené závaznými právními předpisy okresních národních výborů prohlašují za přírodní park. Do jisté míry se přírodní park podobá malé chráněné krajinné oblasti bez vlastní správy, tzn. jde o kulturní krajinu jak s ekosystémy přírodními, tak přírodě vzdálenými a rovněž se sídelními útvary (Petříček et al. 1999).

V Olomouckém kraji bylo vyhlášeno celkem 6 přírodních parků. Z toho 2 zasahují na území sousedního, Moravskoslezského kraje. Všechny uvedené parky se vyznačují vysokou krajinářskou hodnotou a výskytem řady zvláště chráněných druhů organismů. Z hlediska negativních antropogenních vlivů je nejvíce dotčena část Přírodního parku Údolí Bystřice. V minulosti realizovaná, nesourodá výstavba objektů pro individuální rekreaci lemující tok Bystřice znehodnotila jinak krajinářsky malebné údolí. Výstavba rekreačních objektů rovněž negativně ovlivňuje Přírodní park Velký Kosíř.

Tab. 63 Přehled přírodních parků na území Olomouckého kraje

Přírodní park	Vyhlášen	Rozloha v ha	Z toho v Olomouckém kraji v ha	Obecní úřady s rozšířenou působností	Poznámka
Březná	1997	11.600	11.600	Šumperk	-
Kladecko	1992	3.554	3.554	Prostějov	Chráněn od roku 1990 jako oblast klidu
Sovinecko	1994	19.910	8.940	Olomouc, Šumperk, Bruntál	Zasahuje do Moravskoslezského kraje
Terezké údolí	1996	760	760	Olomouc	vyhláška neuvádí rozlohu (zde: výpočet z GIS)
Údolí Bystřice	1995	9.810	6.730	Olomouc, Bruntál	Zasahuje do Moravskoslezského kraje
Velký Kosíř	1992	1.963	1.963	Olomouc, Prostějov	Chráněn od roku 1987 jako oblast klidu
Rozloha v Olomouckém kraji celkem			33.547 ha		
% z rozlohy kraje			6,52 %		

Obr. 41 Přírodní parky, významné krajinné prvky a přechodně chráněné plochy na území Olomouckého kraje

Bližší charakteristika přírodních parků na území Olomouckého kraje

a) Sovinecko

Přírodní park byl vyhlášen v roce 1994 Okresními úřady v Bruntále, Olomouci a Šumperku. Rozsáhlý přírodní park zaujímá 19 910 ha. Podstatná část patří ke geomorfologickému celku Nízkého Jeseníku, jihozápadním okrajem prochází zlomová linie, která tvoří rozhraní s Hornomoravským úvalem a severozápadní okraj zahrnuje výběžek Hanušovické vrchoviny. Posláním parku je zachovat jednak typický ráz krajiny, jednak lesní porosty se strukturou a dřevinnou skladbou blízkou původním porostům, na které je vázána řada zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Ze zachovalé pestré flóry 2.-5. vegetačního stupně stojí za pozornost místy bohatě zmlazující jedle bělokorá (*Abies alba*), jilmy (*Ulmus* sp.) zatím nezasažené tracheomykózou, mečík střechovitý (*Gladiolus imbricatus*), všivec ladní (*Pedicularis sylvatica*), prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*) a další chráněné nebo ohrožené druhy rostlin.

Na území přírodního parku je vyhlášena NPP Rešovské vodopády.

b) Terezké údolí

Přírodní park byl vyhlášen v roce 1996 Okresním úřadem v Olomouci, jeho rozloha není ve vyhlášce uvedena.

Posláním přírodního parku je zajištění ochrany přírodního rázu údolí a na ně navazujících lesních komplexů. Celá oblast je geomorfologicky, botanicky, zoologicky i archeologicky mimořádně cennou lokalitou. Geomorfologicky se jedná o východní okraj Zábřežské vrchoviny. Předkvartérní podklad území tvoří kulmské sedimenty patřící k moravské zóně Českého masivu.

Středem území protéká Šumický potok, který je přítokem Blaty a spolu s ní patří do povodí Moravy. Pestrá mozaika různých biotopů podmiňuje vysokou druhovou diverzitu rostlin i živočichů. Vedle teplomilných doubrav a dubohabrových hájů se v údolní nivě vyskytují i společenstva vlhkých luk a na stráňkách a v úvozech polních cest teplomilné trávníky.

Přírodní park Terezké údolí a přilehlé území je evropským odborným sdružením Planta Europa deklarován za botanicky významné území mezinárodního významu (Important Plant Area), a to jako jedna z prioritních částí programu „Parky pro život“ Evropské unie.

c) Údolí Bystřice

Vyhlášen v roce 1995 Okresními úřady v Bruntále a Olomouci. Celková rozloha ani výměra v okrese Olomouc nejsou ve vyhlášce uvedeny.

Přírodní park leží v Domašovské vrchovině na pomezí Olomouckého kraje s Krajem Moravskoslezským (okres Bruntál), ve kterém navazuje přírodní park stejného jména. Osu území vytváří řeka Bystřice a její údolní niva.

V sevřeném údolí Bystřice se zachovaly lesy, které mají často přirozenou druhovou skladbu, místy i rozsáhlé porosty měsíčnice vytrvalé (*Lunaria rediviva*). Západní a severní část území dnešního přírodního parku byla odlesněna a přeměněna na pastviny a louky. Z těch zbyly po nesmyslném odvodnění a rozorání jen fragmenty. Několik aktivních lomů a desítky opuštěných štol jsou využívány jako zimoviště letounů.

Součástí přírodního parku je Přírodní památka Kamenné proudy u Domašova a v roce 2001 byla vyhlášena PR Hrubovodské sutě.

d) Kladecko

Krajina severozápadního cípu okresu Prostějov v Zábřežské vrchovině se vyznačuje harmonicky vytvářenou krajinou, velmi pestrá geologickou stavbou, členitým povrchem a místy ještě tradičním využitím zemědělských pozemků (louky, drobná zemědělská výroba). Oblast je součástí pásu s vápenci, který se táhne od Mladče u Litovle k jihozápadu přes Javoříčský kras až k Jesenci. Podstatná část tohoto typu krajiny je proto od roku 1990 chráněna jako oblast klidu a od roku 1992 formou přírodního parku. Převládající část Kladecka si kromě malebné krajiny uchovala řadu významných společenstev i jednotlivých druhů organismů.

Na Kladecku jsou přirozené bučiny, na vápenci představované společenstvy květnatých vápnomilných bučin asociace *Cephalanthero-Fagetum*. Přirozenými náhradními společenstvy lesů jsou louky a na výslunných vápencových stráních semixerofilní pastviny.

Charakteristická přirozená společenstva chrání několik ZCHÚ: PR Rudka, PR Průchodnice, PP Na Kozénku, Skalky a U nádrže.

e) Velký Kosíř

Vyhlášen ONV v Prostějově v roce 1987 jako tzv. oblast klidu, která byla Okresním úřadem v Prostějově převedena roku 1992 do kategorie přírodní park. Na území olomouckého okresu vyhlásil Okresní úřad Olomouc Přírodní park Velký Kosíř roku 2000.

Území přírodního parku pokrývá větší část vrchu Velký Kosíř (441,9 m n.m.), který náleží k Zábřežské vrchovině. Většina podloží je tvořena kulmskými drobami, na východním a jihovýchodním okraji vystupují devonské vápence. V této části území je rozsáhlé bezlesí, využívané v minulosti jako lomy, zahrady a sady. Větší část území je téměř úplně pokryta lesy. Původní teplomilné doubravy však byly z větší části nahrazeny monokulturami smrku ztepilého (*Picea bies*) a borovice lesní (*Pinus sylvestris*). Přesto je celý přírodní park botanicky velmi cenný. Roste zde celá řada chráněných a ohrožených druhů rostlin. Na bohatá rostlinná společenstva je vázán výskyt neméně pestré fauny, a to zejména hmyzu.

V přírodním parku je vyhlášeno pět chráněných území, a to PR Andělova zmola, NPP Růžičkův lom, NPP Státní lom, PP Vápenice a PP Studený kout.

f) Březná

Přírodní park byl vyhlášen v roce 1997 Okresním úřadem v Šumperku na výměře 11 600 ha. Park se rozkládá v západní části šumperského regionu. Osu parku tvoří hluboce zařezaná údolí řek Březná na západě, Nemilka na východě a Moravská Sázava na jihu, jimiž je ohraničena Drozdovská vrchovina s nejvyšším vrcholem Pustina (626,2 m n.m.) Do jižní části parku zasahuje Mírovská vrchovina.

Botanicky nejceněnější je komplex mezofilních až hygrofilních luk a olšin v údolí Březné a jejich přítoků.

Mírně členitá, poměrně vyvážená a esteticky působivá krajina je osídlena a hospodářsky využívána více než 600 let. Uchovává množství rozptýlené zeleně a je domovem chráněných druhů živočichů. Území je v současné době poškozováno vodní erozí.

Další údaje jsou uvedeny v „Databázi ochrany přírody“.

4.1.4.1.4. Územní systém ekologické stability

Územní systém ekologické stability krajiny (dále jen **ÚSES**) definuje zákon ČNR

č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny jako vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu.

Je to tedy síť skladebných částí, které jsou v krajině na základě prostorových a funkčních kritérií účelně rozmístěny. Rozhodujícím kritériem pro vymezení ÚSES je biogeografická pestrost krajiny co do rozmístění rámců trvalých ekologických podmínek a jejich přirozené, na člověku nezávislé vazby. Stávající ÚSES je tvořen ekologicky významnými segmenty krajiny jako částmi kostry ekologické stability.

Jednotlivé skladebné části ÚSES jsou **biocentra, biokoridory a interakční prvky**.

Biocentra a biokoridory, která vytvářejí prostorový základ ÚSES, mají základní úkol – uchování přirozeného genofondu krajiny. Tento úkol neznamena konzervaci společenstev, nýbrž podporování jejich přirozeného vývoje.

Rozlišuje se **místní, regionální a nadregionální** systém ekologické stability.

Vymezení systému ekologické stability, zajišťujícího uchování a reprodukci přírodního bohatství, příznivé působení na okolní méně stabilní části krajiny a vytvoření základů pro mnohostranné využívání krajiny stanoví a jeho hodnocení provádějí orgány územního plánování a ochrany přírody ve spolupráci s orgány vodohospodářskými, ochrany zemědělského půdního fondu a státní správy lesního hospodářství. Ochrana systému ekologické stability je povinností všech vlastníků a uživatelů pozemků tvořících jeho základ; jeho vytváření je veřejným zájmem, na kterém se podílejí vlastníci pozemků, obce i stát. Podrobnosti vymezení a hodnocení systému ekologické stability a podrobnosti plánů,

projektů a opatření v procesu jeho vytváření stanoví ministerstvo životního prostředí ČR obecně závazným právním předpisem.

Tím je v tomto případě Vyhláška MŽP ČR č. 395/1992 Sb. V rámci této vyhlášky byly vymezeny následující pojmy ÚSES – biocentrum, biokoridor a interakční prvek. V následujícím textu jsou tyto pojmy blíže rozvedeny, a to jak na základě textu Vyhlášky, tak materiálu „Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability“ (LÖW et al. 1995).

Biocentrum – je skladebnou součástí ÚSES, která je, nebo cílově má být tvořena ekologicky významným segmentem krajiny, který svou velikostí a stavem ekologických podmínek umožňuje trvalou existenci druhů i společenstev přirozeného genofundu krajiny. Jedná se o biotop nebo soubor biotopů v krajině, který svým stavem a velikostí umožňuje trvalou existenci přirozeného či pozměněného, avšak přírodě blízkého ekosystému.

Biokoridor – je skladebnou částí ÚSES, která je, nebo cílově má být tvořena ekologicky významným segmentem krajiny, který propojuje biocentra a umožňuje a podporuje migraci, šíření a vzájemné kontakty organismů a tím vytváří z oddělených biocenter síť. Biokoridory tedy zprostředkovávají tok biotických informací v krajině. Na rozdíl od biocenter nemusí umožňovat trvalou dlouhodobou existenci všech druhů zastoupených společenstev. Funkčnost biokoridorů podmiňují jejich prostorové parametry (délka a šířka), stav trvalých ekologických podmínek a struktura i druhové složení biocenóz.

Interakční prvky – jsou ekologicky významné krajinné prvky a ekologicky významná liniová společenstva, vytvářející existenční podmínky rostlinám a živočichům, významně ovlivňujícím fungování ekosystémů kulturní krajiny. V lokálním ÚSES zprostředkovávají interakční příznivé působení biocenter a biokoridorů na okolní, ekologicky méně stabilní krajinu.

Tvorba a ochrana skladebných součástí ekologické sítě neřeší celou problematiku zajišťování ekologické stability krajiny. Rozhodující význam pro ekologickou stabilitu krajiny má celkové snižování destabilizujících antropogenních vlivů.

Prvním krokem při vymezení ÚSES v krajině je vymezení kostry ekologické stability, kterou tvoří v současnosti existující ekologicky významné segmenty krajiny. Tyto relativně ekologicky stabilnější „ostrovy“ se v naší kulturní krajině zachovaly obvykle tam, kde hospodářské využití bylo obtížnější díky nepříznivým přírodním podmínkám, nebo v těch územích, které z různých důvodů nebylo možné využívat ani jinak ovlivňovat (např. vojenské prostory). Z hlediska prostorově funkčního je tedy kostra ekologické stability v krajině náhodně a ne vždy optimálně rozmístěna.

Aby bylo možné v konkrétní krajině vymezit kostru její ekologické stability, musí se provést zhodnocení aktuálního stavu ekosystémů (plošných prvků) a ekotonů (liniových prvků) z hlediska jejich významu pro ekologickou stabilitu. Tento význam je dán především mírou jejich ekologické stability a používá se při něm následující pětistupňová typologická klasifikace:

- 5 - plochy ekologicky nejstabilnější
- 4 - plochy ekologicky velmi stabilní
- 3 - plochy ekologicky středně stabilní
- 2 - plochy málo ekologicky stabilní
- 1 - plochy ekologicky velmi málo stabilní až nestabilní
- 0 - plochy zcela labilní

Základním požadavkem funkčního využití ploch ÚSES je uvolnění prostoru (v rámci aspoň minimálních prostorových parametrů prvků ÚSES) pro průběh spontánních autoregulačních procesů (uchování, reprodukce a migrace genetické informace). Ostatně segmenty krajiny s vysokým stupněm ekologické stability jsou charakteristické právě tím, že pro svou trvalou existenci potřebují minimální nebo žádné vklady dodatečné energie – tj. lidské práce.

V územně plánovacích dokumentacích, kam byl tento systém přejat, jsou **funkční a územně vymezené** všechny úseky, ve kterých už existuje základ lesních společenstev – stromořadí, rozptýlená zeleň, břehový porost a jakýkoli les.

Nově navržené prvky ÚSES – tedy ty, které neexistují a bude je třeba založit, vytvořit a budou téměř vždy znamenat změnu kultury. Tyto úpravy spočívají v tom, že především:

- zajistíme co největší podíl přirozených původních druhů dřevin (tedy především stanovištně vhodných a původních),
- odstraníme agresivní a nepůvodní druhy (z dřevin například trnovník akát – *Robinia pseudoacacia*, javorovec jasanolistý – *Negundo aceroides*, z bylin například křídlatka – *Reynoutria* sp., bolševník velkolepý – *Heracleum mantegazzianum* a netýkavka žláznatá – *Impatiens glandulifera*),
- postupně doplníme chybějící úseky biokoridorů a segmenty biocenter, které jsou dnes tvořeny zemědělskou půdou nebo jinými nevhodnými kulturami.

Ekologická stabilita je schopnost ekologických systémů uchovat a reprodukovat své podstatné charakteristiky pomocí autoregulačních procesů. Je to schopnost ekosystémů vyrovnávat změny způsobené vnějšími i vnitřními činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce.

Cílem zabezpečování ÚSES v krajině je:

- Uchování a podpora přirozeného genofondu krajiny.
- Zajištění příznivého působení na okolní, ekologicky méně stabilní části krajiny a jejich prostorové oddělení.
- Podpora možnosti polyfunkčního využívání krajiny.
- Uchování významných krajinných fenoménů.

Jedinými zdroji biologické obnovy jsou dnes v současné krajině součástí kostry ekologické stability. Jejich rozmístění však není z hlediska potřebné „všudypřítomnosti“ v krajině vždy optimální. Jedním z hlavních úkolů ÚSES je proto postupné vytvoření účelně rozmístěné sítě trvalých zdrojů samovolné obnovy biodiverzity těch částí krajiny, které budou záměrně i mimoděk narušovány. Pro uchování genetického základu krajiny slouží v ÚSES biocentra a biokoridory.

O **rozmístění a rozsahu** ÚSES na všech úrovních rozhoduje 5 základních kritérií :

- 1. kritérium rozmanitosti potenciálních ekosystémů** dané pestrosti relativně trvalých přírodních podmínek. Základními jednotkami biogeografické diferenciacie jsou skupiny typů geobiocénů (STG) na lokální úrovni, které se dále slučují do biochor (na regionální úrovni), biochory do sasierekoregionu. Skupiny typů geobiocénů, které vymezíme na řešeném území jsou základem pro návrh průběhu hlavních os místních ÚSES. Každý typ geobiocénu je charakterizován kódem v němž první číslo znamená vegetační stupeň (1-9), které jsou pojmenovány podle typických představitelů dřevin : např. 1 = dubový, 7 = smrkový, 8 = klečový, druhá část tvořená písmeny znamená typ půdy podle souhrnu přirozených trofických podmínek půdy (trofická řada), třetí část kódu je číslo, vyjadřující zásobení půdy vodou (tzv. hydrická řada od suché 1 přes normální 3, až po mokrou 5).
- 2. kritérium prostorových vazeb** potenciálních ekosystémů je založena na faktu, že některé systémy spolu komunikují, jiné mezi sebou vytvářejí více nebo méně propustné (nebo zcela nepropustné) bariéry. Toto kritérium je důležité pro vedení tras biokoridorů (nemohou procházet přes nepropustnou bariéru)
- 3. kritérium minimálně nutných prostorových a časových parametrů** udává minimální velikost jednotlivých částí ÚSES aby mohly být funkční a etapizaci jejich zakládání. Prostorové parametry jsou dány třemi údaji :
 - minimálně nutnou plochou biocentra a jeho tvarem;
 - minimálně možnou délkou biokoridoru a tedy maximálně možnou vzdálenost dvou biocenter tímto biokoridorem spojených;
 - minimální nutnou šířkou biokoridoru.

Tyto prostorové parametry jsou různé pro různé typy společenstev a různé hierarchické úrovně SES.

Prostorové a funkční parametry ÚSES

Pozn.: Následující údaje pocházejí ze zdroje uvedeného v seznamu použité literatury: „Rukověť projektanta místního ÚSES“ (LÖW et al. 1995)

Minimální velikost biocenter lokálního významu:

Lesní společenstva: min. velikost je 3 ha za předpokladu, že jde o kruhový tvar. U všech tvarů biocenter je třeba dbát, aby min. plocha pravého lesního prostředí v biocentru byla 1 ha.

Mokřady: min. rozloha 1 ha, aby se mokřad mohl stát autonomním biocentrem.

Luční společenstva: min. velikost 3 ha.

Společenstva stepních lad: min. velikost je 1 ha.

Společenstva skal: min. velikost jako samostatného biocentra je 0,5 ha skutečného povrchu.

Společenstva kombinovaná: min. velikost je 3 ha.

Maximální délky biokoridorů lokálního významu a jejich přípustné přerušení:

Lesní společenstva: max. délka je 2 000 m. Možnost přerušení je max. 15 m.

Mokřadní společenstva: max. délka je 2 000 m. Přerušení je možné max. na 50 m při přerušení zpevněnou plochou, 80 m při přerušení ornou půdou, 100 m při ostatních kulturách.

Společenstva kombinovaná: max. délka je 2 000 m. Přerušení je možné max. do 50 m při přerušení zastavěnou plochou, 80 m při přerušení ornou půdou, 100 m při ostatních kulturách.

Luční společenstva: maximální délka je 1 500 m. Přerušení je možné i 1 500 m.

Společenstva stepních lad v biochorách se souvislým rozšířením 1. vegetačního stupně (jsou považována za přírodě blízká zonální): max. délka je 2 000 m. Přerušení je možné max. do 50 m při přerušení zastavěnou plochou, 80 m při přerušení ornou půdou, 100 m při ostatních kulturách.

Společenstvo stepních lad ve 2. a 3. vegetačním stupni (jsou považována za extrazonální): max. délka je 2 000 m. Přerušení je možné i 2 000 m.

Minimální šířky biokoridorů lokálního významu:

Lesní společenstva: min. šířka je 15 m.

Společenstva mokřadů: min. šířka je 20 m.

Luční společenstva: min. šířka je 20 m.

Společenstva stepních lad: min. šířka je 10 m.

Obecně uváděné prostorové funkční parametry jednotlivých skladebných částí ÚSES jsou stanovována minimalisticky. Jsou to čísla (minimální velikost biocentra, min. šířka biokoridoru a jeho maximální přípustná délka), o kterých můžeme tvrdit, že jsou pravdivá. Tyto parametry však říkají pouze to, že menší biocentrum již rozhodně nefunguje. Nevíme však, jestli to stačí (obdobně u biokoridoru). Minimalistická část ÚSES tedy musí být prosazována jako nepřekročitelný a jednoznačný limit jiných způsobů využití území.

Časové parametry ÚSES udávají jaká je optimální doba, za kterou má smysl ekologicky významný segment krajiny zakládat. V případě lokálních ÚSES, lesních společenstev s převahou dubů a buků je doba po založení segmentu krajiny po započetí jeho funkce asi 15 až 20 roků, doba trvání (fixace v krajině) = 200 až 300 roků. Z toho je zřejmé, že lokalizace územních SES v krajině musí být provedena uvážlivě a pečlivě, aby bylo možno zaručit dlouhodobou funkci tohoto systému a tím i jeho větší účinnost.

4. kritérium aktuálního stavu krajiny udává charakteristiku současného stavu dané krajiny z hlediska míry současné endogenní ekologické stability jejích jednotlivých částí. Toto zhodnocení udává míru vhodnosti těchto částí pro využití v ÚSES - vymezuje kostru ekologické stability. Pro zhodnocení míry stability částí území se používá pětistupňová bonitace od 1 - plochy narušené po 5 - plochy nejstabilnější. Stupeň ekologické stability krajiny (jejich částí) je v obráceném poměru k množství dodatečné energie, potřebné pro udržení stabilního stavu. Kostra ekologické stability je existující souhrn částí krajiny s nejvyšším stupněm ekologické stability bez ohledu na funkční vztahy.

5. kritérium společenských záměrů a limitů souvisí s celkovou koncepcí rozvoje a využívání krajiny z hlediska lidské činnosti. Je třeba znát záměry a potřeby společnosti v území - hlavně dlouhodobé a koncepční zájmy - které mohou zásadně ovlivnit krajinu (hlavní urbanizační tlaky, přehrad, hlavní dopravní tahy, rozsáhlé terénní úpravy atd.).

Aktuální stav ÚSES na území Olomouckého kraje

Tab. 64

Plocha biocenter USES v ha a v % (bez vojenských lesů)

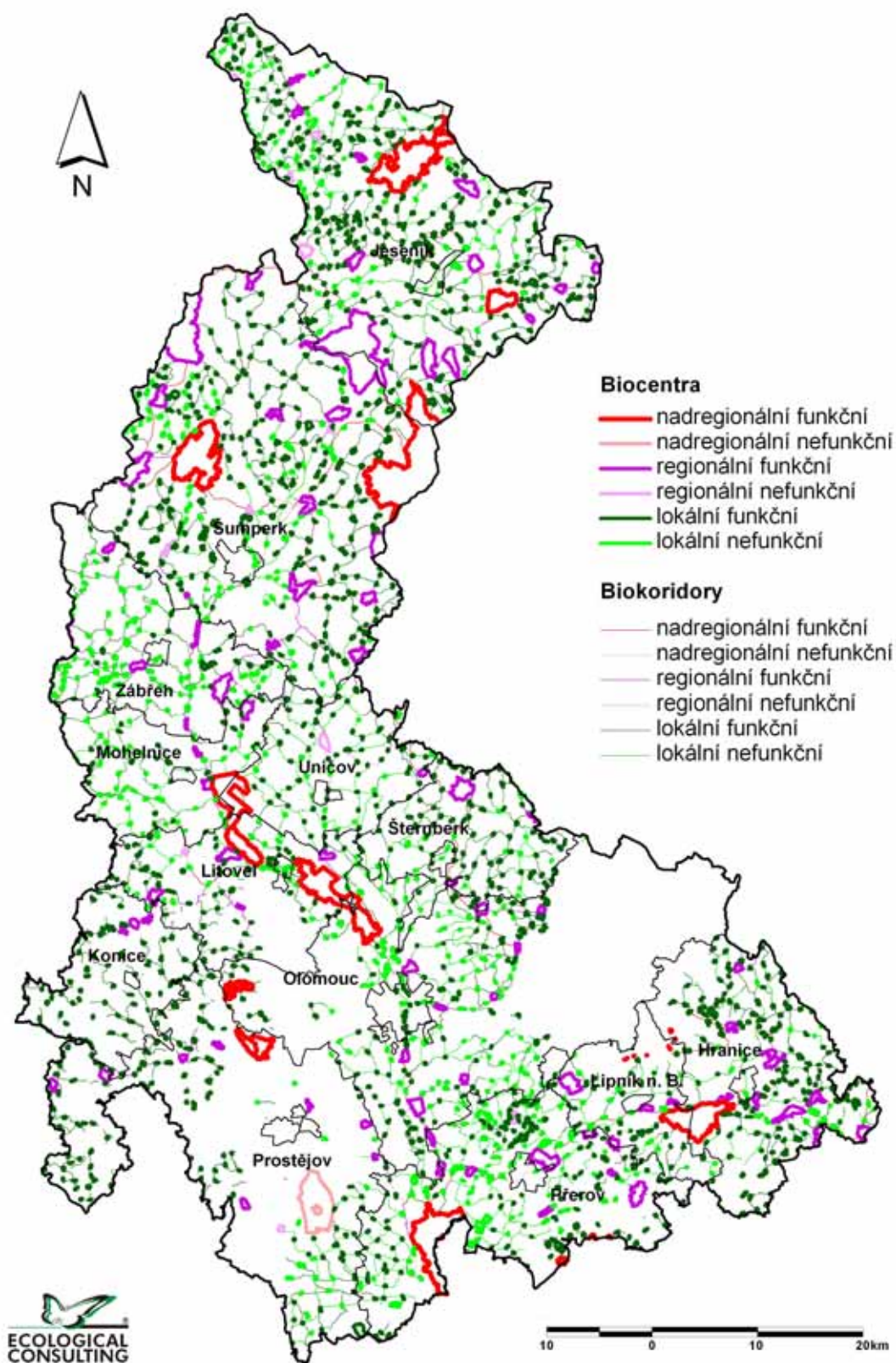
ORP	Druh Bc							
	Bc lokální		Bc regionální		Bc nadregionální		Suma	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
HRANICE	204	0,6	42	0,1	18	0,1	264	0,8
JESENÍK	361	0,5	51	0,1	49	0,1	461	0,6
KONICE	90	0,5	15	0,1	0	0,0	105	0,6
LIPNÍK N. B.	46	0,3	15	0,1	17	0,1	78	0,6
LITOVEL	72	0,3	15	0,1	21	0,1	108	0,4
MOHELNICE	61	0,3	6	0,0	3	0,0	70	0,4
OLOMOUC	165	0,2	27	0,0	15	0,0	207	0,3
PROSTĚJOV	129	0,2	14	0,0	12	0,0	155	0,3
PŘEROV	157	0,4	25	0,1	19	0,0	201	0,5
ŠTERNBERK	86	0,4	10	0,1	0	0,0	96	0,5
ŠUMPERK	300	0,3	51	0,1	20	0,0	371	0,4
UNIČOV	46	0,2	2	0,0	3	0,0	51	0,2
ZÁBŘEH	95	0,4	9	0,0	0	0,0	104	0,4
KRAJ	1812	0,4	282	0,1	177	0,0	2271	0,4

Tab.65

Plocha biokoridorů USES v km (bez vojenských lesů)

ORP	Druh Bk					
	Bk lokální		Bk regionální		Bk nadregionální	
	počet	km	počet	km	počet	km
HRANICE	293	168,34	47	20,00	87	45,89
JESENÍK	531	474,07	67	44,82	107	65,63
KONICE	162	68,89	11	4,40	5	2,45
LIPNÍK N. B.	135	69,95	16	7,01	10	8,73
LITOVEL	193	107,49	56	31,43	31	18,54
MOHELNICE	230	122,33	20	12,69	11	6,90
OLOMOUC	450	291,90	127	48,72	28	14,48
PROSTĚJOV	373	186,09	37	14,61	10	2,71
PŘEROV	398	253,01	51	32,54	27	11,84
ŠTERNBERK	283	157,07	11	4,76	21	11,60
ŠUMPERK	522	417,34	80	57,16	73	82,62
UNIČOV	219	141,31	29	17,43	25	10,28
ZÁBŘEH	236	141,38	56	33,38	10	5,17
KRAJ	4025	2599,17	608	328,94	445	286,83

Obr. 42 Územní systém ekologické stability na území Olomouckého kraje

Nadregionální a regionální ÚSES byl pro území České republiky naposledy zpracován BÍNOVOU v roce 1996. Ten byl přijat a začleněn do platných územně plánovacích dokumentací, např. plánů velkých územních celků Jeseníky a Olomoucká aglomerace. I zde je však jeho vymezení naprosto nedostatečné z důvodu absence jasné vazby na konkrétní pozemky.

Větší problém představuje ÚSES na lokální úrovni. Lokální ÚSES je zadáván pro katastrální území jednotlivých obcí různým zpracovatelům a v současné době není lokální úroveň ÚSES k dispozici pro všechna katastrální území Olomouckého kraje; pro některé katastry buď nebyl ještě zpracován, nebo existuje pouze v konceptu a příslušná územně plánovací dokumentace nebyla schválena. Zároveň především v případě velkých měst, kde dochází k častým dílčím změnám platných územních plánů jsou průběžně dotčeny i již jednou schválené skladebné prvky ÚSES: Dochází tak k přetrasování krátkých úseků biokoridorů, posouvání ploch biocenter a podobně. Domníváme se, že do doby provedení komplexních pozemkových úprav, v rámci kterých dojde k jednoznačnému vymezení pozemků určených pro tvorbu ÚSES je tento problém prakticky neuchopitelný.

V současné době je uvažováno o revizi lokálních systémů ekologické stability na území jednotlivých krajů za účelem prověření správnosti jejich vymezení, a také zajištění návaznosti v sousedících katastrech. Garantem tohoto projektu má být Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.

4.1.4.1.5. Krajinový ráz

Kulturní krajina Olomouckého kraje vznikala vzájemným ovlivňováním přírodních podmínek a činností člověka. Jedná se o dlouhodobý proces, který má své zákonitosti a charakteristiku projevující se v krajinovém rázu.

Soubor hodnot krajiny, z nichž jen část je pouze estetická, se dá částečně shrnout do pojmu „krajinový ráz“. Nejde přitom jen o estetickou kvalitu určité krajiny, ale její tvar - rázovitost. Hledání krajinového rázu je tedy hledáním objektivní osobitosti krajiny. Tato osobitost se v první řadě odvíjí od trvalých ekologických podmínek a ekosystémových režimů krajiny, tedy základních přírodních vlastností. V těchto rámcích je krajinový ráz dotvářen a vytvářen lidskou činností. Krajinový ráz je lidmi vnímán jako soubor typických přírodních a člověkem vytvářených znaků, které pro ně určitý prostor identifikují. Typické znaky krajinového rázu tedy vytvářejí obraz dané krajiny. Protože je krajinový ráz vyjádřením celospolečenského vnímání a je součástí právního prostředí, musí být jednoznačně sdělitelný a tedy definovatelný.

Základní a obecný postup definování a hájení krajinného rázu má tedy tři složky:

1. určení typu krajinného rázu a jeho prostorové vymezení;
2. vyhodnocení dochovalosti krajinného rázu;
3. určení míry ochrany krajinného rázu.

Tento postup má objektivizovat ochranu krajiny.

Charakter místa, ráz krajiny, je určen nejprve přírodními podmínkami. Nejdříve tvořila příroda, dala vzniknout horám, údolím, pahorkatinám, nivám řek a potokům. Vzhled krajiny se začal měnit, když se v ní usadil a začal zemědělsky hospodařit člověk. Přírodní podmínky spolu se způsobem hospodaření, vytvářejí ráz krajiny, který si zaslouží být rozvíjen a ochraňován.

Krajina je tvořena přírodními a umělými složkami. Struktura krajinných složek - jejich skladba, je podstatou typu krajiny. Různý poměr zastoupení jednotlivých složek, stupeň přetvoření přírodních složek a dominantnost složek umělých dává vzniknout krajině s převahou specifických znaků. Převaha a význam určitých složek může utvářet krajinu sídelní, převaha jiných složek krajinu převážně zemědělskou, lesní a pod.

Vyhodnocení krajinotvorných způsobů využívání daného území se vztahuje na delší časový úsek. Aby určitý způsob využívání byl krajinotvorný, musí dané činnosti působit určitou dobu určitým způsobem.

Typické znaky krajinného rázu lze rozdělit na hlavní a doprovodné. Rozhodující je určení hlavních typických znaků, které o typu krajinného rázu rozhodují. Doprovodné mají charakter znaků, které daný ráz krajiny dotvářejí.

Typické znaky jsou zpravidla tvořeny charakterem reliéfu, strukturou a uspořádáním ploch, hran a linií, sídelní strukturou a charakterem osídlení, vnitřními charakteristikami ploch a linií, charakteristickými znaky staveb a typickými detaily.

Území je charakteristické morfologií terénu, charakterem vodních ploch a toků, aktuálním stavem vegetace ve vztahu k potenciálním biogeografickým podmínkám, dále vývojem hospodaření a osídlení v krajině, průvodními jevy osídlování a využívání krajiny, památkami, významem události, které se v určitém místě staly, spojením určitého místa s dějinami našeho národa.

Některé z jevů a významů, přítomných v krajině, jsou pozitivními hodnotami jednotlivých charakteristik krajinného rázu. Takové hodnoty by měly být chráněny před znehodnocením nebo zánikem.

Charakteristika krajinného rázu se navenek uplatňuje v prostorových, vizuálně vnímaných vztazích krajiny. Některé hodnoty jednotlivých charakteristik se tak mohou stát hodnotami

estetickými.

Každá charakteristika se tak může uplatňovat hodnotami estetickými, vyplývajícími z prostorového uplatnění jevů těchto charakteristik. Tyto hodnoty jsou předmětem ochrany dle § 12 - vysloveně pouze estetické hodnota, harmonické měřítko a vztahy.

Struktura krajinných složek, jejich rozdílný význam, vztah a podíl v krajině, jejich harmonie nebo naopak nesoulad či konflikt, se navenek projevují v krajinném obraze. Krajinný obraz je obecným pojmem pro obraz prostorové skladby hmot a forem jednotlivých krajinných složek. Uspořádání prostorových forem - hřbetů a návrší, vodotečí a vodních ploch, lesních masivů, rozptýlené zeleně, alejí, zástavby, jednotlivých staveb, silnic, atd.- je podstatou vizuálně vnímaného charakteru krajiny. Charakter krajiny v jejích dílčích prostorech vnímáme ze staticky nebo dynamicky pozorovaného obrazu krajinné scény.

Krajinná scéna se vyznačuje scénickými hodnotami, které jsou závislé na prostorové konfiguraci hmotných složek krajiny. Při pohledu z určitého místa může uspořádání hmot (terénu, zeleně, osídlení atd.) navozovat pocit fádnosti nebo dramatičnosti pozorované scény, harmonie, kontrastu, dynamičnosti nebo statického výrazu, výraznosti nebo nevýraznosti, jedinečnosti nebo neurčitosti.

V krajině jsou však ještě jevy a vlastnosti nejenom neměřitelné, ale také na první pohled těžko pozorovatelné. Je to kulturní význam a tradice místa, které dávají krajině v očích návštěvníka zvláštní hodnotu. Tyto hodnoty dávají vzniknout vztahu návštěvníka nebo pozorovatele k určitému místu, jeho emotivnímu vztahu, identifikaci s prostředím.

Estetická hodnota krajiny se projevuje ve smyslových vjemech pozorovatele, který krajinu vnímá všemi smysly.

Tyto vjemy odrážejí tzv. emocionální hodnoty krajiny a vyvolávají určité duševní pocity jako je uklidnění, vyrovnaní nebo naopak neklid, překvapení, úžas.

Estetické hodnoty krajiny jsou tvořeny jednak hodnotami emocionálními a jednak hodnotami obsahovými. Právě obsahové hodnoty jsou pro vnímání a hodnocení krajiny velmi specifické a lépe pojmenovatelné.

V přírodě si vnímavý pozorovatel může uvědomovat a prožívat pocit sejetí s přírodou a závislosti na přírodě. Vjemy působící na všechny smysly, počasí nebo vliv ročního období vytváří rámec, ve kterém člověk oceňuje bohatství forem, tvarů a barev přírody, její nekonečnou proměnlivost a zároveň zákonitosti těchto proměn.

Estetické hodnoty krajiny, ovlivněné estetickou normou, můžeme zjednodušeně hledat v hodnotách, které jsou přijímány jako estetické, jako hodnoty, které pro většinu lidí vyjadřují

krásku přírody. Můžeme je nazvat všeobecně přijatelnými hodnotami, zahrnujícími nejčastěji symboly přirozené harmonie přírody a harmonie lidské činnosti s přírodou.

Z tohoto pohledu můžeme zobecnit některé rysy krajinné scény, které jsou všeobecně přijatelnými estetickými hodnotami.

Krajina a její smyslově vnímaný prostor má však určité vlastnosti, které vyvolávají příjemné (výjimečně i negativní) pocity, vyvolávají pocit krásy, porozumění a ztotožnění. Tak např. symetrie vyvolává nejčastěji pocit vyváženosti a řádu, Dominanta vyvolává pocit překvapení a přitahuje pozornost. Z toho se dá odvodit, že estetická hodnota má rovněž objektivní povahu. Negativní pocity v devastovaných územích naopak vyvolávají u lidí pocit disharmonie a stres.

V harmonii vizuálně vnímané scény hrají roli určité zákonitosti, které vytvářejí prostorový řád, který člověk vnímá a racionálně hodnotí nebo si ho uvědomuje pouze podvědomě. V podvědomém postřehnutí a zhodnocení rysů a souvislostí prostorového uspořádání ve stavebním počinu je znát míra citlivosti člověka ke krajině jako sjednocujícímu rámci a k domu jako součásti vnitřní jednoty a řádu obce. Souhra celku a detailu, kompoziční umírněnost a vyváženost, čitelné poselství a mluva architektonických symbolů je to, co obdivujeme na malebné vesnici. Dožadujeme-li se dnes účinné ochrany typického krajinného rázu, voláme tím po citlivých projektech respektujícího historii místa a jeho stavební kulturu, voláme i po jasné koncepci rozvoje obcí a vesnic. Cílem takové ochrany je obnova tvůrčího vztahu člověka k místu - domovu.

Snižování průchodnosti krajiny vlivem dopravy

V důsledku výstavby dálnic, železnic, elektrických vedení, plotů, ropovodů, kanálů a dalších staveb se vytvářejí v krajině neprůchodné bariéry, které způsobují fragmentaci prostředí i populací. Fragmentace stanovišť je proces, během něhož je rozlehlé stanoviště děleno na řadu menších částí. Jednotlivé fragmenty původního stanoviště od sebe zpravidla oddělují méně hodnotné plochy, mající často charakter bariéry pro některé organizmy. Extrémní formy fragmentace, které způsobují minimální zastoupení až eliminaci vnitřního prostředí ekologicky relativně stabilnějších ekosystémů a vedou k izolaci ekologicky hodnotných biotopů v nehostinné matrix, jsou často i přes zvyšování krajinné heterogenity zároveň příčinou snižování biodiverzity.

Frekventované dopravní cesty (především komunikace dálničního typu) významně ovlivňují okolní přírodní prostředí. K nejvýznamnějším vlivům patří především skutečnost, že tyto komunikace představují pro řadu organismů bariéry, které brání volné průchodnosti krajiny.

K dalším vlivům patří přímý zábor biotopů při stavbě komunikací, usmrcování živočichů při přímých střetech s projíždějícími vozidly, kontaminace prostředí a další rušivé elementy (hluknost apod.). Nepřímý vliv dopravních staveb je i zvýšení civilizačního tlaku v dosud dopravně nepřístupných oblastech – výstavba podél silnice apod.

Bariéry tvořené komunikacemi mají charakter dlouhých linií, které zvěř nemůže žádným způsobem obejít. Důsledkem existence významných dopravních cest je tedy fragmentace krajiny, ale také fragmentace populací druhů, které ji obývají. Stále houstnoucí síť dálnic pak postupně vytváří z původně souvislé průchodné krajiny systém vzájemně izolovaných „ostrovů“, jejichž populace jsou následkem fragmentace prostředí ohrožovány souborem vlivů, označovaných jako tzv. „ostrovní efekt“. Malé izolované populace se obecně obtížně vyrovnávají s přirozenými výkyvy početnosti (vyvolanými například klimatickými výkyvy, živelnými pohromami, epidemiemi apod.), v dlouhodobé perspektivě se může projevit i nedostatečná genetická rozmanitost izolovaných populací.

Tento problém se při určité hustotě dálnic stává otázkou přežití některých druhů, zejména těch, které obývají rozsáhlá území při relativně malém počtu jedinců. Ve výsledku tedy dochází k redukci migračního a kolonizačního potenciálu, ke zvýšení náchylnosti částí krajiny k invazím nepůvodních druhů, ke zmenšení loveckých možností místních druhů a v neposlední řadě ke genetickým problémům malých populací (inbrední deprese aj.) vedoucím k poklesu populační hustoty nebo až k extinkci druhu. Jiným důsledkem fragmentace může být vzájemný přenos nemocí mezi divoce žijícími druhy a domácími zvířaty, resp. člověkem pěstovanými rostlinami vlivem jejich bližšího kontaktu.

Z metodologického hlediska se problematikou zajišťování průchodnosti krajiny zabývá práce Hlaváče a Anděla (2001). Efekt bariéry je v případě pozemních komunikací dán především jejich technickým řešením (šířka, výškové vedení oproti okolnímu terénu, svodidla, ploty, protihlukové stěny,...) a intenzitou dopravy (riziko střetu se zvířetem, hluková a pachová zátěž okolí).

Výše uvedená metodika rozlišuje silnice z hlediska dělícího účinku na:

- a) silnice dálničního typu — komunikace obvykle minimálně čtyřpruhové se středovými svodidly, konstruované pro vysoké rychlosti dopravy (v ČR jde o dálnice a rychlostní silnice). Dělící účinek komunikace je dán jednak konstrukcí silnice, jednak intenzitou provozu. Pokud není taková komunikace opatřena dostatečným počtem bezpečných průchodů, jde obvykle o úplnou migrační bariéru.
- b) frekventované silnice klasického typu - komunikace bez středových svodidel, konstruované pro běžné rychlosti (v ČR většina silnic I. třídy). Dělící účinek je dán především intenzitou provozu. Konstrukcí však silnice zpravidla nepředstavuje výraznou bariéru (pokud není oplocená). Tato kategorie silnic je tedy pro zvěř

průchodná v dobách s nízkou intenzitou provozu.

- c) ostatní méně frekventované komunikace - tyto komunikace jsou pro zvěř snadno překonatelné, problém nečiní vlastní konstrukce ani intenzita dopravy.

Pro ověření účinnosti migračních opatření v rámci dálničních komunikací formulovali teorii migračního potenciálu, na jejímž základě navrhli jeho výpočet. Celkový migrační potenciál je autory definován jako součin migračního potenciálu ekologického (charakterizuje vlastní migrační cestu v době před výstavbou komunikace) a technického (charakterizuje vlastnosti migračního objektu).

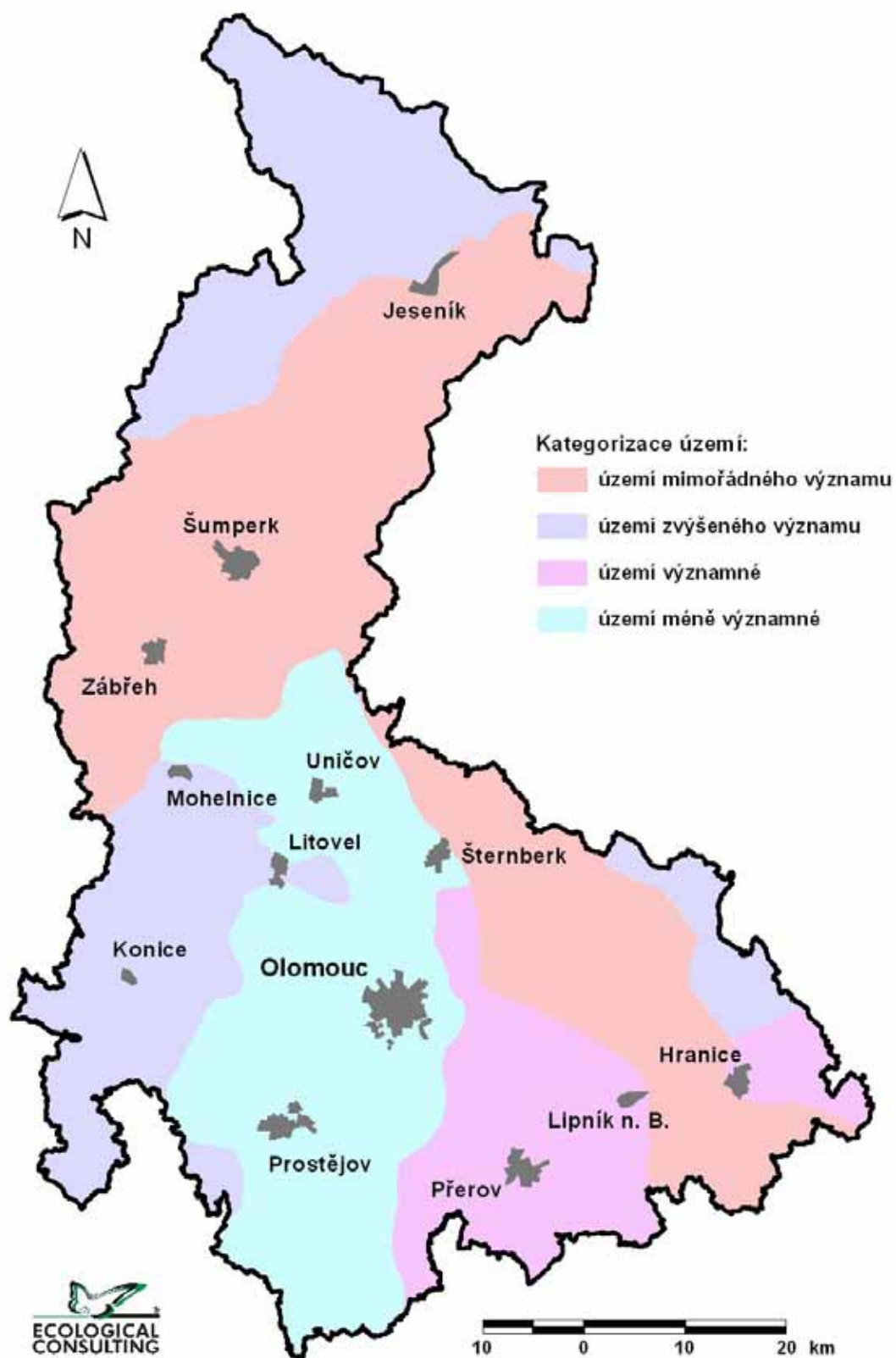
Vyhodnocení území Olomouckého kraje

Vyhodnoceny byly pouze první dva typy pozemních komunikací, které jsou coby migrační bariéry relevantní.

Za nejvýznamnější migrační bariéru je z tohoto pohledu nutné považovat rychlostní silnici *R35 (Lipník n.B.-Olomouc-Mohelnice)*, která od východu k západu rozděluje území Olomouckého kraje v jeho střední části a dále od jihu rychlostní silnici *R46 (Vyškov-Olomouc)*. Celková délka těchto rychlostních komunikací je na území kraje 84 km. Průchodnost pro obojživelníky je řešena formou propustků a dálničních mostů. Problematickou zůstává průchodnost pro větší druhy savců (liška, jezevec, srnec, ...). Občasné mimoúrovňové křižovatky tuto otázku řeší pouze částečně.

Ze silnic I. třídy je na území kraje 10 komunikací tohoto typu (č. 11, 35, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 55, 60). Jejich celková délka je 333 km. Z hlediska migrace nepředstavují tak vážnou bariéru jako předcházející typ komunikace, nicméně bude třeba vytipovat místa intenzivnější migrace živočichů (např. místa častého střetu těchto živočichů s vozidly) a tato ošetřit některými z opatření (oplocení úseku silnice a navedení živočichů k podchodu apod.).

Obr. 43 Mapa kategorizace území Olomouckého kraje z hlediska výskytu a migrací velkých savců (Upraveno dle Hlaváč et Anděl 2001)

4.1.4.1.6. Obecné principy ochrany planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů

Zvláštní ochrana přírody je tradiční a stále účinná forma zachování alespoň určité části přírodních (přírozených) a přírodě blízkých ekosystémů. V moderní době se řada států světa, především Evropy, snaží prosadit trend chránit obecně i některé kulturní, stanovištně původním společenstvům až vzdálené ekosystémy, které jsou součástí biodiverzity současné krajiny.

Tomu odpovídá i naše legislativní zázemí, kdy se, jak bylo řečeno již v úvodní části kapitoly o ochraně přírody, zákon č. 114/1992 Sb. nezaměřuje pouze na ochranu zachovalých biotopů a jednotlivých ohrožených druhů rostlin a živočichů na území k tomuto účelu určených. Naopak, předpokládá obecnou ochranu přírody na základě ochrany všech jejích složek. Jen tak, v kontextu fungujících biologických vazeb ve volné krajině, je možné úspěšně realizovat i druhovou ochranu ve zvláště chráněných územích. Maximální druhová diverzita souvisí s nabídkou co největšího množství různých typů biotopů, které jsou pro volně žijící organismy v krajině dostupné. Nabídkou vhodných stanovišť v krajině je zaručen mozaikovitý výskyt celého spektra rostlinných a živočišných druhů. Ochrana konkrétních stanovišť, kde se určitý ohrožený druh vyskytuje, je za současných podmínek samozřejmě nezbytná. Ukazuje se ale, jak je především v případě maloplošných zvláště chráněných území obtížné udržet stabilní stanovištní podmínky, které jsou pro existenci chráněného druhu či společenstva druhů nezbytné. Taková stanoviště totiž podléhají spontánnímu vývoji a přeměně (sukcesní jevy) a zachování konkrétních podmínek na určitém stanovišti je spojeno s vysokým organizačním úsilím a výdajem velkého množství energie a finančních prostředků.

Důkazy o fungujícím vzájemném působení člověka a ostatních složek přírody nám podává z dnešního pohledu stav krajiny a zachovalost životního prostředí na našem území v období před začátkem průmyslové revoluce. Rozmanitost přírodních i člověkem vytvořených biotopů byla obrovská a v návaznosti na to i počet druhů živočichů a rostlin byl v té době na našem území maximální (cf. Löw et al. 2003, více také kapitola 3.2. Historický vývoj osídlení)

Zásadní změny ve využívání krajiny, jež vyvrcholily přechodem na intenzivní hospodaření v lesích a takzvanou kolektivizací zemědělství v nelesní krajině, však tuto dříve hustou mozaiku rozbily. Tradiční biotopová mozaika, jež umožňovala koexistenci řady typů stanovišť a druhů na malých plochách, byla na stále rozsáhlejších plochách nahrazena homogenními plochami uniformních produkčních lesů nebo intenzivně obhospodařovaných agrocenóz.

Je logické, že optimálního stavu krajiny před cca 250 lety není za současných podmínek možné dosáhnout, ale základní principy, se současným využitím nejnovějších poznatků z oblasti populační biologie a ekologie druhů, jsou i dnes velmi dobře použitelné.

O rehabilitaci krajiny a návrat přírodních složek se prostřednictvím svých zákonných nástrojů pokouší právě kombinace obecné a speciální ochrany přírody.

V současné době nejvýznamnějším nástrojem obecné ochrany přírody je návrh a především realizace územního systému ekologické stability. V souvislosti s principy zmíněnými v předešlých odstavcích se jedná o zvýšení heterogenity přírodního prostředí v krajině. Prostřednictvím realizovaných biocenter a biokoridorů je jasný návrat k prvkům rozdělovacím odpřírodněnou zemědělskou krajinu. Je realizace biokoridorů něco jiného než návrat k liniovým prvkům v krajině, křovinatým mezím a remízům tak, jak byly po celá staletí tyto prvky přirozenou a nedílnou součástí krajiny obývané lidmi?

Dalšími využívanými prostředky obecné ochrany přírody je ochrana významných krajinných prvků a registrace nových, vyhlásování přírodních parků jako plošně rozsáhlejších území s cílem zachování krajinného rázu a v neposlední řadě krajinotvorné programy (viz. následující kapitola).

Především realizace funkčních elementů ÚSES, které jsou smysluplnou a respektovanou součástí územních plánů obcí, má pro ochranu přírody velký význam. Představují totiž systém, jehož prostřednictvím se druhy mohou přesouvat krajinou, která je dnes z velké části pro většinu z nich neprostupná. Úbytek potenciálních stanovišť a postupující izolace zbývajících populací organismů vede nutně k jejich dalšímu ústupu či vymírání. Právě fragmentace biotopů, tj. jejich postupné členění na menší a menší kousky, a následnou izolací jednotlivých kolonií daných druhů, jsou dva nejvýznamnější, člověkem podmíněné negativní procesy v současné krajině (Beneš et Konvička 2002). K fragmentaci dochází při téměř každé podstatné redukci původního území, ale může nastat i při jeho relativně malém zmenšení, jestliže je děleno na části stavbou silnic, železnic, kanálů, elektrického vedení, plotů, ropovodů nebo jiných překážek bránících volnému pohybu živočichů (více viz. také kapitola 4.1.4.1.5. Krajinný ráz). Fragmentace stanoviště může vést k rychlé ztrátě druhů, protože vytváří bariéry zabraňující normálnímu průběhu přírodních procesů, jako jsou migrace, kolonizace a lov. Životní podmínky ve fragmentech se navíc mohou rychle měnit (fragmenty jsou málo stabilní a hůře odolávají vnějším vlivům), a také výskyt škůdců zde bývá častější.

Ochrana biologických druhů, jejichž populace se zmenšují a jsou ohroženy zánikem, včetně jejich přirozených stanovišť, je jedním ze základních cílů ochrany přírody. Základním předpokladem pro plán péče o ohrožené druhy, který by jim umožnil nejen přežít, ale i obnovit jejich životaschopnost, je hlubší porozumění biotopu (nauka o průběhu vývojového cyklu organismů) a ekologii cílových druhů, úloze jejich populací v ekosystému a způsobu, jakým reagují na změny prostředí.

V České republice je v současné době (podle materiálu MŽP z roku 1998, in: Primack et al. 2001) ohroženo zhruba 35 % druhů savců, 57 % u nás hnízdících druhů ptáků, 100 % druhů plazů a 95 % druhů obojživelníků, 28 % druhů ryb a 16 % vyšších rostlin.

Využívání krajiny lidmi je skutečnost, která musí být zohledněna při navrhování chráněných území. Lidé byli ve skutečnosti součástí ekosystémů po tisíce let a jejich vyloučení z chráněných území může mít nepředvídatelné následky. Například květnaté louky Čech a Moravy, na nichž často najdeme početné populace terestrických orchidejí a jiných vzácných bylin, byly vytvořeny a jsou uměle udržovány člověkem – bez něj by byly postupným působením sukcese vytlačeny společenstvy klimaxových lesů, původních pro naše území. Vyloučení aktivit místních obyvatel v chráněných územích však může být nutností, jsou-li přírodní zdroje ovlivněny do té míry, že je ohrožena integrita společenstev.

4.1.4.1.7. Krajinotvorné programy

Po roce 1990 bylo z iniciativy především nově vzniklého MŽP iniciováno zahájení několika programů, které poskytovali a poskytují finanční podporu pro projekty zaměřené na revitalizaci naší krajiny. Část dotačních titulů je obsažena i ve směrnici pro poskytování finančních prostředků ze státního fondu ŽP. Největší význam pro naši krajinu však mají z pohledu vytváření ekostabilizačních prvků především dva programy spadající přímo do gesce ministerstva a koordinované Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Jedná se o program Revitalizace říčních systémů, Program péče o krajinu. Pro jejich význam jim v rámci Koncepce věnujeme následující odstavce. Kromě programů garantovaných MŽP existují i programy spadající pod resort zemědělství. I zde najdeme řadu dotačních titulů (např. převod do trvalých travních porostů, zalesnění pozemků apod.), které na vývoj krajiny po roce 1990 mají významný vliv.

Program péče o krajinu

Program péče o krajinu je dotační program Ministerstva životního prostředí, který podporuje obnovu stability krajiny vytvářením podmínek pro její rehabilitaci. Finanční prostředky jsou uvolňovány z rozpočtu MŽP na opatření neinvestičního charakteru. Předmětem podpory jsou opatření, vedoucí k ochraně a obnově základních funkcí krajiny, prováděná vlastníky, nájemci pozemků nebo pověřenými osobami nad rámec jejich zákonných nebo smluvních povinností. Zabezpečováním PPK jsou pověřeny odborné organizace – Správy Národních parků a Chráněných krajinných oblastí a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR na území mimo velkoplošná zvláště chráněná území.

Předměty podpory na území mimo velkoplošných ZCHÚ lze rozdělit do tří základních skupin opatření:

A. – Ochrana krajiny proti erozi

- B. – Udržení kulturního stavu krajiny
- C. – Podpora druhové rozmanitosti.

Výše přiznaných finančních prostředků může být stanovena až do 100% z celkových uznaných nákladů.

Program péče o krajinu vznikl v roce 1996. V letech 1996 až 2003 bylo na území Olomouckého kraje realizováno celkem 513 akcí, celkový objem uvolněné finanční dotace pak činil 71 563 tis. Kč.

Přehled uvolněných finančních prostředků v Olomouckém kraji v jednotlivých letech je shrnut v následující tabulce. Program je každoročně vyhlašován v návaznosti na schválený státní rozpočet.

Tab.66 Množství uvolněných finančních dotací v Olomouckém kraji v jednotlivých letech (v tis. Kč)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Výše uvolněné dotace	2 066	5 156	8 001	16 701	16 250	11 913	4 082	7 395

Přehled počtu realizovaných akcí a výše uvolněné finanční dotace v jednotlivých správních obvodech obcí s rozšířenou působností jsou uvedeny v následující tabulce. Samostatně je v přehledu vyčleněn Výcvikový vojenský prostor Libavá, na jehož území rovněž probíhala realizace opatření v rámci PPK a také specifická činnost, prováděná v rámci dotačního titulu „Podpora druhové rozmanitosti“, která svým rozsahem přesahovala hranice více správních obvodů obcí s rozšířenou působností, respektive několika okresů i krajů. Největší projekt (*Ochrana a podpora genofundu sovy pálené*) měl celorepublikový rozsah, ale sběrným místem dle sídla žadatele bylo naše středisko.

Tab. 67 Množství uvolněných finančních dotací a počet akcí v jednotlivých vymezených okrscích (v tis. Kč)

	Výše uvolněné dotace (v tis. Kč)	Počet realizovaných akcí
Prostějov	18 066	85
Šumperk	10 807	79
plošně	8 958	17
Olomouc	8 081	72
Přerov	5 064	68
Hranice	4 637	22
Uničov	4 153	26
Jeseník	3 990	53
Lipník n.B.	2 148	12

Konice	1 401	22
Zábřeh	1 131	15
Litovel	1 116	10
Mohelnice	793	12
VVP Libavá	652	7
Šternberk	566	13
Celkem	71 563	513

Z tohoto přehledu vyplývá, že nejvíce akcí se realizovalo na Prostějovsku, Šumpersku, Olomoucku a Přerovsku. Důvodem je nejenom velká rozloha těchto správních celků, ale i potřeba realizace konkrétních krajinotvorných opatření. Jedná se o území s intenzivním zemědělstvím, což odpovídá většinové realizaci prvků územního systému ekologické stability, jenž je prioritní záležitostí PPK. Patří sem nejenom jednoduché liniové výsadby podél polních cest, které jsou navrženy jako interakční prvky, ale také rozsáhlé a finančně nákladné akce realizace biocenter a biokoridorů v návaznosti na provedené komplexní pozemkové úpravy (Prostějov – obec Čehovice, obec Bedihošť, Olomouc – obec Těšetice, obec Majetín, resp. Uničov – obec Medlov). Právě realizace regionálního ÚSES v k.ú. Čehovice na ploše přibližně 20 ha, což je akce ojedinělá v rámci celé republiky, přispěla k ohromnému rozdílu ve výši uvolněných finančních dotací na Prostějovsku v porovnání s ostatními územími. Celkové náklady na tuto akci činily cca 7 615 tis. Kč.

Převládajícím typem opatření na Šumpersku, rovněž finančně náročnějším, je vytváření jednoduchých protierozních opatření – zasakovacích průlehů s ozeleněním.

K vyššímu počtu akcí na Přerovsku naopak přispěla zejména v prvních letech existence PPK péče o rozsáhlý významný krajinný prvek Včelínské louky, realizována jednotlivými drobnými vlastníky pozemků.

Jesenicko a Šumpersko se vyznačují relativně velkým počtem akcí, týkající se odborného ošetření stromů, což rovněž koresponduje s potřebou daného typu podhorské krajiny.

Celkové vyhodnocení Programu péče o krajinu v Olomouckém kraji za dobu jeho trvání je přehledně uvedeno v příložené tabulce č. 3. Jednotlivé akce jsou seřazeny dle správních obvodů obcí s rozšířenou působností, a to dle jednotlivých let a typů opatření. Vyznačené typy opatření neodpovídají vždy konkrétním dotačním titulům, ale spíše převládajícímu charakteru opatření. Rozdělení akcí dle konkrétních opatření by nebylo přehledné, a hlavně obsahy dotačních titulů se během let různě vyvíjely a přejmenovávaly.

Dané typy opatření lze charakterizovat následně:

Typ opatření I – „*Asanace a stabilizace projevů plošné a rýhové eroze mimo koryta vodních toků*“, zahrnuje zemní práce a úpravy terénu v rámci protierozních opatření - výstavbu protierozních průlehů, mezí a příkopků.

Typ opatření II – „*Výsadba dřevin a zatravňování z geneticky a stanovištně odpovídajícího osiva a sadbového materiálu*“. Sem patří například realizace vymezených a schválených územních systémů ekologické stability, výsadby liniových porostů a solitérních dřevin, zakládání trvalých travních porostů.

Typ opatření III – „*Vytváření podmínek pro zachování významných biotopů*“, zahrnující zejména šetrné kosení travního porostu a rákosin, likvidaci křovinného a dřevinného náletu a jiná biotechnická opatření v zájmu ochrany přírody a krajiny.

Typ opatření IV – „*Ošetření památných a dalších významných stromů*“

Typ opatření V – „*Podpora druhové rozmanitosti*“, zahrnující široké spektrum činností na podporu ustupujících populací původních rostlinných i živočišných druhů, jejich přirozených společenstev a stanovišť. Jedná se např. o vytváření drobných vodních ploch, ochranu mravenišť, vyvěšování hnízdních budek, likvidaci nepůvodních invazních druhů rostlin.

Typ opatření I a II spadá do bloku předmětu podpory A – Ochrana krajiny proti erozi, typ opatření III a IV do bloku B – Udržení kulturního stavu krajiny a blok C – Podpora druhové rozmanitosti zahrnuje typ opatření V.

V příložené tabulce je také uveden celkový počet realizovaných akcí. Vzhledem k tomu, že jedna akce může zahrnovat více činností, a tedy typů opatření, součet opatření za daný rok může být vyšší než celkový počet akcí. Pro úplnost uvádíme i celkové náklady akcí a výši skutečně uvolněné finanční dotace, protože jenom počet akcí a naopak jenom výše uvolněných finančních prostředků nemají skutečnou vypovídající hodnotu. Tak jak bylo napsáno výše, akce realizované v rámci PPK jsou velmi mnohotvárné a různorodé svým obsahem i finančním krytím. Zaujímají široké spektrum opatření od kosení významného krajinného prvku v desítkách korun až po realizaci regionálního biocentra a biokoridoru na ploše několika hektarů v miliónech korun českých.

Tab.68 Vyhodnocení PPK v Olomouckém kraji v letech 1996-2003 – rozděleno dle správních obvodů obcí s rozšířenou působností a typu opatření.**Olomouc**

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996		2	1			3	176 550	176 550
1997		2	1			3	284 050	241 000
1998		7	2		2	11	1 224 776	1 048 200
1999		12	2			14	1 813 737	1 598 724
2000	1	6	2			8	1 631 231	1 363 713
2001	1	9	3			12	2 250 771	1 966 816
2002		5	3			8	692 449	482 936
2003		8	2		3	13	1 324 462	1 203 085
Celkem						72	9 398 026	8 081 024

Šternberk

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997		1				1	77 000	70 070
1998		1				1	15 400	15 400
1999		3				3	211 079	175 300
2000		1				1	93 933	80 530
2001		1	1	1		3	95 468	70 395
2002			1			1	22 057	22 057
2003		2	1			3	144 231	131 907
Celkem						13	659 168	565 659

Litovel

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996		1				1	65 000	65 000
1997		2				2	401 785	229 407
1998		3				3	258 700	233 700
1999		1				1	490 000	245 000
2000		2				2	364 543	247 543
2001		1				1	130 790	95 169
2002								
2003								
Celkem						10	1 710 818	1 115 819

Uničov

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996		1				1	125 000	125 000
1997		6		1		7	731 213	573 460
1998		5				5	765 635	722 160
1999	1	4				4	1 180 833	1 032 770
2000		3				3	1 095 697	719 900
2001		3				3	938 553	724 067
2002	1	3				3	315 795	256 000
2003								
Celkem						26	5 152 726	4 153 357

Lipník nad Bečvou

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996			1			1	29 357	29 357
1997			1			1	59 376	59 376
1998		1	1			2	535 652	436 865
1999		2	1			3	689 387	427 475
2000		1	1			2	924 642	899 213
2001			1			1	77 791	43 235
2002		1	1			2	321 239	252 000
2003								
Celkem						12	2 637 444	2 147 521

Přerov

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997		3	9	1		13	884 933	765 255
1998		2	8			10	367 736	354 370
1999		4	9			13	786 989	677 225
2000		6	3	1		10	900 300	674 007
2001	1	9		1		9	2 178 033	1 585 682
2002	1	6			2	8	688 434	502 482
2003		4	1		1	5	558 393	505 731
Celkem						68	6 364 818	5 064 752

Hranice

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997		1				1	17 840	15 164
1998		2				2	839 000	787 860
1999		5				5	2 883 198	1 956 805
2000		6				6	1 547 033	1 235 330
2001		3		2		5	572 449	467 004
2002		2				2	144 752	123 000
2003		1				1	67 603	51 822
Celkem						22	6 071 875	4 636 985

Jeseník

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997		3	2		1	6	495 152	466 063
1998		2	1		1	3	337 435	318 470
1999		4	2	2		8	884 499	757 407
2000		3	2		2	7	874 942	827 339
2001		6	3	6		15	1 342 869	852 656
2002		3	2	4	1	9	559 710	454 378
2003		2	2	1		5	388 218	314 065
Celkem						53	4 882 825	3 990 378

Šumperk

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996		1				1	36 421	34 000
1997		3	1		3	7	929 960	775 486
1998		7	1		2	10	1 742 149	1 582 670
1999	2	7	1	4	1	13	1 280 431	1 161 456
2000	1	5	1	3		9	1 628 863	1 191 939
2001	4	7	1	3	1	12	3 035 922	2 104 129
2002	3	6	1			7	1 276 725	989 648
2003	6	15	1	3	1	20	3 407 238	2 967 542
Celkem						79	13 337 709	10 806 870

Zábřeh

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997		1	1			2	228 000	176 800
1998			1			1	90 000	72 000
1999		1	2		1	4	374 031	313 420
2000	1	1	2			3	501 280	313 558
2001			2			2	162 010	77 635
2002			1			1	45 926	22 680
2003		2				2	203 567	154 707
Celkem						15	1 604 814	1 130 800

Mohelnice

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997								
1998		1			1	2	172 332	117 270
1999				1		1	30 700	28 914
2000				1		1	16 260	14 600
2001		1		2		3	482 853	251 055
2002		1		1	1	3	58 142	52 000
2003	1	1		1		2	371 144	329 495
Celkem						12	1 131 431	793 334

Prostějov

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997		10	2		1	13	1 486 925	1 107 429
1998		5	2			7	1 109 743	745 582
1999	1	5	4		1	9	6 324 520	5 804 986
2000		15	4			19	7 476 171	7 225 183
2001		8	2			10	1 825 423	1 179 264
2002		7	5	1		13	874 947	762 829
2003	1	11	2		1	14	1 418 503	1 240 322
Celkem						85	20 516 232	18 065 595

Konice

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997		2	3			5	509 519	387 507
1998		1	1			2	386 000	262 000
1999		2	2			4	692 750	501 940
2000			2		1	3	153 350	132 174
2001			3			3	69 150	42 060
2002			3			3	55 176	36 770
2003			2			2	49 100	39 000
Celkem						22	1 915 045	1 401 451

VVP Libavá

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996								
1997			1			1	244 000	244 000
1998			1		1	2	157 215	157 215
1999								
2000			1		1	2	199 750	199 750
2001			1			1	27 000	25 650
2002			1			1	25 650	25 650
2003								
Celkem						7	653 615	652 265

Plošně - více okresů až celostátní rozsah

	I	II	III	IV	V	počet akcí	celk. náklady	dotace
1996					1	1	1 635 660	1 635 660
1997					2	2	43 500	43 500
1998					3	3	1 161 500	1 147 500
1999					4	4	2 023 460	2 020 000
2000					3	3	1 125 100	1 125 100
2001					2	2	2 428 400	2 428 400
2002					1	1	100 000	100 000
2003					1	1	457 395	457 395
Celkem						17	8 975 015	8 957 555

Program revitalizace říčních systémů

Usnesením vlády České republiky ze dne 20. května 1992 č. 373 byl schválen Program revitalizace říčních systémů. Cílem tohoto Programu je vytvoření podmínek pro obnovu přírodního prostředí i zdrojů užívaných člověkem. Program předpokládá postupné naplňování a realizaci opatření, která povedou k udržení a systematickému zvyšování biologické rozmanitosti, příznivému uspořádání vodních poměrů a takovému uspořádání funkčního využití území, které zajišťuje ochranu přírodních i kulturních hodnot krajiny.

Finanční prostředky lze poskytnout na realizaci revitalizačních opatření v rámci těchto činností:

a) revitalizace přirozené funkce vodních toků (215 112):

- revitalizace vodních toků a jejich přírodního charakteru, včetně jejich niv k zajištění trvalé existence a ekologických funkcí revitalizovaných úseků toků a jejich niv, revitalizace odstavených ramen vodních toků, revitalizace pramenných oblastí,

b) zakládání a revitalizace prvků systému ekologické stability vázaných na vodní režim (215 113):

- revitalizace nevhodně odvodněných pozemků a odvodňovacích soustav, revitalizace a zakládání mokřadních ekosystémů, opatření pro obnovu zásob podzemních vod, opatření pro obnovu a stabilizaci vsakovacích ploch, protierozní opatření vázaná na zlepšování stability vodního režimu,

c) odstraňování příčných překážek na vodních tocích a podpora takových technických řešení, která je neobsahují (doplňování a stavba rybích přechodů) – (215 114):

- doplňování a stavba rybích přechodů, další opatření na tocích zajišťující jejich zprůchodnění pro přirozenou migraci bioty,

d) revitalizace retenční schopnosti krajiny (215 115):

- revitalizace v minulosti zaniklých a poškozených retenčních prostorů, zakládání nových retenčních prostorů, zejména jako součásti systémů ekologické stability krajiny, zvyšování retenční schopnosti území (např. suché poldry, systémy hrází, občasné rozlity apod.), protipovodňová opatření retenčního charakteru vázaná na zvýšení stability vodního režimu území,

e) výstavba a obnova ČOV a kanalizace vč. zakládání umělých mokřadů (215 117).

Přehled všech akcí realizovaných na území Olomouckého kraje za období let 1998 – 2003 je přiložen v tabulce č. Akce jsou rozděleny dle správních obvodů obcí s rozšířenou působností a dotačních titulů. Je zde uvedena i celková cena akce, vlastní podíl žadatele a přiznaná státní dotace. V letech 1998 až 2003 bylo celkem realizováno 99 akcí v celkové hodnotě cca 212 tis. Kč. Převažujícím typem opatření bylo budování vodních nádrží v rámci dotačního titulu „*Revitalizace retenční schopnosti krajiny*“.

Tab.69 Přehled všech akcí realizovaných na území Olomouckého kraje za období let 1998 – 2003 dle správních obvodů obcí s rozšířenou působností a dotačních titulů

<i>Dotační tituly - počet akcí</i>	215 112	215 113	215 115	215 117	počet akcí	cena celkem	dotace	vlastní zdroje
Jeseník	1		4		5	12 818	9 939	2 879
Šumperk	1		15		16	31 988	17 181	14 807
Zábřeh	2		14		16	26 276	17 307	8 969
Mohelnice	1	1	2		4	6 363	3 832	2 531
Uničov	1	1			2	2 190	1 587	603
Šternberk		1	2		3	6 773	4 720	2 053
Litovel		2	2		4	15 659	11 159	4 500
Olomouc	3	4	3		10	28 870	25 544	3 326
Konice		1	6		7	10 380	6 687	3 693
Prostějov	2		5		7	13 512	9 635	3 877
Přerov	2	1	10		13	25 059	18 392	6 667
Lipník n. Bečvou			2		2	5 471	4 054	1 417
Hranice	2	1	5	2	10	26 612	19 858	6 754
celkem	15	12	70	2	99	211 971	149 895	62 076

Program drobných vodohospodářských ekologických akcí

Program PDVEA je nejmladším ze tří krajinotvorných programů Ministerstva životního prostředí. Vznikl v roce 1998 a v roce 2003 byl transformován do podprogramu v rámci PRŘS. Cílem programu je zlepšení životního prostředí a to formou podpory čištění odpadních vod v menších obcích. Předmětem poskytování finančních prostředků je výstavba, případně rekonstrukce kanalizace a výstavba, případně rekonstrukce čistíren, včetně kořenových čistíren.

V letech 1998 – 2003 bylo realizováno celkem 14 akce o objemu celkových nákladů cca 116,5 tis. Kč. Celková výše dotace pak činila přibližně 47 tis. Kč. Celkový podíl vlastních prostředků žadatelů bylo 69 tis. Kč (60% z celkových nákladů akcí). V rámci tohoto programu bylo vybudováno 7 čistíren odpadních vod, z toho dvě byly kořenové.

Tab.70 Přehled akcí realizovaných v rámci programu PDVEA

	počet akcí	cena celkem (v tis. Kč)	dotace (v tis. Kč)	vlastní zdroje (v tis. Kč)
Jeseník				
Šumperk				
Zábřeh	1	17 609	6 163	11 446
Mohelnice				
Uničov				
Šternberk				
Litovel	1	9 604	5 282	4 322
Olomouc	2	12 655	4 548	8 107
Konice				
Prostějov	6	57 673	22 792	34 881
Přerov	1	581	200	381
Lipník n. Bečvou	1	7 000	3 500	3 500
Hranice	2	11 378	4 705	6 673
celkem	14	116 500	47 190	69 310

4.1.4.1.8. Nepůvodní druhy organizmů

Nepůvodní a invazní druhy rostlin

Podobně, jako je v jedné z následujících kapitol věnována bližší pozornost druhům, které jsou na našem území ohrožené, považujeme za nutné zmínit také problematiku druhů, které jsou na našem území nepůvodní. Jsou to jednak druhy, které byly člověkem do přírody introdukovány ať záměrně (hospodářsky významné nebo okrasné druhy rostlin a živočichů), tak i nechtěně (např. škůdci hospodářských plodin apod.). Jsou to ale i druhy, které se spontánně šíří v souvislosti se vzrůstající nabídkou vhodných stanovišť (většina synantropních – člověka provázejících druhů) či se změnami klimatu.

Význam většiny těchto nepůvodních druhů nemusí být veliký, jiné ale představují velké riziko pro naše původní společenstva rostlin i živočichů. Bez společného dlouhodobého vývoje obvykle nejsou vyvinuty přirozené regulační mechanismy a nepůvodní druhy se pak mohou rychle šířit a negativně ovlivňovat přirozené složky našich ekosystémů.

U rostlin rozlišujeme několik způsobů výskytu nepůvodních druhů. První variantou je záměrný dovoz druhů a jejich následné hospodářské pěstování (příkladem může být kukuřice setá, lilek brambor, ořešák královský, ...). Tyto druhy se staly pro člověka významnou potravinářskou komoditou a v přírodě se vyskytují mimo kultury jen výjimečně a bez významného rizika pro původní společenstva nebo velice dobře zplaňují a stávají se invazními druhy. Druhou variantou je záměrný dovoz druhů z důvodů okrasných a

sbírkových. Do této kategorie je možno zařadit vícero druhů pěstovaných v botanických zahradách, zahrádkách a jako součást městských parků. Většina z nich opět ve volné přírodě má svůj výskyt ojedinělý a dočasný. Na druhé straně některé druhy z této kategorie se staly významnými invazními taxony (např. druhy rodu hvězdnice, bolševník velkolepý, topinambur hlíznatý, zlatobýl kanadský a obrovský, ...). U těchto druhů pak dochází k různě výraznému ovlivnění původních společenstev rostlin.

Třetí skupinou jsou druhy dovezené nezáměrně jako součást dováženého zboží nebo jako plevel v obilí. U těchto druhů je výskyt většinou vázán na okolí transportních koridorů, překladišť, skladů a lidských sídel. Jejich výskyt opět může mít pouze dočasný charakter ale řada z nich se stává časem významným invazním druhem plevelů na polích a neudržovaných pozemcích (např. laskavce).

Invazní druhy rostlin

V květeně ČR je v současné době evidováno 90 invazních druhů rostlin. Invaze je většinou dlouhý proces začínající při dovozu druhu do oblasti, kde není původní. Po překonání podmínek nového stanoviště a reprodukční bariéry musí druh zplanět a musí být schopen se udržet a následně šířit v konkurenčním prostředí okolní vegetace. Většinou nejprve do člověkem silně ovlivněných – synantropních porostů, později i do vegetace nenarušené – polopřirozené a přirozené. Přibližně 10 % všech invazních rostlin jsou pak druhy, které výrazně mění porosty, snižují jejich biologickou rozmanitost a tím i hodnotu a stabilitu. V této souvislosti je nutné odlišit pojem expanzivní druhy. Jako expanzi totiž chápeme šíření druhů v oblasti původních. Tyto druhy získávají dominanci jednak ve společenstvech svého přirozeného výskytu, jednak pronikají do společenstev, kde se dříve nevyskytovaly např. kopřiva dvoudomá, bez černý a kerblík lesní v souvislosti s eutrofizací životního prostředí). Z celkového počtu všech invazních druhů lze označit asi 30 za opravdu nebezpečné (Křivánek et Sádlo 2003 in: Křivánek 2004): javorovec jasanolistý (*Negundo aceroides*), pajasan žláznatý (*Ailanthus altissimus*), hvězdnici kopinatou a další severoamerické hvězdnice (*Aster lanceolatus* et sp. div), vodní mor kanadský (*Elodea canadensis*), topinambur hlíznatý (*Helianthus tuberosus*), bolševník obrovský (*Heracleum mantegazzianum*), vlčí bob mnoholistý (*Lupinus polyphyllus*), kustovnici cizí (*Lycium barbarum*), mahonii cesmínolistou (*Mahonia aquifolium*), borovici vejmutovku (*Pinus strobus*), dub červený (*Quercus robur*), křídlatky (*Reynoutria* sp.), trnovník akát (*Robinia pseudoacacia*), třapatku dřípatou (*Rudbeckia laciniata*), šťovík alpský (*Rumex alpinus*), janovec metlatý (*Sarothamnus scoparius*), celík kanadský a obrovský (*Solidago canadensis*, *S. gigantea*) a koločník zdobný (*Telekia speciosa*).

Tyto druhy je vhodné a na některých místech i velmi žádoucí, omezovat. Jeden z konkrétních příkladů negativního vlivu invazních druhů si můžeme uvést na křídlatkách.

Křídlatky (japonská, česká a méně i sachalinská – *Reynoutria japonica*, *R. x bohemica*, *R. sachalinensis*) mají řadu vlastností, které jsou nebezpečné v oblasti vodních toků. Tyto druhy jsou díky svým mohutným oddenkovým systémům, sahajícím i do několikametrových hloubek, velice silnými konkurenty a vytlačují nejen travní drn, ale i porosty vrb, které přirozeně zpevňují břehy. Navíc se u nás křídlatky šíří téměř výlučně vegetativně (tvoří sice semena, ale semenáčky mají téměř 100 % úmrtnost). Voda je pro tento způsob rozšiřování ideálním médiem. Rostlina je přizpůsobena velmi křehkými oddenky, z jejichž i několikacentimetrových segmentů dobře klíčí nové rostliny. Díky této strategii kořenový systém křídlatek místo zpevnění břehů podporuje erozi. Dochází k zanášení toků a snižování jejich hloubky, což při vyšší hladině vody umožňuje rozlévání do okolí. Biomasa splavených křídlatek navíc brání průtoku (Křivánek 2004).

S přijímáním opatření k likvidaci nežádoucích druhů rostlin je třeba si v zájmu efektivnosti uvědomit několik souvislostí. Především by měly být ve strategických lokalitách ošetřovány i na první pohled neškodné porosty, protože slouží jako centra pro šíření druhů. Je patrně nesmysl ničit porosty křídlatek v CHKO ležící v půli toku, když porosty v horní části toku necháme růst, protože tato stanoviště nejsou chráněná. První velká voda totiž odnese úsilí i vložené finance vložené do ozdravení toku a přinese další várku oddenků nejen křídlatek, ale třeba i topinamburů, semen netýkavek, hvězdic, třapatek a javorovce jasanolistého.

Tab.71 Přehled nepůvodních druhů rostlin v Olomouckém kraji

skupina	počet taxonů	poznámka
jinany	1 druh	
jehličnany	28 druhů	3 čeledi
dvouděložné	263 druhů	65 čeledí
jednoděložné	39 druhů	12 čeledí
Celkem:	331 druhů	

Nepůvodní a invazní druhy živočichů

Do níže uvedeného přehledu pro analytickou část předkládané koncepce a databázi nepůvodních druhů byly vybrány takové taxony, které jsou alochtonní ve vztahu k Olomouckému kraji i k území celé České republiky. Nemusí nutně působit masivní invaze, ale narušují více či méně původní ekosystémy, do kterých pronikly za aktivní či pasivní účasti člověka. I když jejich působení nemusí vždy vést k úplné devastaci nově obsazeného biotopu, tak v něm zpravidla působí změny na úkor původních druhů. Může tak docházet k narušení autochtonních ekosystémů a ohrožení místní bioty včetně zvláště chráněných druhů.

Oba uváděné druhy hmyzu jsou typickými příklady invazí různého původu. Zatímco mandelinku bramborovou (*Leptinotarsa decemlineata*) lidé nejdříve zavlekli z USA do

Francie a odtud se rozšířila až po Ural, tak klíněnka jírovcová (*Cameraria ohridella*) žila nenápadně na Balkáně a až koncem 20. století se začala samovolně šířit na sever a západ dostřední a severní Evropy. Potenciálním nebezpečím (v podobě rychle se množících potravních konkurentů a přenašečů „račího moru“) pro naše původní raky jsou raci rodů *Pacifastacus* a *Orconectes*, kteří se již šíří v České republice, ale na Olomoucku zatím nebyli zaznamenáni.

Většina nepůvodních druhů ryb byla vysazena uměle. Zatímco v dospělosti převážně býložravý amur bílý (*Ctenopharyngodon idella*) je potenciálním nebezpečím zejména pro některé vzácnější druhy vodních makrofyt, tak karas stříbřitý (*Carassius auratus*) se vzhledem ke svému způsobu rozmnožování a v důsledku potravní konkurence stal nežádoucím soupeřem komerčně zajímavějšího kapra. Nejschopnějším konkurentem našich původních druhů ryb, ale i obojživelníků je střevlička východní (*Pseudorasbora parva*) zavlečená z Číny do Rumunska, která je schopná přežívat i v menších tůních.

Negativní vliv nepůvodních druhů ptáků spočívá především v pozměňování autochtonních biotopů pro jejich potřebu, případně v nežádoucím predacním tlaku na původní vegetaci, bezobratlé, ale i drobné obratlovce, zejména mláďata plazů.

Nepůvodní kopytníci zpravidla negativně působí na místní vegetaci, ale s výjimkou daňka evropského (*Dama dama*) a muflona (*Ovis musimon*) se v rámci kraje vyskytují v minimálních počtech. Významným nebezpečím pro bezobratlé i menší obratlovce ve vodách a jejich blízkosti je norek americký (*Mustela vison*).

Předložený výčet druhů nelze považovat za úplný zejména ve skupině bezobratlých a společně jako připojená databáze jsou uváděny jako otevřené s možností doplnění v návaznosti na získávané poznatky.

Tab.72 Přehled nepůvodních druhů živočichů v Olomouckém kraji

skupina	počet taxonů
Bezobratlí:	2 druhy
Ryby:	8 druhů
Plazi:	1 druh
Ptáci:	4 druhy
Savci:	10 druhů
Celkem:	25 druhů

4.1.4.2. Speciální ochrana přírody

V úvodu kapitoly týkající se ochrany přírody a krajiny již bylo řečeno, že velkým přínosem zákona č. 114/1992 Sb. je ochrana všech složek přírody, a to tedy nejen těch, které požívají ochrany prostřednictvím některého zvláště chráněného území či je přímo zákonem jejich ochrana taxativně určena. Kromě této obecné ochrany přírody se ale zákon podrobně věnuje i tzv. speciální ochraně přírody. Do této kategorie náleží zvláště chráněná území, zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů ve třech kategoriích ohrožení a památné stromy.

4.1.4.2.1. Zvláště chráněná území

Zákon rozlišuje 6 kategorií zvláště chráněných území (ZCHÚ) ve dvou základních typech, o kterých se přímo nezmiňuje, které však vyplývají z praxe. Prvním typem jsou „**velkoplošná**“ území, a to národní park (NP) a chráněná krajinná oblast (CHKO). Druhým typem jsou území „**maloplošná**“, do kterých řadíme národní přírodní rezervace (NPR), národní přírodní památky (NPP), přírodní rezervace (PR) a přírodní památky (PP).

Národní parky a chráněné krajinné oblasti jsou vnitřně členěny do tzv. zón odstupňované ochrany, obvykle do tří (NP), někdy i do čtyř (CHKO). Pro první zónu je stanoven nejprísnejší režim ochrany, protože je vždy tvořena nejceněnějšími částmi určitého NP či CHKO. Národní parky se vyhláší zákonem, chráněné krajinné oblasti vyhláší vláda republiky svým nařízením. Pro oba typy se vyhotovují plány péče, které vycházejí z ochranných podmínek území, z režimu zón odstupňované ochrany i ze zvláštností předmětného území. Tyto plány jsou po projednání a po schválení MŽP výchozím podkladem pro územně plánovací dokumentaci, pro lesní hospodářské plány a další druhy plánovací dokumentace.

Národní přírodní rezervace a přírodní rezervace se od sebe liší svým významem. Oba typy těchto zvláště chráněných území se zřizují k ochraně území s mimořádnými přírodními hodnotami, ale v případě NPR se jedná o území významná a jedinečná v národním či dokonce mezinárodním měřítku, v případě PR jde o význam regionální.

Obdobná je situace u zbývajících dvojice zvláště chráněných území – u národních přírodních památek a přírodních památek. Do těchto kategorií jsou zařazeny přírodní útvary (geologické, geomorfologické, naleziště nerostů či vzácných a ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů), a to i takové, které svou činností formoval člověk. Rozdíl mezi nimi je opět ve významu území. V případě NPP jsou to území či útvary s národním nebo mezinárodním významem (např. geologické stratotypy), v případě PP jde o útvary, jejichž význam je regionální.

Národní kategorie (tj. NPR a NPP) vyhláší MŽP, kategorii PR a PP územně příslušné obce s rozšířenou působností či správy chráněných krajinných oblastí nebo národních parků. I pro tyto čtyři typy ZCHÚ jsou vypracovávány plány péče, které obsahují pokyny pro regulaci přirozeného vývoje území i lidských činností v něm a po schválení orgánem ochrany přírody

jsou závazným podkladem pro jiné druhy plánovacích dokumentů, zejména pro lesní hospodářské plány a pro územně plánovací dokumentaci.

Zákon o ochraně přírody a krajiny zavedl nové opatření pro zabezpečení „maloplošných“ ZCHÚ před rušivými vlivy z okolí. Je jím ochranné pásmo, které v 50 m širokém pruhu podél hranice lemuje celé území. Pokud z nějakého důvodu toto řešení nevyhovuje, má orgán ochrany přírody možnost vyhlásit ochranné pásmo na určitých parcelách ve velikosti, která plně vyhovuje potřebám ochrany konkrétního území.

Ze zákona je účelem zakládání zvláště chráněných území ochrana přírodovědecky či esteticky velmi významných nebo jedinečných území. Za takováto území můžeme v podmínkách střední Evropy považovat především území s výskytem přírodně blízkých biotopů, na které jsou vázány různé taxony organismů. Setkáváme se zde nejen s tzv. zvláště chráněnými druhy, ale i taxony řazenými např. do červených seznamů či spadajících pod NATURA 2000. Kromě nich se zde nalézá často řada „obecných“ druhů, které zde však vytvářejí velmi silné populace. Z hlediska ochrany by měly zvláště chráněná území zajistit trvalý výskyt jejich populací a to nejen na vlastní lokalitě, ale v celé krajině. Z tohoto důvodu je nezbytné aby se jednotlivé chráněné biotopy neocitly příliš daleko od sebe či nebyla jejich rozloha zmenšena pod kritickou mez.

Použité zkratky

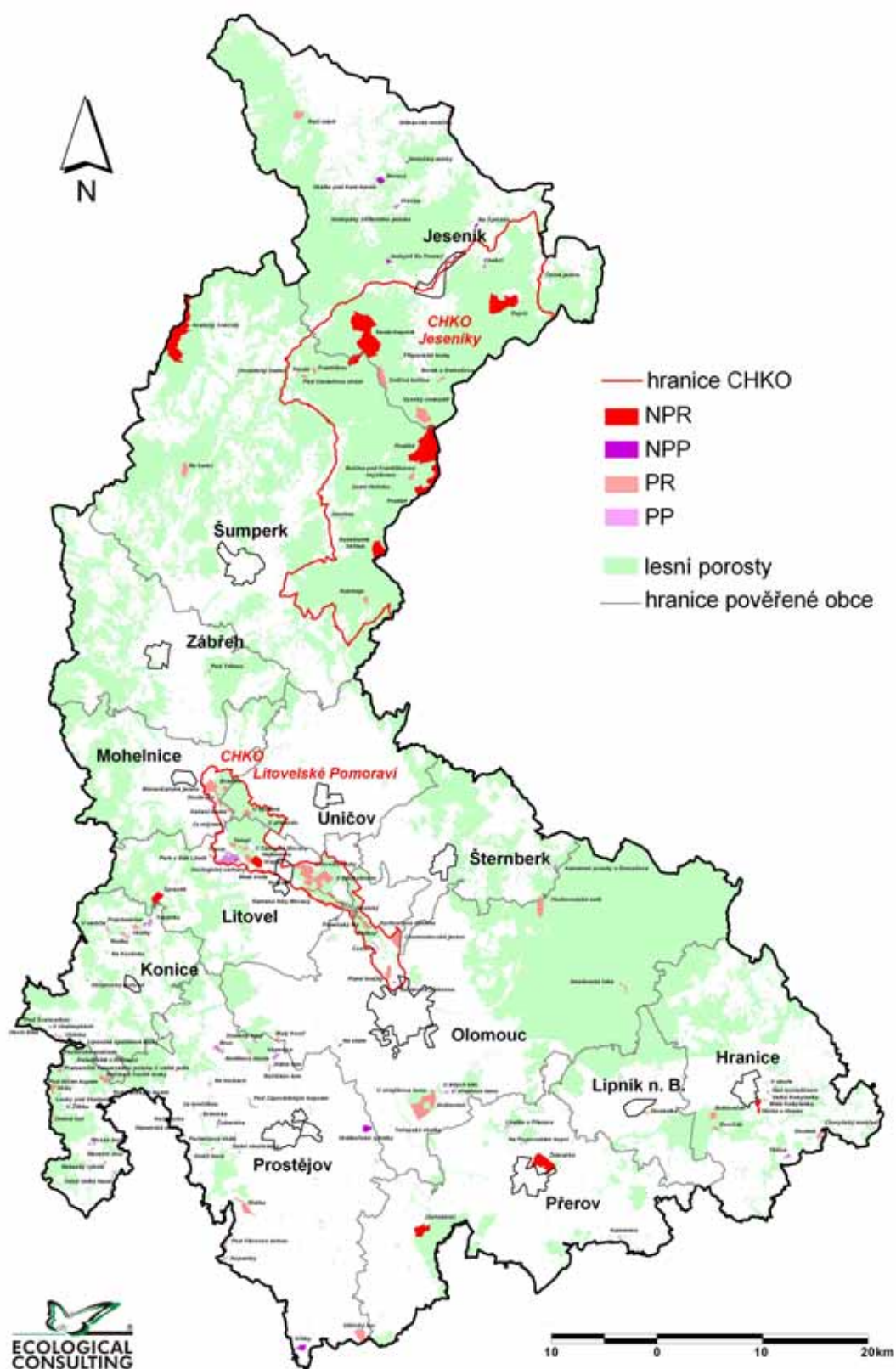
- NP – národní park
- CHKO – chráněná krajinná oblast
- NPR – národní přírodní rezervace
- NPP – národní přírodní památka
- PR – přírodní rezervace
- PP – přírodní památka

Číselné údaje v tabulkách, které jsou uváděny u kategorií NPR, NPP, PR a PP formou zlomku vyjadřují počet maloplošných zvláště chráněných území v CHKO a zbytku kraje. Např. údaj NPR 2/4 znamená, že na území kraje je 6 NPR, z toho dvě se nalézají v CHKO a 4 leží mimo velkoplošná chráněná území.

Situace v Olomouckém kraji

Základ sítě zvláště chráněných území byl položen vyhlášením ochrany cenných lokalit podle zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody. Rozloha celkového počtu 135 zvláště chráněných území v Olomouckém kraji je celkem 91.997,09 ha, což představuje 17,91 % z rozlohy kraje. Podrobnosti ukazuje následující mapa a tabulka.

Obr. 44 Zvláště chráněná území Olomouckého kraje

Tab. 73 Přehled zvláště chráněných území v Olomouckém kraji

Kategorie ZCHÚ	Celkový počet	Celková rozloha (ha)
NP	0	-
CHKO	2	83600
NPR	11	5574,64
NPP	11	130,53
PR	48	2101,18
PP	63	590,74
Celkem	135	91997,09

Pro potřeby výkonu státní správy v oblasti zvláště chráněných území jsou významné následující skutečnosti

- plány péče
- inventarizace
- reprezentativnost
- management

Reprezentativnost – Tento bod souvisí se zajištěním dostatečné ochrany přírodně blízkých biotopů. Z tohoto důvodu jsme pro potřeby předkládané Koncepte v rámci kraje vytipovali území s jejich výskytem. Využili jsme přitom výsledků probíhajícího mapování „NATURA 2000“¹. Pro potřeby mapování byl vypracován Katalog biotopů České republiky (Chytrý, Kučera Kočí 2001), ze kterého dále vycházíme.

V současné době je v rámci Olomouckého kraje zmapováno cca 80% jeho rozlohy. Na základě tohoto mapování, doplněného o údaje z databází zpracovatelů Koncepte a ortofotomap byla v kraji vybrána území s výskytem přírodně blízkých biotopů. Získané údaje jsme konfrontovali se stávající sítí zvláště chráněných území.

Inventarizace – Zvláště chráněná území jsou místem výskytu celé řady organismů různých druhů. Setkáváme se zde nejen s tzv. zvláště chráněnými druhy, ale i taxony řazenými např. do červených seznamů či spadajících pod NATURA 2000. Kromě nich se zde nalézají často řada „obecných“ druhů, které zde však vytvářejí velmi silné populace. Pro zajištění jejich účinné ochrany je nezbytná „periodická kontrola“ stavu jejich populací. Z tohoto důvodu je

¹ V uplynulých letech byly v souvislosti s připravovaným vstupem České republiky do Evropské unie započaty práce na zřízení sítě chráněných území NATURA 2000. Tuto síť jsou státy Evropské unie povinny vytvářet podle směrnice z roku 1992 č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a směrnice z roku 1979 č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků. Jedním z nejvýznamnějších kritérií pro začlenění území do soustavy NATURA 2000 je přítomnost vybraných biotopů, tzv. typů přírodních stanovišť. Vymezení těchto typů přírodních stanovišť je převážně založeno na fytoocenologické klasifikaci vegetace.

provádění inventarizačních průzkumů nezbytnou podmínkou pro vypracování nejen vhodných plánů péče, ale i optimalizaci celé sítě zvláště chráněných území.

Z následující tabulky je zřejmé, že u řady zvláště chráněných území nebyl žádný inventarizační průzkum proveden. Velká část inventarizačních průzkumů je pak starších 10 let.

Tab.74 Přehled inventarizačních průzkumů zvláště chráněných území v Olomouckém kraji

Kategorie	Počet v kraji	Inventarizační průzkumy											
		Botanický		Hydrobiologický		Entomologický		Ornitologický		Mamalogický		Lesnický / Jiný	
		≥ 10 let	< 10 let	≥ 10 let	< 10 let	≥ 10 let	< 10 let	≥ 10 let	< 10 let	≥ 10 let	< 10 let	≥ 10 let	< 10 let
NPR	11	8	0	1	1	5	2	8	1	3	0	8/4	0/3
NPP	11	3	1	0	0	1	1	1	2	0	2	3/2	0/5
PR	48	20	11	2	5	2	7	6	5	1	1	12/5	0/13
PP	63	25	17	2	3	5	8	3	2	0	0	4/6	0/7

Žádný inventarizační průzkum nebyl proveden u následujících 25 zvláště chráněných území:

NPP Venušiny misky

PR Vitčický les

PR Skály

PR Rabštejn

PR Templ

PR Kenický

PR Novozámecké louky

PR Račí údolí

PR Niva Branné

PP Skalka pod Kaní Horou

PP Píšťala

PP Rašeliniště v Klovovci

PP Na hůrkách

PP Nebeský rybník

PP Údolí Velké Hané

PP Daliboř. Jedná se ale o lokalitu dlouhodobě sledovanou Sagittarií; je prováděn každoroční monitoring ohrožených druhů rostlin.

PP U Zámecké Moravy

PP V Boukalovém

PP U přejezdu

PP Pohorská louka

PP U žlábku

PP Vodopády u Stříbrného potoka

PP Pasák

PP Smrčina

PP Zadní Hutisko

To je celkem 25 ZCHÚ (1 NPP, 8 PR a 16 PP), ze kterých chybějí jakékoli údaje o druhovém složení společenstev i ověření výskytu vzácných druhů, který byl často důvodem pro

vyhlášení ochrany. Absence inventarizačních průzkumů je významnější především v případě přírodních rezervací, kde jsou nejčastěji předmětem ochrany společenstva ohrožených rostlin a/nebo živočichů. V případě přírodních památek se často jedná o přírodní výtvor (např. geologický) a inventarizační průzkumy nemusejí hrát pro poznání a vytvoření vhodného plánu péče tu nejdůležitější roli.

Plány péče

S pojmem péče se v zákoně č. 114/92 Sb. setkáme již ve druhém paragrafu: „Ochranou přírody a krajiny se...rozumí dále vymezená péče státu a fyzických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o ekologické systémy...“. Pro všechny kategorie zvláště chráněných území přírody platí ochranné podmínky, tedy různá omezení pro majitele, uživatele i návštěvníky pozemků, a dále musejí být zpracovány plány péče. Pro maloplošná chráněná území je tato administrativně a technicky náročná činnost podrobně upravena výše uvedeným zákonem (§ 38) i prováděcí vyhláškou č. 395/92 Sb. (§ 10). Pro národní parky a chráněné krajinné oblasti, včetně jejich ochranných pásem, určuje citovaný zákon vedle základních ochranných podmínek (§ 16, resp. §26) i zpracování plánů péče (§ 18, resp. § 27).

Další podrobnosti, týkající se náplně obsahu plánů péče, postupu jejich zpracování i následného schválení příslušným orgánem ochrany přírody, jsou přehledně zpracovány v publikaci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR „Péče o chráněná území I.- Nelesní společenstva“ (Petříček et al. 1999) a „Péče o chráněná území II.- Lesní společenstva“ (Míchal, Petříček et al. 1999).

Na základě zpracovaných plánů péče je tedy usměrňován vývoj přírodních poměrů ve zvláště chráněných územích a jejich ochranných pásmech. Jejich obsahem jsou pokyny pro regulaci přirozeného vývoje a lidských činností a jsou schvalovány příslušným orgánem ochrany přírody. V případě národních parků, chráněných krajinných oblastí, národních přírodních rezervací a národních přírodních památek je tímto orgánem ministerstvo životního prostředí. Plány pro přírodní rezervace a přírodní památky schvalují krajské úřady. Odbornými podklady pro sestavování a aktualizaci plánu péče jsou zejména inventarizační průzkumy. Doplnujícími podklady jsou veškeré dostupné materiály získané vědeckými výzkumy či odbornými expertízami, zprávy z kontrol apod.

Jejich význam spočívá především ve:

- stanovení podmínek pro udržení žádoucího stavu lokality,
- jsou závazným podkladem pro jiné druhy plánovacích dokumentů, zejména územní plány a lesní hospodářské plány,

- umožňují stanovit rozsah prací spojených s managementem lokalit pro jednotlivé roky,
- umožňují stanovit potřebu finančních prostředků pro zajištění řádného managementu lokalit.

Z následující tabulky je patrné, že ze 133 maloplošných zvláště chráněných území nemá 36 (to je 27 %) zvláště chráněných území v současné době platný plán péče (tj. jeho platnost končí v nejlepším případě v roce 2002), nebo dokonce plán péče nebyl pro dané zvláště chráněné území vypracován.

Tab. 75 Přehled plánů péče pro zvláště chráněná území v Olomouckém kraji

Kategorie ZCHÚ	Plán péče platný do roku										bez PP
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	neplatný	
NPR	1	1	0	1	1	1	3	2	0	1	0
NPP	0	0	2	0	4	1	0	0	1	1	2
PR	4	3	4	4	1	2	12	5	4	7	2
PP	6	6	4	0	5	1	8	4	6	16	7

Tab.76 ZCHÚ bez platného plánu péče

ZCHÚ	Název	Důvod
NPR	Žebračka	platnost do 1989, nový PP zpracováván Sagittarií, v roce 2004 by měl být schválen.
NPR	Praděd	plán péče ze 4 samostatných částí, platnost nejstarší do 2003, ostatní platné
NPP	Třesín	nemá plán péče, v současné době je zpracováván nový PP včetně návrhu na přehlášení.
NPP	Park v Bílé Lhotě	nemá plán péče
NPP	Hrdibořické rybníky	platnost do 2001; v současné době je nový PP ve schvalovacím řízení.
PR	Uhliska	platnost do 2002, nový do 2008 není schválen
PR	Blátka	platnost do 1996
PR	Skelná huť	nemá plán péče
PR	Andělova zmola	nemá plán péče
PR	Na hadci	platnost do 2001
PR	Smolenská luka	platnost do 1998
PR	Malý Kosíř	platnost do 1997, nový PP zpracováván Sagittarií, v roce 2004 by měl být schválen.
PR	Novozámecké louky	platnost do 1999
PR	Vidnavské mokřiny	platnost do 2000
PP	Malá voda	nemá plán péče

PP	Návesní niva	platnost do 2002
PP	Nivské louky	platnost do 2002
PP	Pod obrovou nohou	nemá plán péče
PP	Kozí horka	platnost do 2001
PP	Na hůrkách	nemá plán péče
PP	Kopaniny	nemá plán péče
PP	Údolí Velké Hané	nemá plán péče
PP	Kamenice	nový plán péče platný do 2006 není schválen
PP	Dalibor	platnost do 1998, nový PP zpracováván Sagittarií, v roce 2004 by měl být schválen. Zpracováván i návrh na přehlášení.
PP	Kurfürstovo rameno	platnost do 2000
PP	Studený kout	platnost do 1999
PP	U žlábku	nemá plán péče
PP	Brániska	platnost do 2002
PP	Tučapská skalka	platnost do 1998, nový PP zpracováván Sagittarií, v roce 2004 by měl být schválen. Zpracováván i návrh na přehlášení.
PP	U bílých hlín	platnost do 1998, nový PP zpracováván Sagittarií, v roce 2004 by měl být schválen. Zpracováván i návrh na přehlášení.
PP	U strejčkova lomu	platnost do 1998, nový PP zpracováván Sagittarií, v roce 2004 by měl být schválen. Zpracováván i návrh na přehlášení.
PP	Za hrnčířkou	platnost do 2002
PP	Kamenné proudy u Domašova	platnost do 1999, nový PP zpracováván Sagittarií, v roce 2004 by měl být schválen.
PP	Geologické varhany	platnost do 1999; ČSOP Prostějov zpracovává nový PP, v roce 2004 by měl být schválen.
PP	Čubernice	platnost do 2002
PP	Dolní vinohrádky	nemá plán péče
PP	Brus	nemá plán péče

Management

Jakmile je chráněná oblast oficiálně založena, musí být účinně řízena, aby si udržela svou biologickou rozmanitost. Tradiční názory, že „příroda ví nejlépe“ a že existuje „přírodní rovnováha“, vedou občas k závěru, že biodiverzita se nejlépe rozvíjí bez lidských zásahů. To obecně dobře platí u člověkem nedotčených klimaxových ekosystémů (u nás např. pralesní smrčiny apod.). Realita je však často velmi odlišná. V mnoha případech lidé pozměnili životní prostředí natolik, že zbývající druhy a společenstva potřebují lidskou intervenci, aby vůbec přežily. Souvisí to s tím, že především v Evropě byla zájmová území, jako jsou např. lesy, louky a remízy, přetvářena lidskou činností po několika staletí a dokonce tisíciletí. tato území

podporují velkou druhovou diverzitu jako výsledek tradičního způsobu obhospodařování pozemků, který musí být zachován, pokud mají druhy přežít (Primack et al. 2001).

Chráněná území by měla být účelně řízena tak, aby zajistila udržení a ochranu širokého spektra druhů a biotopů. mnoho druhů se vyskytuje pouze v určitém biotopu, nebo dokonce jenom v jeho určitém sukcesním stadiu. Vyhlášením území za chráněnou oblast se může značně změnit způsob jeho narušení a využití lidmi, takže druhy dříve v něm nacházené nemusí přežít.

Pro soustavu jednorázových i trvalých biotechnických opatření k zajištění žádoucího stavu biocenóz se u nás postupně vžil termín management. Ten můžeme podle charakteru opatření rozdělit na:

- **management regulační** (též usměrňovací event. preventivní) představující opakované, soustavné biotechnické zásahy, obvykle klasické, extenzivní obhospodařování, a
- **management asanační** (též obnovní event. revitalizační) je většinou jednorázový, ale zásadní zásah, a to buď do stanovištních poměrů (snížení, zvýšení hladiny podzemní vody, zavodnění, stržení půdního profilu) nebo do složení porostu (odlesnění nebo naopak zalesnění, převod orné půdy na trvalý travní porost) a nebo likvidace určitých nežádoucích, například invazních druhů (management likvidační).

Vývoj pojetí péče o cenná území můžeme rozdělit do dvou etap:

- a) Pojetí **statické**, přibližně od začátku minulého století, kdy vznikaly vesměs z romantických pohnutek první přírodní památky a rezervace. Ochranný režim spočíval v zakonzervování stavu vyloučením hospodářství, ale i jakéhokoli zasahování – péče. Tento trend přežíval někde až do nedávné doby a znamenal v některých případech i zánik přírodovědecky cenného ekosystému, podmíněného např. extenzivním obhospodařováním (pastvou apod.).
- b) Pojetí **dynamické**, přibližně od 50. let minulého století. Radikální změny v obhospodařování velké části zemědělské, ale i lesní půdy na druhé straně upuštění od extenzivního hospodaření na špatně dostupných pozemcích, měly za následek ústup řady ekosystémů. Začalo období aktivní péče o chráněná území formou účelového hospodaření.

Velikost zvláště chráněných území

Tvorba souboru zvláště i obecně chráněných území je permanentní proces, reagující na intenzitu využívání přírody a krajiny a s tím související stupeň ohrožení bioty. Reprezentativní soubor chráněných území by měl v racionálním měřítku podchytit všechny,

tedy nejen ohrožené typy ekosystémů a autochtonní druhy rostlin a živočichů, i s ohledem na biogeografickou diferenciaci (Petříček et al. 1999).

Velikost a umístění přírodních rezervací či jiných CHÚ jsou na celém světě často předurčeny distribucí lidského osídlení, potenciální hodnotou krajiny, politickými snahami ochránářsky uvědomělých obyvatel a historickými faktory.

Mezi nejdůležitější aspekty pro fungování chráněných území patří jejich velikost, tvar, návaznost na okolní zachovalé biotopy, dostatečně veliká populace chráněného druhu (viz obr. č.).

Nejvýznamnějším faktorem je velikost území. Na otázku „jedno velké nebo více malých území?“ neexistuje jednoznačná odpověď, přesto více argumentů hovoří pro větší rozlohu. Je to například argument většího počtu jedinců řídce se vyskytujících druhů s velkým areálem, nebo také minimalizace tzv. okrajového efektu (tj. nárazníkové nereprezentativní zóny). Na druhé straně i dobře situované maloplošná CHÚ jsou schopna uchovávat velkou rozmanitost typů biotopů a více populací vzácných druhů (např. mnoha druhů rostlin, bezobratlých a malých obratlovců).

Situace v Olomouckém kraji

Abychom byli schopni vyhodnotit situaci v Olomouckém kraji, rozhodli jsme se rozdělit maloplošná zvláště chráněná území všech čtyř kategorií, tj. NPR, NPP, PR a PP, do šesti kategorií podle jejich plošné výměry. Pro tyto velikostní kategorie jsme zvolili následující interval: 1. kat.: <1 ha, 2. kat.: 1,00 – 5,00 ha, 3. kat.: 5,01 – 10,00 ha, 4. kat.: 10,01 – 50,00 ha, 5. kat.: 50,01 – 100,00 ha, 6. kat.: >100,01 ha.

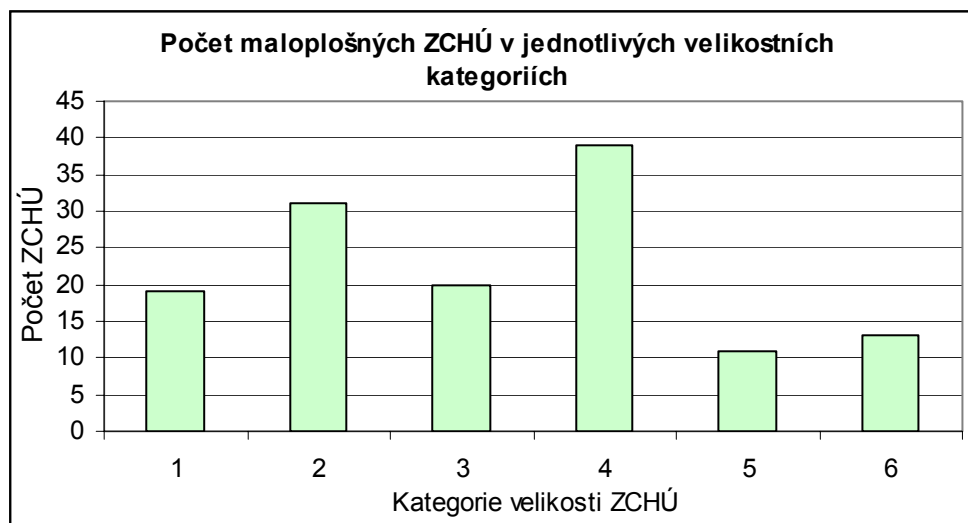
Uvedený rozptyl kategorií jsme zvolili z toho důvodu, že relativně vysoký počet maloplošných ZCHÚ má velmi malou rozlohu. Proto jsme pro velikost do 10,00 ha vytvořili tři velikostní kategorie, abychom neztratili detailní informaci v této velmi důležité, můžeme říci velmi citlivé skupině chráněných území.

Následující tabulka a graf ukazují, že 50, tedy více než třetina maloplošných ZCHÚ, má menší rozlohu než 5 ha. Svou velikostí tak odpovídají spíše lokálnímu biocentru nebo dokonce ani jeho parametry nesplňují. V případě (národních) přírodních památek, u kterých je předmětem ochrany např. významný geologický nebo geomorfologický útvar, je omezená rozloha logická. U přírodních rezervací, které bývají zakládány nejčastěji pro ochranu populace ohroženého druhu či společenstva, může být nedostatečná velikost faktorem negativně ovlivňujícím úspěšnost ochrany.

Tab. 77 Rozdělení maloplošných ZCHÚ do kategorií podle velikosti

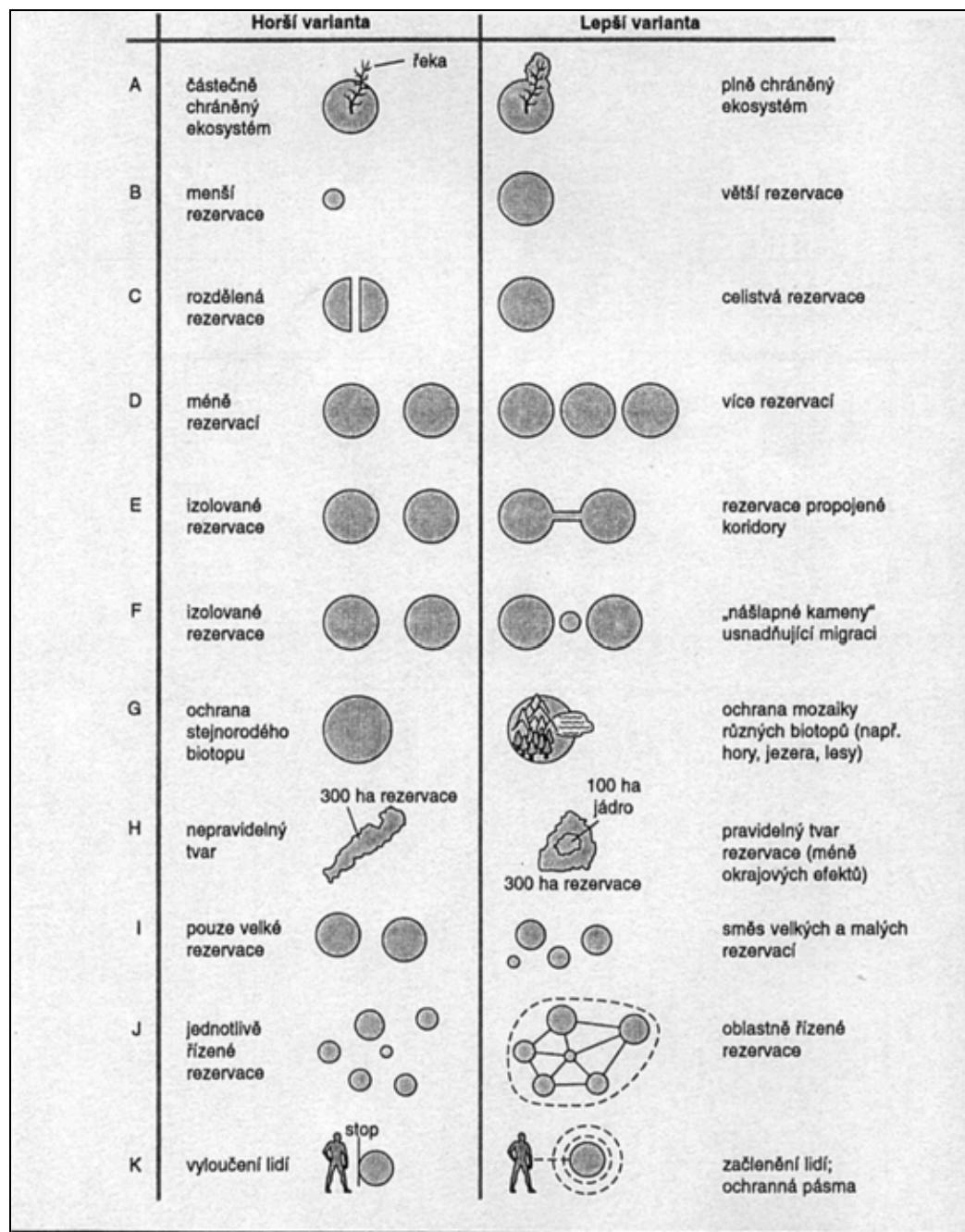
Kategorie	Interval (ha)	Počet maloplošných ZCHÚ	Rozloha celkem (ha)
1	<1	19	10,45
2	1,00 – 5,00	31	78,16
3	5,01 – 10,00	20	145,59
4	10,01 – 50,00	39	842,30
5	50,01 – 100,00	11	813,02
6	>100,01	13	6507,57
Celkem		133	8397,09

Obr.45 Rozdělení maloplošných ZCHÚ do kategorií podle velikosti

Obr.46 Principy navrhování CHÚ založené na základě ostrovní biogeografie

(CHÚ jako ostrovy původních společenstev obklopené územím pod vlivem zemědělství, průmyslové výroby či urbanizace) Převzato z: Biologické principy ochrany přírody (Primack et al. 2001)

4.1.4.2.2. Památné stromy

Mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí lze vyhlásit rozhodnutím orgánu ochrany přírody za **památné stromy**.

Památné stromy je zakázáno poškozovat, ničit a rušit v přirozeném vývoji; jejich ošetřování je prováděno se souhlasem orgánu, který ochranu vyhlásil.

Je-li třeba památné stromy zabezpečit před škodlivými vlivy z okolí, vymezí pro ně orgán ochrany přírody, který je vyhlásil, ochranné pásmo, ve kterém lze stanovené činnosti a zásahy provádět jen s předchozím souhlasem orgánu ochrany přírody. Pokud tak neučiní, má každý strom základní ochranné pásmo ve tvaru kruhu o poloměru desetinásobku průměru kmene měřeného ve výši 130 cm nad zemí. V tomto pásmu není dovolena žádná pro památný strom škodlivá činnost, například výstavba, terénní úpravy, odvodňování, chemizace. Zrušit ochranu památného stromu může orgán ochrany přírody jen z důvodu, pro který lze udělit výjimku dle § 56.

Památné stromy jsou evidovány v ústředním seznamu (§ 42 odst. 1 a 2). Na označení památných stromů se užívá malého státního znaku České republiky. Bližší podmínky o způsobu označení památných stromů v terénu i mapových podkladech stanoví ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.

Tab. 78 Památné stromy na území obcí s rozšířenou působností

obec s rozšířenou působností	počet PS (včetně CHKO)
Hranice	20
Jeseník	41
Konice	22
Lipník n. Bečvou	7
Litovel	43
Mohelnice	7
Olomouc	24
Prostějov	24
Přerov	12
Šternberk	4
Šumperk	56
Uničov	2
Zábřeh	4
celkem	266

Tab. 79 Druhové spektrum památných stromů na území Olomouckého kraje

Vědecký název	Český název	počet	Poznámka
<i>Abies alba</i>	jedle bělokorá	1	
<i>Acer campestre</i>	javor babyka	1	
<i>Acer platanoides</i>	javor mléč	2	
<i>Acer pseudoplatanus</i>	javor klen	3	
<i>Aesculus hippocastanum</i>	jírovec maďal	7	
<i>Alnus glutinosa</i>	olše lepkavá	1	
<i>Corylus colurna</i>	líška turecká	1	nepůvodní taxon
<i>Fagus sylvatica</i>	buk lesní	15	
<i>Fraxinus excelsior</i>	jasan ztepilý	5	
<i>Ginkgo biloba</i>	jinan dvoulaločný	1	nepůvodní taxon
<i>Liriodendron tulipifera</i>	liliovník tulipánokvětý	1	nepůvodní taxon
<i>Metasequoia glyptostroboides</i>	metasekvoje čínská	2	nepůvodní druh
<i>Picea abies</i>	smrk ztepilý	3	
<i>Pinus flexilis</i>	borovice ohebná	1	nepůvodní taxon
<i>Platanus x acerifolia</i>	platan javorolistý	5	nepůvodní taxon
<i>Populus alba</i>	topol bílý	2	
<i>Populus nigra</i>	topol černý	2	
<i>Pyrus communis</i>	hrušeň obecná	3	
<i>Quercus robur</i>	dub letní	65	
<i>Quercus rubra</i>	dub červený	1	nepůvodní taxon
<i>Quercus x heterophylla</i>	dub	1	
<i>Quercus dalechampii x polycarpa</i>	dub	1	
<i>Sophora japonica</i>	jerlín japonský	1	nepůvodní taxon
<i>Taxus baccata</i>	tis červený	7	
<i>Tilia cordata</i>	lípa malolistá	83	
<i>Tilia platyphyllos</i>	lípa velkolistá	39	
<i>Tilia x europaea</i>	lípa	4	
<i>Thuja plicata</i>	zerav obrovský	1	nepůvodní taxon
<i>Ulmus minor</i>	jilm habrolistý	1	
<i>Ulmus glabra</i>	jilm horský	4	
<i>Ulmus laevis</i>	jilm vaz	2	

Na území kraje je celkem 266 památných stromů náležejících do 31 taxonu. Z tohoto počtu je nejméně 9 taxonů nepůvodních dřevin. Bližší informace jsou uvedeny v databázi ochrany přírody (Památné stromy).

4.1.4.2.3. Zvláště chráněné rostliny a živočichové

Za zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů označujeme druhy, které jsou výslovně vyjmenovány v příloze č. II a III vyhlášky č. 395/1992 Sb. V těchto přílohách jsou dle stupně jejich ohrožení členěny na druhy kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené.

Kromě druhů taxativně jmenovaných vyhláškou, ale existují i druhy rostlin a živočichů, které ve vyhlášce uvedené nejsou, ale přesto patří ať už lokálně, nebo v celostátním rozsahu mezi

druhy vzácné či jinak významné. Tyto druhy jsou pak zařazeny do dalších často citovaných dokumentů, kterými jsou především tzv. Červené knihy, [seznam exemplářů CITES](#) a v souvislosti se zaváděním soustavy NATURA 2000 se do popředí dostávají druhy ohrožené a chráněné v celoevropském měřítku. Druhy, které jsou chráněny na základě jiných dokumentů, než je výše jmenovaná vyhláška, jsou uvedeny v databázi zvláště chráněných, vzácných a ohrožených druhů organismů.

Přehled zvláště chráněných druhů živočichů a druhů významných z hlediska soustavy NATURA 2000 v Olomouckém kraji:

Bezobratlí:	49 druhů
Ryby a mihulovci:	16 druhů
Obojživelníci:	16 druhů
Plazi:	9 druhů
Ptáci:	101 druh
Savci:	40 druhů
Celkem:	231 druh

Tab. 80 Přehled zvláště chráněných druhů živočichů v Olomouckém kraji

Taxon	Počet druhů		% z celkového počtu druhů v ČR
	ČR	Ol. kraj	
Bezobratlí	78 + X*	43 + X*	?*
Ryby a mihulovci	19	14	73,7
Obojživelníci	18	16	88,9
Plazi	10	9	90,0
Ptáci	123	98	79,7
Savci	30	30	100,0
CELKEM	200**	168**	84,0**

* Ve vyhlášce 395/1992 Sb. Jsou ve 12 případech uvedeny pouze rody bez bližší specifikace, takže není zřejmé kolika druhů řazených do příslušného rodu v době vyhlášení a kolika druhů řazených do tohoto rodu v současné době se vyhláška týká (např. bývalý rod *Bombus*, který je v současné době dělen do více rodů apod.).

** Součet se z výše uvedeného důvodu týká pouze obratlovců.

Předkládaný seznam druhů zvláště chráněných živočichů v Olomouckém kraji je odrazem současného stavu poznání a velmi omezeného času k jeho vypracování. Zatímco některé taxony jsou dlouhodobě sledovány v rámci regionu i celé České republiky (letouni, ptáci, obojživelníci), tak se nikdo zatím nezabýval plošným výzkumem zvláště chráněných druhů bezobratlých. Určitou výjimkou je snad jen rak říční, případně další jednotlivé druhy bezobratlých. Zcela jistě se v zájmovém území vyskytuje více druhů čmeláků, než je uvedeno v připojené databázi zvláště chráněných druhů, ale většina z nich dnes není řazena

do rodu *Bombus*, takže nejsou podle znění vyhlášky chráněni, přestože často patří mezi vzácnější druhy, než ty které zahrnuje uvedený rod.

Do přehledu ryb a mihulovců jsou zařazeny i tři druhy, které se historicky v kraji vyskytovaly, ale v současnosti jsou zde vymizelé: drsek menší (*Zingel streber*), drsek větší (*Zingel zingel*) a sekavčík horský (*Sabanejewia aurata*). Rovněž vyhláškou uváděný sekavec písečný (*Cobitis taenia*) v České republice vůbec nežije, ale jedinci v minulosti přiřazovaní k tomuto druhu z povodí Moravy patří druhu sekavec podunajský (*Cobitis elongatoides*).

K uvedeným druhům obojživelníků je vhodné dodat, že bývalé poddruhy čolka velkého (*Triturus cristatus*) nově uváděné jako samostatné druhy čolek dunajský (*Triturus dobrogicus*) a čolek dravý (*Triturus carnifex*) nebyly v rámci kraje ani jeho bezprostředního okolí zatím zjištěny.

Autochtonní populace želvy bahenní (*Emys orbicularis*) v Olomouckém kraji patrně vymizela v první polovině 20. století. Existenci tradovaného zbytkového výskytu u Vidnavy se nepodařilo v posledních letech doložit existencí živých jedinců. Navíc byla zpochybněna i původnost nedávno zde žijících zvířat. V blízkosti NPR Žebračka žije několik jedinců alochtonního původu.

Do přehledu ptáčích druhů byly zařazeny pouze ty, u kterých bylo v minulosti prokázáno hnízdění v Olomouckém kraji. I některé z nich jako mandelíka hajního (*Coracias garrulus*), ťuhýka menšího (*Lanius minor*) nebo ťuhýka rudohlavého (*Lanius senator*) však můžeme v současnosti s vysokou pravděpodobností považovat za historické.

Mezi zvláště chráněnými savci jsou uvedeni i občasní migranti jako medvěd hnědý (*Ursus arctos*) nebo los (*Alces alces*). A historicky se vyskytující druhy jako kočka divoká (*Felis silvestris*) a tchoř stepní (*Mustela /Putorius/ eversmannii*). Další historicky se vyskytující šelma norek evropský (*Mustela lutreola*) vymizela z území kraje i celé České republiky již v 19. století a není proto uvedena ani ve výše citované vyhlášce. Vzhledem ke stále většímu šíření většího a agresivnějšího norka amerického (*Mustela vison*) nelze ani uvažovat o případné repatriaci druhu.

4.1.4.2.4. Záchranné programy

Záchranné programy jsou vypracovávány za účelem péče o zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů a jejich přirozená stanoviště. Cílem těchto programů je záchrana uvedených druhů před vyhynutím nebo snížení stupně jejich ohrožení.

Legislativním podkladem pro jejich vytváření je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění, zejména § 52 tohoto zákona. V duchu zákona zajišťují záchranné

programy pro zvláště chráněné druhy všechny orgány ochrany přírody. Z ustanovení zákona vyplývá, že pro druhy kriticky ohrožené je tímto orgánem ministerstvo životního prostředí, druhy silně ohrožené a druhy ohrožené jsou tímto orgánem okresní úřady nebo správy národních parků a chráněných krajinných oblastí. Po zániku okresních úřadů se staly příslušnými orgány ochrany přírody krajské úřady. Vypracované záchranné programy výše uvedené orgány schvalují. Po schválení záchranného programu musí ten, kdo ho provádí, požádat příslušný orgán ochrany přírody o udělení výjimky z ochranných podmínek předmětného druhu.

Pro naplňování záchranných programů je ustanoven poradní sbor a řešitelé jsou vázáni jeho odborným stanoviskem. Vstupní a závěrečnou oponenturu zajišťuje odborné pracoviště ochrany přírody pověřené ministerstvem životního prostředí (zpravidla Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ve spolupráci s vědeckými institucemi a dalšími pracovišti ochrany přírody).

ZÁCHRANNÉ PROGRAMY SCHVÁLENÉ MŽP:

Živočichové:

Perlorodka říční (*Margaritana margaritifera*)

Záchranný program je schválen od roku 2001, ale prakticky probíhá mnohem déle, ale mimo Olomoucký kraj. Poslední lokalita druhu v kraji zanikla na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století na Černém potoce jižně od Vidnavy. V návrhu repatriačního programu figuruje (vzhledem k přetrvávajícím negativním vlivům na biotop) pouze jako lokalita IV. kategorie (nejnižší hodnoty).

Tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*)

Probíhá od roku 1997 s platností do roku 2007.

Jeseníky

Aktivity na podporu druhu byly v CHKO Jeseníky (i na území kraje) vyvíjeny ještě před zahájením záchranného programu pod vlivem drastického poklesu početnosti tetřevů o přibližně 80 % stavu v letech 1970-1999. O průběhu programu v Jeseníkách nemáme žádné informace.

Králický Sněžník

V polské části Králického Sněžníku žije stálá populace druhu. Cílem vypouštění tetřevů v rámci záchranného programu je vytvořit stabilizovanou populaci i v české části pohoří. Ze švédské farmy bylo dovezeno a vypuštěno: 20.9.2001: 8 kusů (3 samci/ 5 samic)

20.9.2002: 20 (5/15) kusů

29.8.2003: 19 (5/14) kusů

Na přelomu října a listopadu 2003 byl potvrzen výskyt minimálně 5 jedinců na české straně (Sedlmayer in verb.)

Rys (*Lynx lynx*)

Schválený záchranný program skončil v roce 2000. Po úspěšné repatriaci v oblasti Šumavy a zvýšení početnosti populace zejména v jihozápadních Čechách v první polovině devadesátých let minulého století, je v posledních letech zřetelný úbytek rysů. Prokazatelný je vliv nelegálního lovu.

Rostliny:

Matizna bahenní (*Angelica /Ostericum/ palustre*)

Olomoucko

Rdest dlouholistý (*Potamogeton praelongus*)

Pardubicko

ZÁCHRANÉ PROJEKTY

Aktivity charakteru záchranného programu, které nejsou MŽP jako záchranné programy schváleny, ale probíhají v rámci kraje na základě platné výjimky ze zákona č. 114/1992 Sb.

Rak říční (*Astacus fluviatilis*)

Každoročně je několik tisíc raků říčních vypuštěno na vhodné lokality v kraji. Součástí projektu je i realizace záchranných transferů. Kontaktní osobou je RNDr. Miloš Holzer, předseda ZO ČSOP Astacus se sídlem v Olomouci.

Moták lužní (*Circus pygargus*)

Provádí se vyhledávání hnízd v polích a jejich zajištění proti vysečení. Kontaktní osobou je p. Karel Poprach, předseda občanského sdružení TYTO.

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*)

Celostátně je projekt zajišťován AOPK ČR – středisko Havlíčkův Brod, MŽP i jmenovalo poradní sbor a vše funguje jako u schváleného záchranného programu, pouze nebyl na MŽP zatím schválen.

V rámci kraje se do projektu urbanizace sokolů a jejich využití pro ochranu památek před holuby zapojila města Olomouc a Prostějov. Projekt probíhá od roku 1997 v Olomouci (zatím vypuštěno 16 kusů) a od roku 2000 v Prostějově (zatím vypuštěno 8 kusů). I když se efekt této aktivity (zatím žádné prokázané hnízdění v obou městech) může jevit jako

problematický, tak je nutné připomenout, že v posledních letech bylo opakovaně prokázáno hnízdění druhu v CHKO Jeseníky.

Raroh velký (*Falco cherrug*)

Celostátně je projekt zajišťován AOPK ČR – středisko Havlíčkův Brod, MŽP i jmenovalo poradní sbor a vše funguje jako u schváleného záchranného programu, pouze nebyl na MŽP zatím schválen.

V rámci programu bylo v letech 1998-2000 vypuštěno do CHKO Litovelské Pomoraví celkem 12 rarohů velkých.

Sova pálená (*Tyto alba*)

Projekt je zaměřen na podporu rozšíření hnízdních možností sovy pálené a na zajištěných otevřených nádržích (zejména s melasou), které fungují jako pasti zvláště pro ptáky. Má dnes celostátní působnost a je zajišťován rozsáhlou sítí spolupracovníků.

V rámci kraje bylo instalováno asi 350 speciálních budek pro sovu pálenou a podařilo se zajistit desítky otevřených nádržích. Kontaktní osobou je p. Karel Poprach, předseda občanského sdružení TYTO.

Vydra říční (*Lutra lutra*)

Jeseníky: ve spolupráci se stanicí ochrany fauny v Pavlově u Ledče nad Sázavou, kterou provozuje AOPK ČR bylo na předem prověřených tocích v CHKO Jeseníky (i v rámci kraje) vypuštěno v letech 1997-2000 celkem 14 vyder. Je doloženo i rozmnožování a šíření mimo CHKO.

Litovelské Pomoraví: v roce 1998 se začaly vydry pravidelně objevovat i v CHKO Litovelské Pomoraví. Proto byla v letech 2001-2002 tato populace posílena o 4 vysazená zvířata.

Bobr evropský (*Castor fiber*)

V rámci kraje byl druh repatriován výsadky zvířat pocházejících z Polska (v roce 1991: 6 kusů a v roce 1992: 14 kusů) do CHKO Litovelské Pomoraví a v roce 1996 z Litvy: 2 kusy do CHKO Litovelské Pomoraví a 4 kusy do Oderských vrchů.

V současnosti existuje v kraji dobře prosperující populace, která se ve druhé polovině devadesátých let minulého století dostala do kontaktu s populací postupující proti proudu Moravy od jihu. Bobr evropský záchranný program nepotřebuje, naopak byly zahájeny práce na plánu péče o tento druh, kde bude zvažována i případná regulace.

GRANT

Od roku 2002 je AOPK ČR nositelem grantu řešícího problematiku péče o problémové zvláště chráněné druhy fauny České republiky. Výstupem budou návrhy způsobů zajištění další existence jednotlivých druhů v naší přírodě. Olomouckého kraje se dotýká výskyt těchto řešených druhů:

Bobr (*Castor fiber*) – relativně hojný druh, početnost stoupá.

Vydra (*Lutra lutra*) – vzácný druh, početnost díky podpoře mírně stoupá.

Medvěd (*Ursus arctos*) – občasný migrant schopný dlouhodobějšího přežití.

Vlk (*Canis lupus*) – občasný migrant.

Rys (*Lynx lynx*) – vzácný druh, i vlivem ilegálního lovu početnost klesá.

Raci (*Astacus* sp.) – relativně hojný, díky zlepšení stavu vod a podpoře početnost stoupá.

Velcí sokolovití dravci (*Falco* sp.) – vzácní, ale díky podpoře početnost mírně stoupá.

NÁVRH DRUHŮ HODNÝCH PODPORY V RÁMCI KRAJE

Předkládaný seznam je pouze orientační měl by sloužit jako impuls pro rozpracování tématu do návrhové části koncepce. Zahrnuje druhy, které jsou v rámci kraje jedinečné i druhy, které potřebují podporu pro zachování existence nejen v kraji, ale i celé ČR. Zároveň zahrnuje druhy, které nejsou bezprostředně ohroženy, ale jejich podpora má v Olomouckém kraji určitou tradici:

Jasoň dymnivkový (*Parnassius mnemosyne*) – Sagittaria relaizuje záchranný program od roku 2000, textová část ZP připravena k odeslání ke schválení MŽP.

Mihule ukrajinská (*Eudontomyzon mariae*) – jediná lokalita v ČR.

Mihule potoční (*Lampetra planeri*)

Hrouzek Kesslerův (*Gobio kessleri*) – dvě nejvýznamnější lokality v ČR.

Čolek karpatský (*Triturus montandoni*) – zbytková populace v Jeseníkách.

Moták lužní (*Circus pygargus*) - OL, PV, SU.

Sova pálená (*Tyto alba*) - celý kraj.

Výr velký (*Bubo bubo*) - OL, SU.

Sýc rousný (*Aegolius funereus*) - SU.

Sýček obecný (*Athene noctua*) - OL, PV, SU.

Puštík obecný (*Strix aluco*) - PV, OL, SU.

Letouni (*Chiroptera*) – ochrana letních kolonií a zimoviť.

Vydra říční (*Lutra lutra*)

Sysel obecný (*Spermophilus /Citellus/ citellus*) – druh významně ustupující v celé ČR se možná ještě zachoval na poslední lokalitě v kraji (letiště Prostějov).

Záchranné programy rostlin v Olomouckém kraji

Od roku 1992 platí zákon o ochraně přírody č. 114/92 Sb. V jeho § 52 jsou ustanoveny záchranné programy ohrožených druhů rostlin a živočichů – „K ochraně zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů zajišťují všechny orgány ochrany přírody záchranné programy s cílem vytvořit podmínky umožňující takové posílení populací těchto druhů, které by vedlo ke snížení stupně jejich ohrožení. Záchranné programy spočívají v návrhu a uskutečňování zvláštních režimů řízeného vývoje, jakými jsou záchranné chovy, introdukce, reintrodukce, záchranné přenosy a jiné přístupné metody vhodné k dosažení sledovaného cíle.“

Ovšem teprve v roce 1999 byl zpracován Sagittarií první záchranný program pro rostlinný druh v České republice, a to pro vymírající okoličnatou rostlinu matiznu bahenní (*Angelica palustris* / *Ostericum palustre*). Při schvalování na MŽP vyvstal problém v tom, jak vlastně má záchranný program vypadat. Proto bylo zadáno zpracování metodiky pro zpracování záchranných programů, která byla v roce 2002 schválena. V současné době jsou MŽP oficiálně schváleny dva záchranné programy – pro matiznu bahenní (záchranný program schválen do konce roku 2003) a pro kriticky ohrožený rdest prodloužený (*Potamogeton praelongus*), který byl schválen v roce 2003 a realizován v Královéhradeckém kraji. Schválení metodiky záchranných programů byl ovšem vyřešen pouze problém se schvalováním záchranných programů. Dalším nedorozuměním je financování jejich realizace. Předpokládá se, že hlavním zdrojem financí by měl být Státní fond životního prostředí. Ten má záchranné programy již několik let mezi prioritními oblastmi pro financování, ovšem dosud nebyl financován jediný záchranný program ohroženého rostlinného druhu. Jedním důvodem bylo absence metodiky a nefungující koordinace ze strany MŽP a AOPK. Druhý důvod je rovněž vážný, a sice předpisy, které brání žádat o provedení záchranného programu. Žadatelem totiž může být zatím pouze vlastník či nájemce pozemku, na kterém se dotýčný druh nachází. To je však při výskytu druhu na více pozemcích prakticky nemožné. V současné době to ani nemůže být orgán ochrany přírody ani AOPK, protože to vylučuje směrnice SFŽP. Dalším možným zdrojem financování realizace záchranných programů je Program péče o krajinu, a to pouze u schválených záchranných programů.

Na území kraje v současné době probíhá několik aktivit na podporu ohrožených druhů rostlin. Tyto aktivity jsou realizovány ve třech úrovních.

Oficiálně schválené záchranné programy zvláště chráněných druhů

Na úrovni realizace komplexního záchranného programu řešeného na základě udělené výjimky z ochranných podmínek druhu a oficiálně schváleného záchranného programu pro celou ČR byl řešen pouze záchranný program matizny bahenní v NPR Hrdibořické rybníky a na Černovířském slatiništi. V rámci této skupiny podpory rostlinných druhů je řešena podpora

populací ohrožených druhů rostlin komplexně na všech lokalitách druhu v ČR, probíhá studium ekobiologie druhu, monitoring populací a propagace ochrany druhu.

matizna bahenní (*Ostericum palustre*)

Vymírající druh z čeledi miříkovitých – *Apiaceae* vázaný na slatiny. Existují doklady o sedmi lokalitách v rámci ČR, z nichž většina zanikla nejpozději do 50. let dvacátého století, s jedinou výjimkou lokality v Hrdibořicích. Ta byla v roce 1971 teprve objevena, ale již v tu dobu silně degradovaná, takže 15 let po objevení byla populace *Ostericum palustre* prakticky vymírající. Po roce 1990 již druh na lokalitě nebyl potvrzen. Rostlinný materiál z Hrdibořic namnožil v BÚ AV ČR v Průhonicích dr. Slavík a v soukromé zahradě dr. Trávníček. Z obou těchto zdrojů byla získána semena pro kultivaci druhu v botanické zahradě v Olomouci.

Jedinou šancí pro zachování druhu pro květenu ČR je aktivní druhová ochrana spočívající v namnožení rostlin a jejich repatriaci na vhodné lokality. Od podzimu 1997 probíhají výsevy semen a výsadby rostlin na experimentální plošky v NPP Hrdibořické rybníky a na slatiništi Černovír. Výsledky prvních roků výsevů a výsadeb ukazují schopnost matizny bahenní na testovaných lokalitách klíčit, dále růst, vykvétat a co je nejdůležitější v posledních dvou letech již také spontánně klíčit z nažek dozrálých na lokalitě. Je tedy reálná naděje, že se druh povede pro ČR zachránit. Pro druh je Sagittarií – Sdružením pro ochranu přírody střední Moravy realizován záchranný program (oficiálně schválený pro období 2000 – 2003). S současné době je připravován pro schválení další záchranný program pro další období.

Realizované záchranné programy na základě udělené výjimky z ochranných podmínek zvláště chráněného druhu

Na úrovni komplexně realizovaných záchranných programů řešených na základě udělené výjimky z ochranných podmínek zvláště chráněného druhu rostlin, bylo realizováno několik projektů. Jedná se o záchranné programy realizované pro ohrožené druhy rostlin na všech recentních lokalitách druhu v rámci ČR, kdy je při realizaci prováděna podpora populací na lokalitách (repatriace, drobné zásahy do biotopu ve prospěch druhu, realizace managementu lokalit, apod.), jeho kultivace za účelem udržení genofondu, výzkum ekobiologie druhu a prezentace ochrany druhu na veřejnosti.

Mezi druhy realizované na této úrovni v Olomouckém kraji lze zařadit:

vstavač trojzubý (*Orchis tridentata*)

Kriticky ohrožený druh květeny ČR z čeledi vstavačovitých – *Orchideaceae*. Druh rostoucí na výslunných xerothermních stráních.

Vstavač trojzubý nikdy nepatřil k hojným druhům květeny ČR. Existovalo několik lokalit trvalejší povahy a poté řada jednotlivých nálezů a dočasných lokalit, které patrně vznikly distribucí diaspor ze silnějších populací do okolí. V současnosti je alarmující především fakt, že v ČR existují pouze tři lokality, přičemž však téměř 95 % populace roste na jediné lokalitě na celkové ploše zhruba 1,5 ha. Celkový počet rostlin v ČR lze s jistotou nepřesností vyčíslit na cca 1000 rostlin. Recentně je největší populace v NPR Strabišov Oulehla (okres Kroměříž) čítající okolo 700 rostlin. Další lokalitou výskytu jsou Grygovské kopce (PP U Bílých hlín a PP U Strejčkova lomu) čítající 20 jedinců. Třetí lokalitou je PR Šěvy u Brna, kde byl v roce 1995, 2001 a 2002 potvrzen jeden kvetoucí jedinec. V rámci podpory druhu je prováděn dlouhodobý monitoring populací druhu na recentních lokalitách, sledována ekobiologie druhu, prováděn management lokalit a zatím neúspěšná kultivace druhu in vitro.

starček bažinný (*Senecio paludosus*)

Kriticky ohrožený druh květeny ČR z čeledi hvězdčovitých – *Asteraceae*. Druh rostoucí na březích vodních toků na podmáčených a periodicky zaplavovaných půdách slatinného typu. Recentně roste v ČR pouze v oblasti Nížkého Jeseníku, přičemž jsou zde známy čtyři makrolokality, z toho dvě s bohatými populacemi: Krahulčí a Roudno. V roce 1995 byl objeven v PR Smolenská luka v rámci VVP Libavá. V roce 2000 byl potvrzen dříve sporný výskyt v nivě toku Bělídlo, který geograficky spojuje výskyt na Libavé a u Krahulčí. Kolem velkých lokalit je možno nalézt ve vzdálenosti do 10 km ještě samostatné izolované výskyty několika rostlin, které patrně mají souvislost s velkou jádrovou populací. Současný stav na jednotlivých lokalitách se různí od několika jedinců po populace o několika stovkách exemplářů (Krahulčí) a roste na 52 mikrolokalitách. Druh je kultivován z vybraných lokalit, v roce 2003 bylo dokončeno zmapování jeho výskytu v Nížkém Jeseníku, je sledována jeho ekobiologie a je namnožen rostlinný materiál pro posílení populace v PR Smolenská luka. Záchranný program realizuje Sagittaria – Sdružení pro ochranu přírody střední Moravy.

sítina tmavá (*Juncus atratus*)

Kriticky ohrožený druh květeny ČR z čeledi sítinovitých – *Juncaceae*. Vytrvalý trsnatý druh rostoucí na lučních mokřadních stanovištích. V minulosti existovalo několik lokalit v Čechách, na střední a jižní Moravě. Recentně je známá z prostoru hodonínské Doubravy a z oblasti Soutoku na jižní Moravě. V roce 1997 byl druh znovu potvrzen pro střední Moravu nálezem v

PR Plané loučky. Nově byla síťina nalezena nedaleko Pastviska u Lednice. Celkem známe v ČR 10 recentních mikrolokalit, na čtyřech již zmíněných makrolokalitách. V rámci záchranného programu byl zmapován rozsah populací druhu v ČR, druh je kultivován z PR Plané loučky, realizován management ve prospěch druhu v PR Plané loučky a sledována jeho ekobiologie. Záchranný program realizuje Sagittaria – Sdružení pro ochranu přírody střední Moravy.

cídivka peřestá (*Hippochaete variegata*)

Cídivka peřestá patří ke kriticky ohroženým druhům flóry České republiky s lokalitami často efemérní povahy, neboť je konkurenčně slabá. Tento fakt míru ohrožení druhu ještě zvyšuje. Oproti tomu výhodou je schopnost kolonizovat nové lokality – často antropického původu - prostřednictvím přenosu spor na větší vzdálenosti.

V současné době však dochází vlivem lidské činnosti k rychlé přeměně stanovišť, na kterých se druh vyskytuje, takže úbytek lokalit v posledních třiceti letech je velmi rapidní.

Nejbohatší lokality se dnes nacházejí na střední a severní Moravě a v okolí Bělé pod Bezdězem. V těchto oblastech byl druh vždy poměrně častý a existuje tu kontinuální zásobení krajiny diasporami. Po jedné lokalitě je v Krušných horách a ve východních Čechách. V rámci podpory druhu jsou monitorovány její populace v ČR, druh je ze všech lokalit kultivován, na vybraných lokalitách je realizován management blokující sukcesi na plochách s výskytem této drobné přesličky. Záchranný program realizuje Sagittaria – Sdružení pro ochranu přírody střední Moravy.

plavín štítnatý (*Nymphoides peltata*)

Kriticky ohrožený druh květeny ČR z čeledi vachtovitých – *Menyanthaceae*. Vytrvalá vodní rostlina rostoucí v poříčních tůních, odstavených ramenech, a rybnících teplejších oblastí. V ČR druh recentně roste na 12 rybnících, především v jižních Čechách. Na Moravě 3 recentní lokality – PR Písečný rybník na Hodonínsku, PR Skučák na Ostravsku a rybník Kozák v CHKO Poodří. Na území Olomouckého kraje se druh vyskytoval za první republiky na několika lokalitách severně od Olomouce po Štěpánov a na rybníce v Zábřehu na Moravě. V rámci záchranného programu je sledována ekobiologie druhu, vliv intenzity rybníčního hospodaření na populace plavínu, na nedávno zaniklých lokalitách jsou realizována opatření pro obnovu druhu, druh je kultivován ze všech recentních lokalit, v roce 2003 byla provedena repatriace v PR Chomutovské jezero a PR Plané loučky. Záchranný program realizuje Sagittaria – Sdružení pro ochranu přírody střední Moravy.

Záchranné programy realizované na základě udělené výjimky z ochranných podmínek zvláště chráněného druhu na vybraných lokalitách

Záchranné programy realizované na základě udělené výjimky z ochranných podmínek zvláště chráněného druhu na jedné lokalitě nebo v jedné oblasti výskytu druhu.

tis červený (*Taxus bacata*)

Dle vyhlášky 395/92 Sb. se jedná o silně ohrožený druh, dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) o ohrožený C3 z čeledi tisovitých – *Taxaceae*. Pomalu rostoucí dřevina s přímým, často vícekmenným kmenem dorůstajícím max. 15 m výšky. Je schopen růst na silně zastíněných lokalitách, ale i na plně osvětlených stanovištích s dostatkem vláhy. Často je vysazován v parcích a ve městech, ve volné přírodě je stále častější. Problematiku ochrany tohoto druhu řeší prostějovská ZO ČSOP Iris ve spolupráci s AOPK a s arboretem v Bílé Lhotě.

violka slatinná (*Viola stagnina*)

Silně ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR i dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) z čeledi violkovitých – *Violaceae* vázaný na vlhké, slatinné biotopy.

V České republice se vyskytuje velmi roztroušeně v termofytiku, především oblast Polabí a jihomoravské úvaly, vzácně i v pánevních územích. Problematiku ochrany tohoto druhu řeší dlouhodobě v rámci CHKO Litovelské Pomoraví Sagittaria – občanské sdružení pro ochranu přírody střední Moravy. Populace jsou každoročně obsečeny a monitorovány. Druh je součástí záchranných kultivací

hvozdík pyšný (*Dianthus superbus*)

Silně ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR i dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) z čeledi hvozdíkovitých - *Caryophyllaceae*, jehož ochranou se v rámci CHKO LP a jeho okolí dlouhodobě zabývá Sagittaria. Druh je často rozlišován na úrovni tří poddruhů. Kromě poměrně jasného horského poddruhu ssp. *alpestris* se rozlišují také lesní a luční ekotypy, někdy označované jako ssp. *superbus* (luční ekotyp) a ssp. *sylvestris* (lesní ekotyp).

Lesní ekotyp se vyskytuje poměrně vzácně po větší části území republiky, bohatší výskyty jsou například na Křivoklátsku, v okolí Brna a především na Hodonínsku v Dúbravě. Luční ekotyp je daleko vzácnější, několik lokalit má v Polabí a nejčastější je v oblasti Bílých Karpat. V Litovelském Pomoraví se dosud na dvou místech u Litovle a u Střeně vyskytuje lesní ekotyp, který je sledován a kultivován. Problémem je díky jeho atraktivnosti sběr kvetoucích rostlin – doba jeho květu se shoduje s dobou intenzivního pohybu houbářů v lesích. Vlivem toho dochází k výraznému snížení možnosti generativní reprodukce, což je pochopitelně

silným limitujícím prvkem. Vzhledem k neustálým ohrožením je dobře, že druh je z obou populací pěstován, přičemž kultivace je poměrně snadná. Z napěstovaných rostlin a se sebraných semen jsou posilovány současné populace hvozdíku, mimo CHKO LP také na Černovířském slatiništi, kde tento druh (luční ekotyp) po povodni v roce 1997 vymizel a byl zde repatriován (napěstované rostliny byly ze semen sebraných na lokalitě před jejím zánikem).

hrachor bahenní (*Lathyrus palustris*)

Kriticky ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR i dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) z čeledi bobovitých – *Fabaceae*. V ČR se již dnes jedná o mimořádně vzácný druh, který je nejbohatěji zastoupen v Polabí až po Bydžovsko (cca 10 lokalit), poté má jednu lokalitu v jižních Čechách a na Moravě roste vzácně v oblasti jižní a střední Moravy – celkem do deseti lokalit. Na střední Moravě jsou však jenom dvě velmi chudé populace, jedna je na Včelínských loukách u Kojetína a druhá právě v CHKO Litovelské Pomoraví na Planých loučkách. Na každé z těchto lokalit je evidováno každoročně 5-20 nadzemních lodyh, z toho nejvýše pět kvetoucích. Produkce semen je mimořádně vzácná. Navíc existuje reálná obava, že se jedná o několik, v nejhorším případě až jen jednoho jedince. Usuzujeme na to vzhledem k velké schopnosti tohoto hrachoru rozrůstat se podzemními výběžky a také k malé ploše jeho výskytu na obou lokalitách.

V kultivaci udržujeme rostliny z obou lokalit, ale jejich růst není uspokojivý i přesto že v letošním roce byly rostliny v kultivaci poměrně vitální. Na obou lokalitách jsou rostliny pravidelně monitorovány a realizovány zásahy k posílení jedinců.

vrba rozmarýnolistá (*Salix rosmarinifolia*)

Ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR, shodně je hodnocen i dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) z čeledi vrbovitých - *Salicaceae*.

V ČR se tento druh dosud roztroušeně vyskytuje na vhodných podmáčených stanovištích ostřicových luk. V prostoru střední Moravy je zdaleka nejhojnější v oblasti Dražanské vrchoviny. V rovině termofytika Hané se dochoval jen na nemnoha místech díky intenzivnímu využití krajiny včetně mokřadů. Druh je znám pouze z okrajů odvodňovacích příkopů u Pňovic a z Černovířského slatiniště. Na lokalitě Plané loučky, odkud je rovněž tradičně uváděn, je recentně známo pouze několik keřů křížence se *Salix purpurea* pojmenovaného *Salix x parviflora*. V roce 2000 byla zahájena snaha o navrácení skutečné vrby rozmarýnolisté na Plané loučky. Jako zdrojová lokalita bylo vybráno Černovířské slatiniště, kde se tento druh nepočetně dosud vyskytuje a které se nachází do pěti kilometrů od Planých louček. Byly odebrány řízky ze všech černovířských rostlin a tyto v kultuře zakořeněny. Ujímavost byla velmi dobrá a v na podzim roku 2003 byla část těchto rostlin

vysazena na Planých loučkách a z části byly odebrány řízky k nakultivování nových rostlin. Aktivitu realizuje občanské sdružení Sagittaria.

vrba plazivá (*Salix repens*)

Ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR, je hodnocen dle červeného seznamu jako kriticky ohrožený (Holub et Procházka 2000) z čeledi vrbovitéch - Salicaceae. Aktivní ochrana druhu se na Moravě v současné době rozbíhá a to především zásluhou ZO ČSOP Hořeptník z Prostějova na lokalitě PR Uhliska.

kosatec sibiřský (*Iris sibirica*)

Silně ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR 395/92 Sb., dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) hodnocen v kategorii C3 tj. ohrožený. V celé ČR je 100-200 lokalit druhu s těžištěm současného rozšíření na Šumavě, kde je dosud hojný. Na severní Moravě se jedná o druh poměrně vzácný, rozšíření v oblasti střední Moravy zpracovala ve formě diplomové práce Lehká (2000) a uvádí zde 36 recentních lokalit. V CHKO Litovelské Pomoraví má druh historicky evidováno 8 lokalit. Recentně byl v posledních 10-ti letech ověřen na 5-ti z nich.

Nejbohatší populace je v PP Dalibor, kde roste několik desítek trsů a populace je velmi vitální a kvetoucí rostliny díky hustým trsům mimořádně dekorativní. Z populace jsou každým rokem odebírána semena do semenné banky a ke kultivacím.

Kosatec sibiřský se velmi vzácně vyskytuje také v PR Plané loučky, v roce 2003 byly zjištěny dva drobné kvetoucí trsy. Nově byl kosatec v roce 1997 nalezen v lese v navrhované PP Senná cesta nedaleko Litovle. V roce 2000 se i z této lokality podařilo sklídit semena – byť jenom jediný semeník – celkem 11 semen. V roce 2003 byly pozorovány 3 kvetoucí trsy a 3 sterilní. Z plodných jedinců byla sebrána část semen a byla zahájena kultivace, část byla uložena do semenné banky.

Několik kvetoucích jedinců bylo v tomto desetiletí zjištěno také v blízkosti Mitrovic a u prameniště Čerlinka. Na této lokalitě se však i přes opakovaná pátrání nepodařilo druh v posledních letech znovu potvrdit. Z nakultivovaného materiálu jsou systematicky posilovány slabé populace kosatce v rámci CHKO LP. Veškeré populace jsou každoročně monitorovány. Práci zajišťuje Sagittaria.

upolín nejvyšší (*Trollius altissimus*)

Ohrožený taxon. Dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR 395/92 Sb. řazen mezi ohrožené taxony. Dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) je řazen rovněž mezi ohrožené taxony – tedy do kategorie CIII. Taxon je dosud poměrně hojný ve vyšších polohách tj. v kolinním až montánním stupni. Ale v planárním stupni a zejména v nivě Moravy je recentně velmi

vzácný. V Litovelském Pomoraví je mimo PR Plané loučky ještě znám na dalších dvou lokalitách u Litovle a v lese Doubrava u Mazalovy louky. Jižně od Olomouce není známa v nivě Moravy v Hornomoravském úvalu žádná recentní lokalita (Trávníček 1996).

Jediným řešením zajištění existence taxonu na lokalitách je dlouhodobá kultivace a množení rostlin a z těchto zdrojů posilovat zbytkovou populaci plánovitou výsadbou na předem zvolená místa. Dále je důležité zabraňovat zarůstání ploch s výskytem upolínu křovinami. Celý záchranný program je dosti náročným úkolem, protože upolín je v kultuře poměrně choulostivý a často rostliny nečekaně uhynou. Sagittaria populace několik let sleduje a pokouší se o kultivace a následné posilování populací tohoto druhu.

leknín bílý (*Nymphaea alba*)

Silně ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR a kriticky ohrožený dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000).

V ČR se již dnes vyskytuje skutečně velmi vzácně, a to především v jihomoravských úvalech a v Polabí, celkem na maximálně 20-ti lokalitách. Na střední Moravě již téměř jistě neexistuje původní lokalita, nejbližší výskyt je až u Uherského Hradiště a první bohatá populace (a prakticky na Moravě jediná) je Písečný rybník na Hodonínsku.

V Litovelském Pomoraví se dříve roztroušeně vyskytoval a jedním z míst jeho výskytu byla větší tůň v PR Plané loučky (spolu se stulíkem žlutým – viz výše). V současné době je znám pouze výskyt jednoho trsu na menší písčově nedaleko Olomouce, ovšem vzhledem k tomu, že je tato písčovina obklopena zahrádkami je původnost tohoto výskytu nutno považovat za spornou až pochybnou.

Proto již od roku 1994 pěstuje Sagittaria rostliny leknínu bílého z lokality Písečný rybník u Milotic získané na základě řádného povolení. Tyto rostliny se daří pěstovat, poněkud obtížnější je provádění výsevů, kde jsou velké ztráty na semenáčcích. V letech 1995-1996 proběhlo neúspěšné vysazení do PR Chomoutovské jezero, kde se několik rostlin sice uchytilo a dokonce i kvetlo, ale následně došlo k úhynu rostlin z neznámých příčin.

Úspěch při ochraně tohoto druhu je mimořádně důležitý, protože další středomoravská lokalita již neexistuje, druh je mimořádně ohrožený po celé republice a navíc se jedná o velmi dekorativní, možno říci vlajkový mokřadní druh.

Lýkovec vonný (*Daphne genkwa*)

Dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR 395/92 Sb. řazen mezi kriticky ohrožené taxony. Dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) je řazen rovněž mezi kriticky ohrožené taxony - tedy do kategorie CI.

Lýkovec vonný je znám na střední Moravě pouze z lokalit Velký Kosíř, z prostoru remízku nedaleko Mostkovic a na pasece u Myslejovic. Počet existujících lokalit v celé ČR není

rozhodně vyšší než 20, spíše se však blíží číslu 10. I v současnosti probíhá neustálý ústup druhu. Nejbližší lokality k uvedeným středomoravským jsou v Bílých Karpatech a v lese Doubrava na Hodonínsku. Záchranný program pro tento druh se teprve rozbíhá, kdy v roce 2003 byly zmapovány a monitorovány středomoravské lokality. Po vyřízení potřebných formalit budou zahájeny kultivace druhu jak vegetativní, tak generativní cestou a budou posilovány stávající populace.

jeřáb břek (*Sorbus torminalis*)

Dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) je řazen do kategorie C4 - tedy vzácnější taxon vyžadující další pozornost. Ochranu druhu řeší v rámci střední Moravy občanské sdružení Sagittaria. Druh je kultivován a sazenice jsou vysazovány na stanoviště potencionálně vhodná pro jejich růst, či na historické lokality druhu. V roce 2003 proběhlo podrobné mapování druhu a sběr semen k obohacení genofondu v semenné bance a pro kultivace.

jabloň lesní (*Malus sylvestris*)

Dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) je řazena do kategorie C2 tedy silně ohrožené. Problematika ochrany druhu je řešena obdobně jako u jeřábu břeku.

česnek hranatý (*Allium angulosum*)

Silně ohrožený druh dle prováděcí vyhlášky MŽP ČR a taktéž dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000). Druh preferující vlhké slatinné louky. Ochrana druhu probíhá v rámci CHKO Litovelské Pomoraví, kde byl druh repatriován z populace rostoucí na Včelínských loukách u Chropyně. Druh je pěstován v kultivacích pravidelně monitorován. Jsou sbírána semena do semenné banky a k namnožení druhu.

rozpuč jízlivý (*Cicuta virosa*)

Dle červeného seznamu (Holub et Procházka 2000) se jedná o silně ohrožený druh C2. Sagittaria řeší ochranu druhu v rámci CHKO Litovelské Pomoraví, kde bylo několik rostlin úspěšně repatriováno. Taktéž jsou pěstovány v kultivacích.

Dále byla prováděna podpora ohrožených druhů na lokalitách řízeným managementem ve prospěch následujících druhů: hořec brvitý (*Gentianopsis ciliata*) u Protivínova, mečík střechovitý (*Gladiolus imbricatus*) v CHKO Litovelské Pomoraví, zvonečník hlavatý (*Phyteuma orbiculare*) v CHKO Litovelské Pomoraví, vstavač kukačka (*Orchis morio*) v PR Malý kosíř – zde je druh i každoročně monitorován (mimo to i na lokalitě Plánivá a jsou sledovány i ostatní potencionální lokality s výskytem vstavače kukačky). Řada druhů je

pouze monitorována nebo byly řešeny v rámci diplomových prací. Samostatnou kapitolou je monitoring druhů soustavy NATURA 2000 pro které byla v loňském roce zpracován metodika. V Olomouckém kraji se z těchto druhů jedná o sleziník klamný (*Asplenium adnigrum*), zvonek jesenický (*Campanula bohemica* subsp. *gelida*), střevíčník pantoflíček (*Cypripedium calceolus*), hořeček český (*Gentianella bohemica*), hlízovec Loeselův (*Liparis loeselii*), matizna bahenní (*Ostria balustris*), lipnice jesenická (*Poa riphaea*) a koníček velkokvětý (*Pulsatilla grandis*). Další z monitorovaných druhů v rámci Olomouckého kraje nespádajících do soustavy NATURA 2000 to byly: mochna jahodovitá (*Potentilla sterilis*) ve Slatinkách. Dále v rámci CHKO Jeseníky to byly: psineček alpský (*Agrostis alpina*), huseník sudetský (*Arabis sudetica*), hvězdnice alpská (*Aster alpinus*), vratička měsíční (*Botrychium lunaria*), vratička heřmánkolistá (*Botrychium matricariifolium*), hořepník jarní (*Calathianella verna*), zvonek jesenický (*Campanula bohemica* subsp. *gelida*), řeřišnice rýtolistá (*Cardamine resedifolia*), ostřice tmavá (*Carex atrata*), ostřice skalní (*Carex rupestris*), prstnatec bezový (*Dactylorhiza sambucina*), hvozdík kartouzek sudetský, (*Dianthus carthusianorum* subsp. *sudeticus*), hvozdík pyšný alpský (*Dianthus superbus* subsp. *Alpestris*), krušík bahenní (*Epipactis palustris*), mečík obecný (*Gladiolus imbricatus*), kopyšník tmavý (*Hedysarum hedysaroides*), devaterník velkokvětý pravý (*Helianthemum grandiflorum* subsp. *Grandiflorum*), jestřábník alpský (*Hieracium alpinum*), jestřábník huňatý (*Hieracium villosum*), vranec jedlový (*Huperzia selago*), lilie zlatohlávek (*Lilium martagon*), měkčilka jednolistá (*Malaxis monophyllos*), jednokvítka velekvětá (*Moneses uniflora*), bazanovec kytkokvětý (*Naumburgia thyrsiflora*), hadilka obecná (*Ophioglossum vulgatum*), vstavač mužský znamenavý (*Orchis mascula* subsp. *signifera*), všivec mokřadní (*Pedicularis sylvatica*), tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris*), jitrocel černavý sudetský (*Plantago atrata* subsp. *sudetica*), lipnice alpská (*Poa alpina*), lipnice jesenická (*Poa riphaea*), kapradina hrálavá (*Polystichum lonchitis*), hruštička prostřední (*Pyrola media*), rozchodnice růžová (*Rhodiola rosea*), vrba bylinná (*Salix herbacea*), vrba laponská (*Salix lapponum*), lomikámen latnatý (*Saxifraga paniculata*), vraneček brvitý (*Selaginella selaginoides*), hlavinka horská (*Traunsteinera globosa*) a úpolín evropský (*Trollius altissimus*).

4.1.4.3. Cenná přírodní stanoviště

Všeobecným trendem ochrany přírody je prioritní ochrana stanovišť, biotopů. Pouze komplexní ochrana přirozeného prostředí výskytu ohrožených druhů organismů je cestou jejich uchování ve volné přírodě. Hlavní zájem ochrany přírody jsou tak společně s ohroženými druhy rostlin a živočichů především jejich biotopy, v první řadě ty, jejichž plošné zastoupení se ve volné krajině radikálně snižuje.

Původní přirozené biotopy, včetně těch, které vznikly a v krajině se udržely historickým vlivem lidské činnosti (např. luční porosty, pastviny apod.), jsme použili jako výchozí parametr pro analýzu zachovalosti a biologickou hodnotu zájmového území Olomouckého kraje. V následujícím textu přinášíme analýzu skutečnosti, které typy biotopů se v našem kraji vyskytují a jaké je jejich plošné zastoupení. Dále je zajímavé zjištění, nakolik se shoduje rozložení sítě stávajících zvláště chráněných území s výskytem sledovaných typů biotopů. Cílem bylo zjistit, zda jsou všechny typy biotopů v dostatečné míře zastoupeny a chráněny v existujících ZCHÚ.

Jako výchozí materiál pro stanovení typů jednotlivých typů biotopů jsme použili Katalog biotopů České republiky (Chytrý, Kučera et Kočí 2001). Jedná se o vyčerpávající přehled všech typů přírodního prostředí České republiky, s charakteristikami jejich vegetace, hlavních ekologických faktorů a shrnutí současných znalostí o rozšíření. Katalog biotopů ČR vznikl jako základní podklad pro vytvoření evropské soustavy chráněných území zvané Natura 2000. Jedním z hlavních kritérií pro zahrnutí určitého území do této soustavy je právě přítomnost vybraných biotopů, tzn. typů přírodních stanovišť.

Vytváření soustavy Natura 2000 je předepsáno směrnicemi Evropské unie. Z tohoto důvodu bylo nutné na území ČR podrobně zmapovat a dokumentovat biotopy ještě před vstupem do Evropské unie.

Existující soustava ZCHÚ na území České republiky je poměrně reprezentativní a chrání nejcenější ekosystémy a stanoviště druhů z pohledu národní ochrany. Soustava NATURA 2000 je však založena na ochraně typů stanovišť a druhů významných z hlediska celé Evropské unie, proto musí být vymezena nezávisle na této již existující infrastruktuře. Návrh seznamu lokalit soustavy NATURA 2000 předchází shromáždění veškerých údajů o druzích a biotopech nutných pro vyhodnocení nejlepších lokalit z hlediska jejich ochrany, včetně získání údajů nových. Současně jsou zpracovávány seznamy pro doplnění příloh směrnic. Navržený národní seznam lokalit vhodných pro zařazení do soustavy NATURA 2000 by měl být připraven Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR do data vstupu ČR do EU.

Základní nosné pilíře směrnice o ochraně přírodních stanovišť odpovídají jejím jednotlivým přílohám:

I) Ochrana přírodních stanovišť

Přírodní stanoviště jsou vymezena zeměpisnými, abiotickými i biotickými charakteristikami, a to jak přirozenými, tak polopřirozenými typy přírodních stanovišť v zájmu Společenství:

- a) v přirozeném areálu rozšíření jsou ohroženy vymizením;
- b) mají malý přirozený areál rozšíření;
- c) představují výjimečné příklady typické pro jednu nebo více biogeografických oblastí.

II) Ochrana stanovišť druhů v zájmu Společenství

Druhy v zájmu Společenství jsou druhy:

- a) ohrožené;
- b) zranitelné;
- c) vzácné, tj. s málo početnou populací;
- d) endemické.

Seznam v příloze II obsahuje celkem 704 druhů, z toho se u nás vyskytuje 73 druhů (6 druhů v kategorii prioritních).

III) Ochrana ohrožených druhů

Vytvoření systému přísné ochrany rostlinných druhů uvedených v příloze IV je dalším závazkem členských států. Příloha IV obsahuje všechny druhy vyjmenované v příloze II doplněné dalšími asi 60 druhy, převážně reliktního charakteru (endemity). Z našich rostlinných druhů je zde pouze puštička rozprostřená, ze savců např. křeček polní, kočka divoká, všechny druhy netopýrů a plch lesní. Současný český systém obecné ochrany rostlin a živočichů, ani ochrana zvláště chráněných rostlin a živočichů vyplývající z ustanovení zákona č. 114/92 S. nejsou vzhledem k požadavkům směrnice dostačující.

IV) Ochrana druhů odebíraných z volné přírody

Členské státy musí přijmout opatření, že odebírání druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin uvedených v příloze V, jakož i jejich využití, bude zachovávat jejich příznivý stav z hlediska ochrany přírody (Primack et al. 2001).

Výsledků mapování přírodních biotopů na území Olomouckého kraje, jsme na základě spolupráce s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, hlavním garantem této akce, použili pro vyhodnocení zachovalosti a reprezentativnosti sledovaného území.

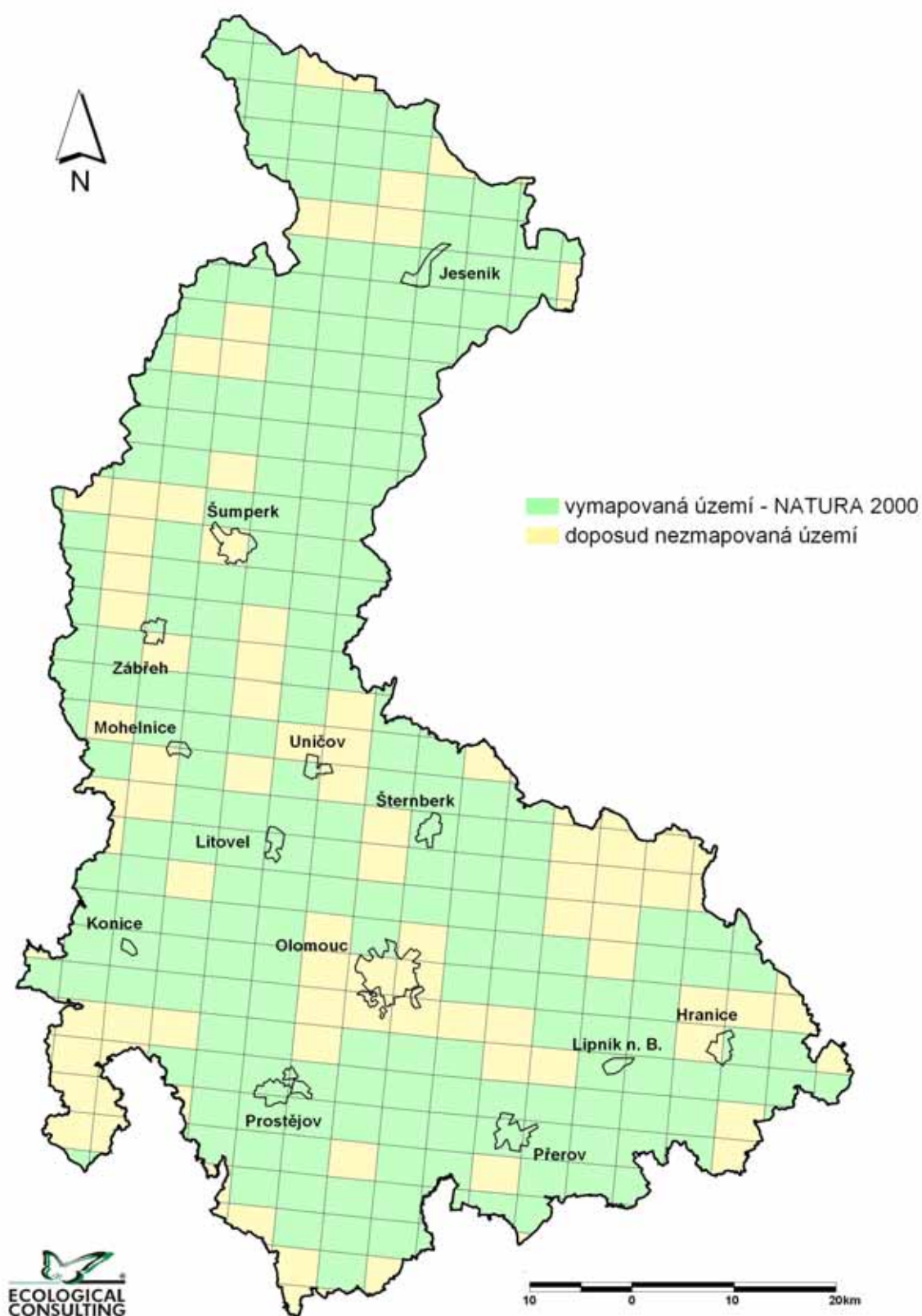
Způsob mapování a rozpracovanost území

Mapování biotopů pro potřeby vytvoření soustavy chráněných území NATURA 2000 tak jak nás k tomu zavazuje směrnice 92/43/EHS započalo po krátké přípravné fázi v roce 2001. Mapování v jednotlivých krajích je řízeno regionálními koordinátory, kteří sestavují tým

mapovatelů, jenž provádějí vlastní mapování. Jednotlivá CHKO mají své koordinátory pořízené příslušným krajským koordinátorům. Koordinátoři vybírají území k mapování a určují jeho způsob. V oblastech, s předpokladem vysokého zastoupení přírodních biotopů a všechna maloplošná ZCHÚ se mapují metodikou podrobného mapování. Při tomto způsobu zpracovávání území se mapují a evidují výskyty přírodních biotopů, u kterých se dále hodnotí jejich příslušnost k jednotlivým typům biotopů dle "Katalogu biotopů", tak jejich reprezentativnost a zachovalost z hlediska ochrany přírody. Tato mozaika je zároveň doplňována o ostatní člověkem silně ovlivněné nebo vytvořené biotopy. V oblastech s předpokládaným malým výskytem přírodních biotopů se postupuje metodikou kontextového mapování, kdy mapovatel vyhledává hodnotí a zakresluje pouze přírodní biotopy. Ostatní území zůstává nezařazeno. Z tohoto důvodu nemůže mapování biotopů pro potřeby NATURA 2000 poskytnout údaje očekávané např. od mapování krajiny a podobných celoplošných zpracování území.

Vzhledem k rozpracovanosti mapování biotopů, chybí kompletní podklady pro vyhodnocení území kraje (Obr.44). Z důvodu kompletnosti byl na cca 1\4 mapových listů proveden odhad. Jedná se o většinu oblasti VVP Libavá, jihozápadní část Prostějovska a okolí Olomouce. Menší nezmapované plochy jsou i v oblasti Sokolského hřbetu a Rychlebských hor, Zábřežské vrchoviny, Sovinecka a Moravské brány. Nejkompletněji zpracovanou oblastí je okres Jeseník. Pro CHKO Jeseníky a Litovelské Pomoraví je již zmapované celé území. Do konce září tohoto roku (2004) bude území Olomouckého kraje kompletně zmapováno, a na jaře 2005 by měly být k dispozici kompletní digitálně zpracované výsledky mapování.

Obr. 47 Aktuální stav mapování NATURA 2000 na území Olomouckého kraje (klad listů základních map měřítka 1 : 10 000)

Zpracování odhadu

Při zpracování odhadu byly použity následující podklady:

- Letecké snímky
- Základní mapy 1:10tis.
- Mapy ekologické stability lesů
- Studie a interní dokumenty AOPK ČR středisko Olomouc
- Land cover CORINE

Pro jednotlivé mapové listy byly na základě zmíněných dokumentů, znalosti území a konzultace se znalci území, vymezeny plochy s předpokládaným významným zastoupením přírodních biotopů. Pro mapový list byl dále proveden odhad plochy hlavních skupin biotopů v ha. Některé, na základě použitých materiálů obtížně postihnutebné biotopy nebyly odhadovány. Jejich zastoupení na území kraje můžeme zhruba odhadnout na základě již zmapovaných území s přihlédnutím k rozdílnosti jeho charakteru v porovnání s územím nezmapovaným.

Problematickou oblastí pro odhad bylo území VVP Libavá, a to z důvodu obtížné interpretace některých ploch, převážně bezlesí.

Skupiny biotopů a jejich charakteristiky

Abychom pro vyhodnocení zachovalosti území Olomouckého kraj využili obrovský soubor. Za účelem využití detailních údajů získaných mapováním NATURA 2000 pro, jsme se rozhodli vybrat z Katalogu biotopů pouze hlavní, nadřazené skupiny biotopů. V následující tabulce jsou v levém sloupci tučně tyto hlavní skupiny biotopů, v dalších sloupcích je pak uvedeno jejich další členění tak, jak je použito při mapování NATURA 2000. Detailnější členění biotopů uvádíme také proto, aby měl uživatel Koncepce lepší povědomí o tom, které specifické biotopy patří do hlavní skupiny.

Tab. 81 Hlavní typy biotopů, včetně jejich dalšího členění (dle Chytrý, Kučera, Kočí. (eds.) 2001: Katalog biotopů České republiky)

Hlavní typ biotopu (formační skupiny nebo skupiny základních jednotek)	Zahrnuté biotopy	
	Kód biotopu	Název biotopu
Vodní toky a nádrže	V1C	Porosty s bublinatkou jižní nebo obecnou (<i>Utricularia australis</i> a <i>U. vulgaris</i>)
	V1F	Ostatní porosty
	V1G	Stanoviště bez vodních makrofyt, ale s přiroz. nebo přírodně blíz.charakteru dna a břehu
	V2A	Porosty s dominantními lakušníky (<i>Batrachium</i> spp.)
	V2B	Porosty s dominantní žebatkou bahenní (<i>Hottonia palustris</i>)
	V2C	Ostatní porosty
	V4	Makrofytní vegetace vodních toků
	V4A	Porosty aktuálně přítomných vodních makrofyt
	V4B	Stanoviště s potenciálním výzk.makrofyt nebo se zjevně přiroz.či přír.blíz.charakt.koryta

Mokřady a pobřežní vegetace	M1.1	Rákosiny eutrofních stojatých vod
	M1.2	Slanomilné rákosiny a ostřicové porosty
	M1.3	Eutrofní vegetace bahnitých substrátů
	M1.4	Říční rákosiny
	M1.5	Pobřežní vegetace potoků
	M1.7	Vegetace vysokých ostřic
	M2.1	Vegetace letněných rybníků
	M4.1	Štěrkové náplavy bez vegetace
	M4.3	Štěrkové náplavy s třtinou pobřežní (<i>Calamagrostis pseudophragmites</i>)
	M5	Devětsilové lemy horských potoků
	M6	Bahnité říční náplavy
	M7	Bylinné lemy nížinných řek
Prameniště	R1.2	Luční prameniště bez tvorby pěnvců
	R1.3	Lesní pěnvcová prameniště
	R1.4	Lesní prameniště bez tvorby pěnvců
	R1.5	Subalpínská prameniště
Rašeliniště a vrchoviště	R2.2	Nevápnitá mechová slatiniště
	R2.3	Přechodová rašeliniště
	R3.1	Otevřená vrchoviště
	R3.3	Vrchovištní šlenky
Skály, sutě	S1.1	Štěrbínová vegetace vápnitých skal a drolin
	S1.2	Štěrbínová vegetace silikátových skal a drolin
	S1.3	Vysokostébelné trávníky skalních terás
	S1.4	Vysokobylinná vegetace zazemněných drolin
	S2B	Pohyblivé sutě silikátových hornin
Alpínské bezlesí	A1.1	Výfoukávané alpínské trávníky
	A1.2	Zapojené alpínské trávníky
	A2.1	Alpínská vřesoviště
	A2.2	Subalpínská brusnicová vegetace
	A4.1	Subalpínské vysokostébelné trávníky
	A4.2	Subalpínské vysokobylinné nivy
	A4.3	Subalpínské kapradinové nivy
	A5	Skalní vegetace sudetských karů
	A6A	Acidofilní vegetace alpínských drolin
	A6B	Acidofilní vegetace alpínských skal
	A8.1	Subalpínské křoviny s vrbou laponskou (<i>Salix lapponum</i>)
	A8.2	Vysoké subalpínské listnaté křoviny
Kosodřevina		Nepůvodní porosty kosodřeviny (mapované jako X9A)
Vřesoviště	T8.2B	Ostatní porosty
	T8.3	Brusnicová vegetace skal a drolin
Vlhké trávníky	T1.4	Aluviální psárkové louky
	T1.5	Vlhké pcháčkové louky
	T1.6	Vlhká tužebníková lada
	T1.9	Střídavě vlhké bezkolencové louky
	T1.10	Vegetace vlhkých narušovaných půd
Mezofilní trávníky	T1.1	Mezofilní ovčíkové louky
	T1.2	Horské trojštětové louky
	T1.3	Poháňkové pastviny
	T4.2	Mezofilní bylinné lemy
Xerofilní trávníky	T3.1	Skalní vegetace s kostřavou sivou (<i>Festuca pallens</i>)
	T3.2	Pěchavové trávníky
	T3.3A	Subpanonské stepní trávníky
	T3.3D	Porosty bez význačného výskytu vstavačovitých
	T3.4A	Porosty s význačným výskytem vstavačovitých a s jalovcem obecným (<i>Juniperus communis</i>)
	T3.4B	Porosty bez význačného výskytu vstavačovitých a s jalovcem obecným (<i>Juniperus communis</i>)
	T3.4C	Porosty s význačným výskytem vstavačovitých a bez jalovce obecného (<i>Juniperus communis</i>)
	T3.4D	Porosty bez význačného výskytu vstavačovitých a bez jalovce obecného (<i>Juniperus communis</i>)
	T3.5A	Porosty s význačným výskytem vstavačovitých
	T3.5B	Porosty bez význačného výskytu vstavačovitých

	T4.1	Suché bylinné lemy
	T5.5	Podhorské acidofilní trávníky
	T6.1A	Porosty s převahou netřesku výběžkatého (<i>Jovibarba globifera</i>)
	T6.1B	Ostatní porosty bez převahy netřesku výběžkatého
	T6.2A	Porosty s převahou netřesku výběžkatého (<i>Jovibarba globifera</i>)
	T6.2B	Ostatní porosty bez převahy netřesku výběžkatého
Vrbiny	K1	Mokřadní vrbiny
	K2.1	Vrbové křoviny hlinitých a písčitých náplavů
	K2.2	Vrbové křoviny štěrkových náplavů
Křoviny	K3	Vysoké mezofilní a xerofilní křoviny
Nízké a xerofilní křoviny	K4A	Porosty se skalníky (<i>Cotoneaster</i> spp.)
	K4C	Ostatní porosty bez skalníků a bez s mandloně nízké
Olšiny	L1	Mokřadní olšiny
Lužní lesy	L2.1	Horské olšiny s olší šedou (<i>Alnus incana</i>)
	L2.2A	Údolní jasanovo-olšové luhy- Říční a typické údolní luhy
	L2.2B	Údolní jasanovo-olšové luhy - Potoční a degradované luhy
	L2.3A	Tvrdé luhy nížinných řek - Pralesovité porosty
	L2.3B	Tvrdé luhy nížinných řek - Ostatní porosty
	L2.4	Měkké luhy nížinných řek
Dubohabřiny	L3.1	Hercynské dubohabřiny
	L3.2	Polonské dubohabřiny
	L3.3B	Západo-karpatské dubohabřiny
	L3.3C	Hercynsko-karpatské dubohabřiny
Suťové lesy	L4	Suťové lesy
Bučiny	L5.1	Květnaté bučiny
	L5.2	Horské klenové bučiny
	L5.3	Vápnomilné bučiny
	L5.4	Acidofilní bučiny
Doubravy teplomilné	L6.1	Perialpidské bazifilní teplomilné doubravy
	L6.5B	Ostatní porosty
Doubravy acidofilní	L7.1	Suché acidofilní doubravy
	L7.2	Vlhké acidofilní doubravy
Suché bory	L8.1	Boreokontinentální bory
	L8.1B	Bory bez lišejníků Lišejníkové bory
Smrčiny	L9.1	Horské třtinové smrčiny
	L9.2A	Rašelinné smrčiny
	L9.2B	Podmáčené smrčiny
	L9.3	Horské papratkové smrčiny
Rašelinné lesy	L10.1	Rašelinné březiny
	L10.4	Blatkové bory
Člověkem silně ovlivněné nebo vytvořené biotopy	X1	Urbanizovaná území
	X2	Intenzivně obhospodařovaná pole
	X3	Extenzivně obhospodařovaná pole
	X4	Trvalé zemědělské kultury
	X5	Intenzivně obhospodařované louky
	X6	Antropogenní plochy se sporadickou vegetací mimo sídla
	X7	Ruderální bylinná vegetace mimo sídla
	X8	Křoviny s ruderálními a nepůvodními druhy
	X9A	Lesní kultury s nepůvodními jehličnatými dřevinami
	X9B	Lesní kultury s nepůvodními listnatými dřevinami
	X10	Paseky s podrostem původního lesa
	X11	Paseky s nitrofilní vegetací
	X12	Nálety pionýrských dřevin
	X13	Nelesní stromové výsadby mimo sídla
	X14	Vodní toky a nádrže bez ochranné významné vegetace

Bližší charakteristika hlavních skupin biotopů

Vodní toky a nádrže

Zahrnuje všechny na vodu vázané biotopy formační skupiny V (V1C, V1F, V1G, V2A, V2B, V2C, V4, V4A, V4B). Jejich výskyty jsou zpravidla maloplošné, při odhadu těžko podchytilné. Porosty vodních rostlin patří díky své zranitelnosti znečištěním a likvidací vhodných stanovišť k nejohroženějším v kraji. Mnohé biotopy jsou hostiteli ohrožených a vzácných druhů. Samy biotopy se vyskytují spíše ve fragmentech, a jsou druhově více či méně ochuzené.

Mokřady a pobřežní vegetace

Jde již ve svojí podstatě o druhově chudá společenstva rostlin vázaných na vyšší hladinu vody a přizpůsobených zaplavování a/nebo destrukci proudící vodou. Příčiny ohrožení jsou podobné jako u formační skupiny V.

Formační skupina M zahrnuje množství biotopů (M1.1, M1.2, M1.3, M1.4, M1.5, M1.7, M2.1, M4.1, M4.3, M5, M6 a M7), u nichž se v praxi jedná o bodové a liniové výskyty. Na tomto základě byl odhad prováděn ze zastoupení vodních biotopů na mapovém listu.

Prameniště

Zde byly seskupeny biotopy R1.2, R1.3, R1.4 a R1.5. Pro bodový výskyt nebyl pro tuto kategorii tvořen odhad. Přibližnou hodnotu lze odvodit z poměru zpracovaných a nezpracovaných listů, s přihlédnutím k převažujícímu charakteru území. Díky intenzivnímu odvodňování, zemědělské půdy bylo mapováno velmi malé množství lučních pramenišť. Jejich kvalita je pak odrazem tohoto stavu. Poněkud lepší situace jak kvantitativní, tak kvalitativní je u pramenišť lesních.

Rašeliniště

Rašeliniště patří k nejvzácnějším a nejcenějším biotopům Olomouckého kraje. V rámci mapování je velmi pečlivě doplňován jejich seznam. Rozlohu biotopů R2.2, R2.3 a R3.1, R3.3 (biotopy prioritní) mimo ZCHÚ výrazně zvyšuje jejich odhadovaná rozloha ve VVP Libavá. Tato plocha bude přesně vymezena až po zmapování tohoto území. Mimo zmiňované území vojenského prostoru jsou všechny významnější biotopy tohoto typu chráněny. Zranitelnost rašelinišť spočívá v jejich závislosti na vodním režimu, a pak v jejich zarůstání a degradaci.

Skály a sutě

Biotopy formační skupiny S (S1.1, S1.2, S1.3, S1.4, S2B) tvoří maloplošné nebo bodové výskyty s pro ně typickou vegetací v různých stádiích sukcese. Při odhadu jsou těžko zachytilné. Přibližnou hodnotu lze odvodit z poměru zpracovaných a nezpracovaných listů, s přihlédnutím k převažujícímu charakteru území.

Skalní výchozy a suťová pole rozličných hornin často tvoří v krajině nápadné dominanty které přitahují veřejnost. Ta je také nejčastější možnou příčinou ohrožení jejich specifické vegetace i jich samotných.

Alpínské bezlesí

Vysokohorské bylinné, keříčkovité až keřovité porosty nad hranicí lesa.

Alpínské hole Hrubého Jeseníku a Kralického Sněžníku svojí specifičností a významem podtrhují potřebu zvláštní ochrany. Na jejich území dochází ke styku zástupců vysokohorské vegetace karpatské a hercinské oblasti, a hostí řadu vzácných nebo dokonce endemických druhů. Hlavními faktory ohrožení jsou imise turistika a nedostatečný management.

Území možného výskytu biotopů formační skupiny A (A1.1, A1.2, A2.1, A2.2, A4.1, A4.2, A4.3, A5, A6A, A6B, A8.1 a A8.2) je kompletně zmapované, tj. jejich rozloha je konečná.

Kosodřevina

V Olomouckém kraji se nenachází přírodní výskyt kosodřeviny (*Pinus mugo*). Na hřebenech Jeseníků a Kralického Sněžníku se jedná o introdukovanou dřevinu s negativním vlivem na původní biotopy. Jedná se především o jejich vytěšňování a zarůstání klečí, o změnu mikroklimatu. Tato jednotka byla vyčleněna z důvodu jejího významného negativního vlivu na původní biotopy.

Vřesoviště

V kraji se vegetace vřesovišť vyskytuje jen v malých fragmentech na exponovaných polohách reliéfu a to zpravidla v mozaice s dalšími biotopy.

Hlavní výskyty biotopů T8.2B a T8.3 je odhadován v prostoru VVP Libavá na narušovaných a velmi mělkých půdách bezlesí.

Vlhké trávníky

Biotopy T1.4, T1.5, T1.6, T1.9 a T1.10 zahrnující široké spektrum travinných porostů vlhkých stanovišť. Jak vyplývá již z názvu jedná se o travino-bylinná společenstva vlhkých půd. Svoji podstatou se vyskytují roztroušeny na zbývajících nemeliorovaných plochách, a to jak v údolích vodních toků, tak na svazích s vhodnou vlhkostí. Za nejvzácnější lze označit fragmenty aluviálních luk v okolí řeky Moravy. Tyto nám mohou být vzorem při úvahách o účelné protipovodňové ochraně.

Mezofilní trávníky

Byly vymezeny seskupením biotopů T1.1, T1.2, T1.3 a T4.2. Plošně se jedná o nejvíce zastoupené nelesní biotopy v kraji. Jejich rozloha se bude nadále zvyšovat, a to v závislosti na rychlosti sukcese travních porostů založených na orné půdě především ve vyšších polohách kraje. Jádrem však budou i nadále tvořit původní nenarušené a zpravidla druhově bohaté louky, kterých v kraji není mnoho. Ty jenž zatím stojí mimo zvláštní ochranu je nutno evidovat a zajistit jejich ochranu.

Xerofilní trávníky

Širší agregát biotopů formační skupiny T, konkrétně biotopů T3.1, T3.2, T3.3A, T3.3D, T3.4A, T3.4B, T3.4C, T3.4D, T3.5A, T3.5B, T4.1, T5.5, T6.1A, T6.1B, T6.2A a T6.2B zahrnující fragmenty xerofilních travino-bylinných společenstev. Hlavní centrum jejich výskytu je v okrese Přerov a především v okrese Prostějov. Díky geografické poloze kraje se jedná o zpravidla méně reprezentativní, a však přesto velmi cenné biotopy. Omezený výskyt lze předpokládat na nezmapovaném území okresu Prostějov. U biotopu T5.5 a T6 i jinde.

Vrbiny

Tato kategorie zahrnuje biotopy K1, K2.1, K2.2. s dominantním výskytem vrb. Jedná se většinou o liniové výskyty lemující vodní toky, méně často o porosty roztroušených keřů ve vlhkých loukách. Význam těchto biotopů je jak krajino-stabilizační tak biologický.

Křoviny

Biotopy K3 se v souladu se svým sukcesním charakterem vyskytují především liniově jako lemy ostatních biotopů, nebo zarůstají narušená a nebo opuštěná místa. Převažujícím výskytem jsou meze v polích. Tento biotop je mapován převážně kontextově.

Nízké a xerofilní křoviny

Jsou seskupením biotopů K4A a K4C. Jejich výskyt je na hranici areálu a jedná se o velmi vzácnou vegetaci definovanou ohroženými druhy a proto zasluhující ochranu.

Olšiny

Reprezentují pouze biotop L1, charakteristický bodovým výskytem. Prameniště olšiny najdeme především v pramenných oblastech toků, nebo doprovázejí vývěry podzemní vody ve svazích.

Lužní lesy

Skupina biotopů obsahující všechny typy tvrdých a měkkých luhů (L2.1, L2.2A, L2.2B, L2.3A, L2.3B, L2.4). Jedná se jak o liniové tak o poměrně velkoplošné výskyty. Velmi cenné jsou (L2.1, L2.2 prioritní) biotopy s vysokou ekologickou funkcí v krajině. Také tvrdé a zejména měkké luhy vzhledem ke svému ohrožení a vysoké fragmentaci zasluhují co nejrozsáhlejší ochranu.

Dubohabřiny

Hercinské, polonské a karpatské dubohabřiny (L3.1, L3.2, L3.3B, L3.3C) jsou druhým nejrozsáhlejším typem biotopů v Olomouckém kraji. Jedná se o časté přechody mezi jmenovanými typy. Tyto lesy byly staletí obhospodařovány jako pařeziny a vyznačovali se vysokou biologickou diverzitou. Díky jejich převádění na vysoký způsob hospodaření se množství na nich závislých organismů stává velmi vzácnými. Ideální by proto bylo alespoň částečné obnovení tohoto druhu managementu.

Suťové lesy

Jsou zastoupeny biotopem L4. V území se jedná o nepravidelný, místy však velkoplošný výskyt. Významné oblasti jsou v údolích potoků v oblasti Rychlebských hor, Jeseníků,

Hrubého Jeseníku a Moravské brány. Často se jedná o lesy ochranné bez hospodářského významu. Z toho důvodu se zde zachovala původní druhová a prostorová struktura lesa. Díky jejich výjimečnosti a minimálnímu střetu zájmů na území výskytu by jim měla být z hlediska územní ochrany věnována vyšší pozornost než dosud.

Bučiny

Plošně nejrozsáhlejší skupina biotopů (L5.1, L5.2, L5.3, L5.4). Z fytogeografického hlediska jsou zajímavé bučiny *Calamagrosti villose* fagetum v oblasti Sokolského hřbetu a Rychlebských hor, které nejsou zastoupeny v žádném ZCHÚ. Nelze také neupozornit na fragmenty vzácných vápnomilných bučin, ohrožených jak těžbou vápenců, tak nerespektováním těchto specifických stanovištních podmínek.

Doubravy teplomilné

Biotopy L6.1 a L6.5B, fragmentálně se vyskytující v nejteplejších polohách jižní části kraje. Ačkoli ochuzené, jsou zajímavé z fytogeografického hlediska. Častou příčinou jejich ohrožení je invaze akátu, nebo výsadba borovice (i b. černé).

Doubravy acidofilní

Na podklad a jižní orientaci svahů vázané fragmenty doubrav (L7.1, L7.2) s nepatrným zastoupením v ZCHÚ. Místy velmi významné a to jak plochou tak svojí zachovalostí. Jejich genezi lze hledat v pařezinovém způsobu obhospodařování a platí pro ně stejné podmínky jako u dubohabřin. Častou příčinou jejich ohrožení je výsadba borových monokultur.

Suché bory

Jeden z nejvzácnějších biotopů kraje (L8.1, L8.1B). V ZCHÚ je poměrně dobře zastoupen. Bylo by však vhodné revidovat kvalitu výskytů, a dle výsledků jejich ochranu případně rozšířit na další zachovalé výskyty.

Smrčiny

Biotopy L9.1, L9.2A, L9.2B, L9.3, jsou až na výjimky typické pro vyšší nadmořské výšky kde je jejich ochrana dostatečně zajištěna. Výrazné zastoupení je ve vyšších polohách Jeseníků a Kralického Sněžníku. Rašelinné a podmáčené typy (L9.2A, L9.2B) je nutno pro jejich výskyt a snadnou záměnu s monokulturami vylišit a zajistit pro jejich mimořádnost dostatečně reprezentativní síť územní ochrany. Významné plochy těchto biotopů se očekávají ve VVP Libavá. Hlavní příčiny jejich ohrožení spočívají v imisních zátěžích, nevyrovnané věkové a druhové struktuře, a především v jejich převádění na stejnověké monokultury.

Rašelinné lesy

Skupina biotopů složená z L10.1 a L10.4. Jedná se o velmi vzácný typ biotopů zarůstajících zrašelinělé půdy. Všechny jeho výskyty lze doporučit k prověření a případné územní ochraně.

Člověkem silně ovlivněné nebo vytvořené biotopy

Skupina doplňkových biotopů, významná z pohledu zastoupení v ZCHÚ. Tyto doplňkové biotopy jsou mapovány pouze v území zpracovávaného metodou podrobného mapování. Z tohoto důvodu jejich kvantifikace ani přibližně neodpovídá jejich zastoupení v kraji.

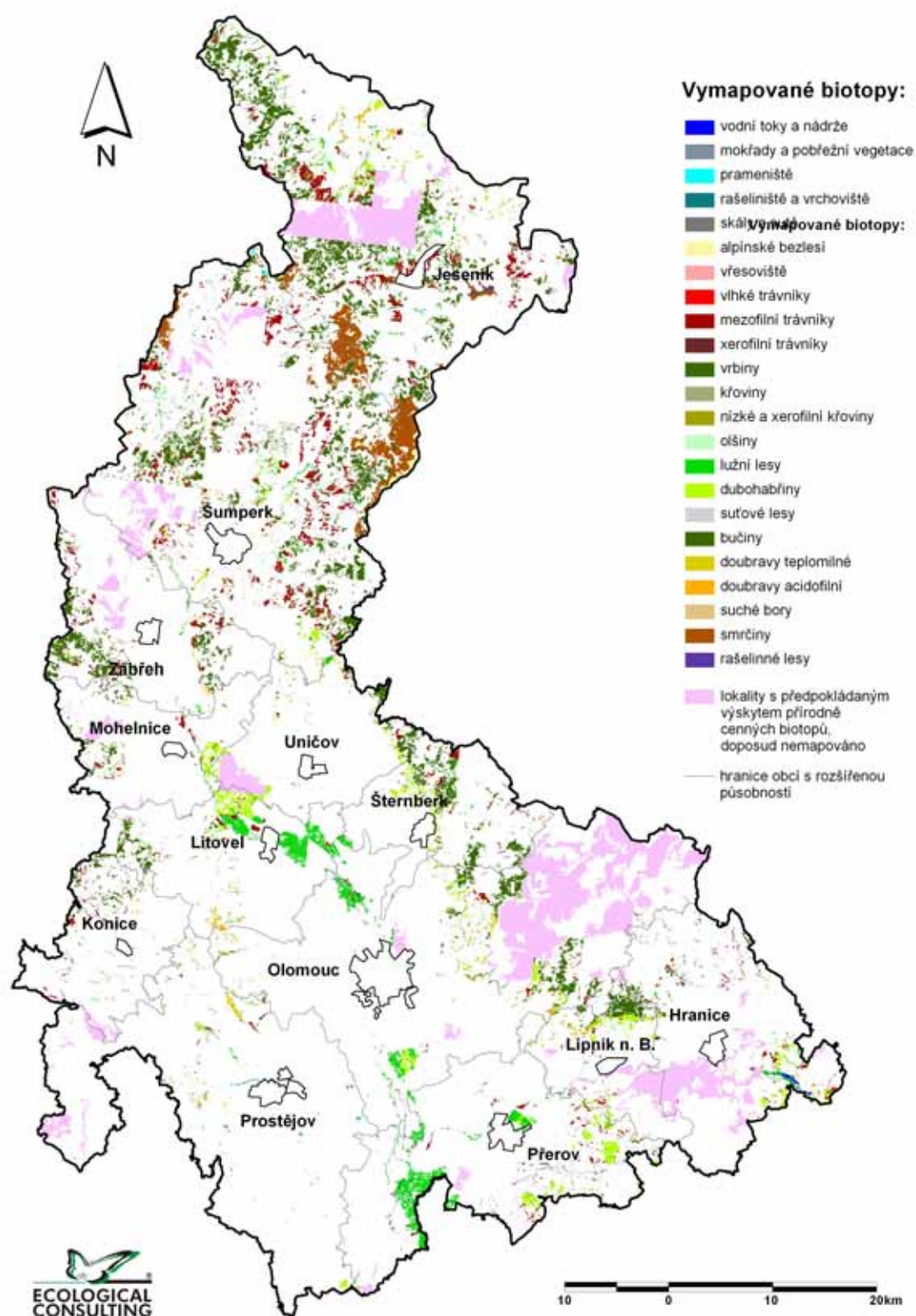
Situace v Olomouckém kraji

Z následující tabulky (Tab. 82) a mapových příloha (Obr.48 a 49) je patrný výskyt cenných přírodních biotopů, které byly mapovány v rámci přípravy soustavy chráněných území NATURA 2000. V uvedené tabulce je uveden přehled celkového plošného zastoupení jednotlivých typů biotopů na území kraje, a to včetně odhadu situace na územích, na kterých ještě mapování neproběhlo. Dalším výstupem, který je v tabulce uveden, je nakolik se překrývá výskyt cenných biotopů a poloha existujících chráněných území. To znamená, nakolik jsou již v současné době zachovalé přírodní stanoviště chráněna. Záměrem této analýzy je zjistit, zda je již dnes dostatečně chráněno celé spektrum cenných biotopů, nebo zda některé typy unikají pozornosti ochrany přírody.

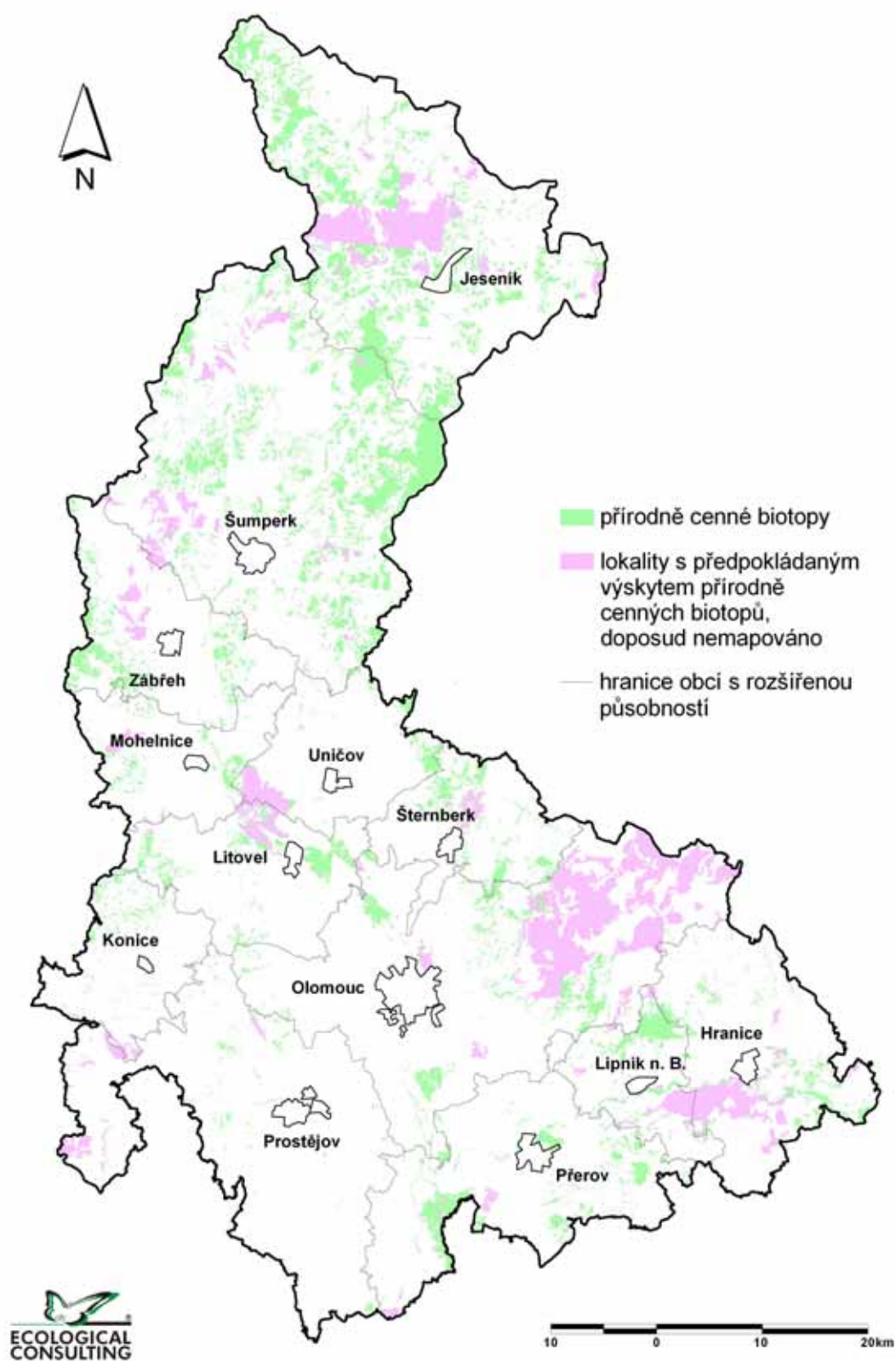
Z tabulky je patrné, že nejlépe jsou chráněny lesní biotopy, které jsou zpravidla součástí velkoplošných chráněných území, ať se v našem případě jedná o porosty lužních a dalších listnatých lesních porostů v CHKO Litovelské Pomoraví, nebo porosty původních smrčín, bučin a rašelinných lesů v CHKO Jeseníky. Dobře jsou také chráněny biotopy vázané na specifické poměry v těchto dvou oblastech: např. rašeliniště a vrchoviště, alpské bezlesí (CHKO Jeseníky), prameniště, mokřady a pobřežní vegetace (CHKO Litovelské Pomoraví).

Podstatně horší je situace u typů biotopů, jako jsou obecně např. luční společenstva, vrbiny, křoviny a olšiny, teplomilné a acidofilní doubravy a další. Podstatou je, že tato společenstva jsou poměrně velmi maloplošná, vázaná svým výskytem na specifické stanovištní faktory (vrbiny, olšiny), nebo (jako např. křoviny, teplomilné doubravy) jsou společenstvy stanovišť, která jsou dnes odlesněná a využívána k intenzivní zemědělské výrobě (střední a jižní část Olomouckého kraje).

Obr. 48 Výskyt hlavních typů biotopů na území Olomouckého kraje

Obr. 49 Mapa přírodní zachovalosti Olomouckého kraje

Tab. 82 Cenná přírodní stanoviště – situace v Olomouckém kraji

Biotypy dle Katalogu biotopů ČR		Rozloha celkem GIS + odhad	Rozloha v kraji GIS	Odhad mimo VVP Libavá	Odhad VVV Libavá	Odhad celkem	% z rozlohy kraje	Rozloha v ZCHÚ	Z celkové rozlohy biotopu je na území ZCHÚ %	Rozloha v CHKO		Rozloha v NPR*	Rozloha v NPP*	Rozloha v PR*	Rozloha v PP*
Název	Kód biotopů									celkem	z toho maloplošná ZCHÚ v rámci CHKO				
Vodní toky a nádrže	V1C, V1F, V1G, V2A, V2B, V2C, V4, V4A, V4B	336,11	303,1	16	17	33	10,82	40,18	11,95	23,2	2,54	10,06	6,88	0,79	1,78
Mokřady a pobřežní vegetace	M1.1, M1.2, M1.3, M1.4, M1.5, M1.7, M2.1, M4.1, M4.3, M5, M6, M7	519,78	366,8	23	130	153	19,83	108,74	20,92	71,51	14,21	6,96	1,32	37,45	5,55
Prameniště	R1.2, R1.3, R1.4, R1.5	88,26	68,26	12	8	20	47,8	42,18	47,79	42,03	4,14	4,01	0,006	0,27	0
Rašeliniště a vrchoviště	R2.2, R2.3, R3.1, R3.3	67,95	60,15	0,3	7,5	7,8	85,5	58,11	85,52	56,24	49,07	50,2	0	0,73	0
Skály, sutě	S1.1, S1.2, S1.3, S1.4, S2B	253,07	214,1	25	14	39	29,65	93,8	37,06	82,79	7,84	7,46	2,29	8,14	0,95
Alpínské bezlesí	A1.1, A1.2, A2.1, A2.2, A4.1, A4.2, A4.3, A5, A6A, A6B, A8.1, A8.2	474,75	474,8	0	0	0	96,12	456,34	96,12	456,26	283,55	279,18	0	4,46	0
Kosodřevina		85	85	0	0	0		85	100,00	85	75	76,4	0	0	0
Vřesoviště	T8.2B, T8.3	91,29	4,29	2	85	87	3,79	3,46	3,79	2,22	0	0	0	1,24	0
Vlhké trávníky	T1.4, T1.5, T1.6, T1.9 a T1.10	2886,3	1284	242	1360	1602	7,99	230,68	7,99	219,4	36,95	6,12	5,2	29,73	14,73
Mezofilní trávníky	T1.1, T1.2, T1.3, T4.2	14878,93	10047	2702	2130	4832	16,73	2490,64	16,74	2478,87	25,51	23,13	0,61	9,22	4,32
Xerofilní trávníky	T3.1, T3.2, T3.3A, T3.3D, T3.4A, T3.4B, T3.4C, T3.4D, T3.5A, T3.5B, T4.1, T5.5, T6.1A, T6.1B, T6.2A, T6.2B	366,71	356,7	9	1	10	4,92	18,07	4,93	2,97	0,2	0,2	0,3	3,4	11,38

Analytická část

Vrbiny	K1, K2.1, K2.2	536	250	176	110	286	5,57	29,89	5,58	24,56	5,32	4,12	0,29	4,71	1,52
Křoviny	K3	374	298	47	29	76	6,52	24,4	6,52	7,52	0,12	0,19	1,46	5,2	10,14
Nízké a xerofilní křoviny	K4A, K4C	1,3	1,3	0	0	0	31,53	0,41	31,54	0	0	0	0	0,23	1,99
Olišiny	L1	902,15	64,15	553	285	838	2,35	21,26	2,36	11,92	1,14	1,73	0	7,73	1,01
Lužní lesy	L2.1, L2.2A, L2.2B, L2.3A, L2.3B, L2.4	8216,69	7394	813	10	823	30,28	2488,51	30,29	2063,31	497,62	351,29	11,3	477,58	20,01
Dubohabřiny	L3.1, L3.2, L3.3B, L3.3C	10504,49	6188	3556	760	4316	14,09	1472,15	14,01	1175,62	88,90	49,46	3,13	273,87	57,76
Suťové lesy	L4	1975,5	1643	203	130	333	17,29	368,96	18,68	355,93	14,25	3,89	2,03	18,33	3,03
Bučiny	L5.1, L5.2, L5.3, L5.4	27458,13	20396	4922	2140	7062	18,78	5151,65	18,76	4987,04	146,89	85,49	24,18	155,04	44,3
Doubravy teplomilné	L6.1, L6.5B	218,61	190,6	28	0	28	6,97	15,25	6,98	6,48	4,78	0	0	13,12	0,43
Doubravy acidofilní	L7.1, L7.2	861,53	844,5	17	0	17	4,06	35,06	4,07	22,96	1,11	11,88	0	1,32	0
Suché bory	L8.1, L8.1B	65,82	57,82	8	0	8	58,56	36,85	55,99	2,7	0,39	0	0,28	34,25	0
Smrčiny	L9.1, L9.2A, L9.2B, L9.3	5684,57	5655	30	0	30	88,67	5049,34	88,83	4719,66	1493,24	393,46	0	179,3	0
Rašelinné lesy	L10.1, L10.4	61,5	39,5	0	22	22	62,16	38,23	62,16	38,23	38,23	38,23	0	0	0
Člověkem silně ovlivněné nebo vytvořené biotopy	X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9A, X9B, X10, X11, X12, X13, X14	údaj není k dispozici	32949	údaj není k dispozici	údaj není k dispozici	údaj není k dispozici	údaj není k dispozici	6223,8	údaj není k dispozici	5801,9	574,34	533,08	38,84	226,26	132,8

* rozloha včetně ZCHÚ na území CHKO

Pozn.: Chybějící údaje v posledním řádku tabulky („Člověkem silně ovlivněné nebo vytvořené biotopy“) souvisí s použitou metodikou mapování. Všechna maloplošná ZCHÚ a oblasti s předpokládaným vysokým zastoupením přírodních biotopů jsou mapovány metodikou podrobného mapování. Při tomto způsobu zpracovávání území se mapují a evidují výskyt přírodních biotopů. U nich se dále hodnotí jejich příslušnost k jednotlivým typům biotopů dle „Katalogu biotopů“, jejich reprezentativnost a zachovalost z hlediska ochrany přírody. Kromě těchto přírodních biotopů je ale na těchto územích mozaika biotopů zároveň doplňována také o člověkem silně ovlivněné nebo vytvořené biotopy.

V oblastech s předpokládaným malým výskytem přírodních biotopů se postupuje metodikou kontextového mapování, kdy mapovatel vyhledává, hodnotí a zakresluje pouze přírodní biotopy. Ostatní území zůstává nezařazeno a údaje o nevhodných biotopech (biotopy X) tak chybějí. Z důvodu, že mapování NATURA 2000 je založeno primárně na vyhledávání a mapování definovaných přírodních biotopů, nemůže poskytnout údaje očekávané např. od mapování krajiny a podobných celoplošných zpracováních území.

Použitá literatura k této části:

- Beneš J., Konvička M., Dvořák J., Fric Z., Havelda Z., Pavlíčko A., Vrabec V., Weidenhoffer Z. (eds.) (2002): Motýli České republiky: Rozšíření a ochrana I,II. SOM, Praha, 857 pp.
- Culek M. a kol. (1996): Biogeografické členění České republiky. Enigma, Praha, 347 pp.
- Červený J. a kol (2003): Encyklopedie myslivosti. Ottovo nakladatelství – Cesty. Praha. 591 pp.
- Demek J., Novák V. a kol. (1992): Vlastivěda Moravská. Neživá příroda. Muzejní a vlastivědná společnost, Brno, 242 pp.
- Hlaváč V., Anděl P. (2001): Metodická příručka k zajišťování průchodnosti dálničních komunikací pro volně žijící živočichy. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha.
- Chytrý M., Kučera T. et Kočí M. (eds.) (2001): Katalog biotopů České republiky. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha.
- Jirka Z. a kol (2001): Speleoterapie – principy a zkušenosti. Univerzita Palackého, Olomouc, 282 pp.
- Křivánek M. (2004): Rostlinné invaze – pět otázek a pět odpovědí. In: Ochrana přírody 59, č.1, pp. 10-12.
- Kučera B., Hromas J., Skřivánek F. (1981): Jeskyně a propasti v Československu. Academia, Praha, 252 pp.
- Kučera, O., Rumler, Z. (1999): Výsledky chovu bažantů a mysliveckého hospodaření v bažantnici Střeň - Březová v letech 1962-1991. Vlastivědné muzeum v Olomouci. Olomouc. 96 pp.
- Löw J., Míchal I. (2003): Krajinový ráz. Lesnická práce, s r.o., Kostelec nad Černými lesy, 552 pp.
- Klaudisová A. (ed.), 2002: Metodika pro zpracování záchranných programů pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Praha, 48 pp.
- Koubek P., Banaš M., 2000: Tetřevovití v Jeseníkách: možnosti přežití. – In: Málková P. (ed.): Sbor. příspěvků z mezinár. konf. Tetřevovití – Tetraonidae na přelomu tisíciletí. České Budějovice 24.-26. března 2000, pp. 19-25.
- Melzer M., Schulz J. a kol. (1993): Vlastivěda Šumperského okresu. Okresní úřad Šumperk a Okresní vlastivědné muzeum Šumperk, 585 pp.
- Míchal I., Petříček V. (eds.) (1998): Péče o chráněná území II – Lesní společenstva. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Praha. 714 pp.
- Novák V., Hudec K. a kol (1997): Vlastivěda Moravská. Živá příroda. Muzejní a vlastivědná společnost, Brno, 335 pp.
- Petříček V. (ed) (1999): Péče o chráněná území I. – Nelesní společenstva. Agentura ochrany

přírody a krajiny ČR, Praha, 452 pp.

Primack B.R., Kindlmann P., Jersáková J. (2001): Biologické principy ochrany přírody. Portál, Praha. 349 pp.

Šafář J. a kol. (2003): Olomoucko. In: Mackovčin P. a Sedláček M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek VI., Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, 456 pp.